

FRI TANKE

Medlemsavis for Human-Etisk Forbund

Human-Etisk
Forbund

03-2008

– Stolt av å være medlem i HEF

Portrett: Eirin Kristin Sund

Side 22

– Mest mulig mening for flest mulig

Mitt livssyn: Dag O. Hessen

Side 30

Fri tanke har møtt BAD RELIGION

Side 26

Verdige seremonilokaler for alle

Kirkene også for oss

I dette nummeret av Fri tanke presenterer vi historien til Bjørn Dag Derås og familien. Kona Astrid Rønning Ystad døde av kreft i vår og hadde på forhånd ønsket at gravferden hennes skulle holdes i den lokale kirka. Dette på tross av at hun hadde et humanistisk livssyn. For på hjemstedet Namdalseid – i likhet med så mange andre steder rundt omkring i Norge – finnes det få verdige lokaler egnet til gravferd.

For familien var det å få holde gravferden på hjemstedet og samtidig ha plass til alle som ønsket å komme, så viktig at de ville ha valgt kirkelig gravferd, hvis det var det som måtte til for å få bruke kirka.

Heldigvis viste det lokale menighetsrådet forståelse slik at familien fikk oppfylle Astrids ønsker og samtidig ha en humanistisk gravferd i tråd med hennes livssyn. Det var ingen selvfølge, for kirkas regelverk sier nei til slik bruk.

Denne situasjonen er ikke unik. Det gjelder for mange. Årlig holdes det ti-tolv humanistiske gravferder i kirkebygg. Et velegnet seremonilokaler er så viktig at mange faktisk velger kirkelig gravferd, selv om de livssynsmessig hadde foretrukket en humanistisk gravferd.

Derfor er det arbeidet HEF gjør for å skape forståelse for kravet om livssynsnøytrale seremonilokaler viktig. Det burde være en selvfølge at ethvert lokalsamfunn stiller verdige og egnede lokaler til gravferd for alle innbyggere – uavhengig av hvilket livssyn de har.

Samtidig må vi erkjenne at det neppe vil bli økonomisk mulig å skaffe slike lokaler til alle som måtte trenge det. Det vil i særdeleshet ikke bli prioritert med dagens stramme kommuneøkonomi.

Så hva er alternativene?

Det finnes en rekke egnede seremonilokaler over hele landet, i hver eneste utkrok, som er bygd opp og driftes av fellesskapet. Kanskje er det på tide å stille spørsmål om hvorfor ikke kirkebyggene – der det er kapasitet – kan brukes også til sekulære gravferder.

En konsekvens av nær fem hundre år med statskirkeordning er faktisk at kirkebyggene står der som et resultat av *hele* samfunnets bidrag. Ja, kirkebyggene er resultatet av statens religionstvang.

Er det riktig at en stadig mer sekulær befolkning skal overlate storparten av kirkebyggene til en kirke med stadig mindre aktiv oppslutning?

Om folk mister sin religiøse tro – eller aldri har trodd – mister de ikke nødvendigvis følelsene for kirkebygget. Kanskje de stiller seg likegyldige til prestens religiøse budskap, men det å oppleve høytidsstemningen i kirkerommet kan likevel være viktig. Veldig mange av de som gifter seg i kirka gjør det ikke så mye på grunn av kirkens vigselritual som de gjør det på grunn av den flotte settingen kirkebygget representerer.

Sammenlign opplevelsen av kirkebygningene med følelsen av å stige inn i en gymsal hvor svettelukten vagt henger igjen og lysstoffrørens grelle lys flommer nedover publikum, eller med å trå inn i festlokalet som fortsatt er preget av helgas festiviteter.

En gravferd trenger verdighet.

Human-Etisk Forbund har lagt seg på en linje hvor man avstår fra å bruke kirkebygg, delvis i respekt for Den norske kirke og delvis fordi man synes det er uverdige å måtte bli pådyttet religiøs symbolikk i en så sårbar situasjon som en gravferd er.

Det er prisverdig, men selv vi som er humanister – eller uorganiserte sekulære borgere av landet – kan ha et forhold til disse delene av kulturarven. Ja, det er også *vår* arv. Burde vi ikke få lov til å kunne bruke bygningene?

Dette er selvsagt et ømtålig tema og på mange måter som å stikke hånden i et vepsebol.

Det handler om følelser og det finnes ingen fasit. For noen vil det føles ubehagelig og uverdige å skulle holde gravferd i en kirke, mens for andre sekulære vil kirkebygget representere det mest verdige alternativet i lokal-miljøet.

Det aller beste vil selvsagt være at vi får lett tilgjengelige, flotte og livssynsnøytrale seremonilokaler som sikrer alle lik mulighet til å avholde verdige gravferder. Det må HEF fortsatt arbeide for.

Likevel bør vi kunne diskutere holdningen til bruk av kirkebyggene.

Kirsti Bergh

FRI TANKE

Medlemsavis for Human-Etisk Forbund
Fri tanke redigeres etter redaktørplakaten.
Redaksjonelt stoff i Fri tanke står ikke nødvendigvis for Human-Etisk Forbunds regning.

Tlf: 23 15 60 20
Faks: 23 15 60 21
E-post: fri.tanke@human.no

Besøksadresse:
Humanismens hus
St. Olavs gt. 27, Oslo

Postadresse:
Pb. 6744 St. Olavs plass, 0130 Oslo

ANSVARLIG REDAKTØR

Kirsti Bergh
E-post: bergh@human.no

REDAKSJON

Even Gran
E-post: gran@human.no

LAYOUT

JPG-Jungelpatruljen
www.jpg.no

TRYKK

Nr1Trykk

MATERIALFRISTER 2008

Nr 4: 5. november

OPPLAG

Ca. 58 000

FORSIDEFOTO

Svein Utigard

AKTUELT: FRA FRI TANKE.NO

AKTUELT: MANGFOLD SOM RESSURS – HUMANISTPRISVINNEREN

TEMA: GRAVFERD – NÅR KIRKA ER ENESTE ALTERNATIV

AKTUELT: HOLDT PÅ LIVSSYNET SITT – HUMANISTISK UNGDOMSLEIR

FAST SPALTE: IMPOTENT MENNESKERETTIGHETSRAÐ?

INTERNASJONALT: HUMANISTER I KLINSJ MED ISLAMISTER

PORTRETT: EIRIN KRISTIN SUND – MINDRETALLETS ANSIKT I AP

REPORTASJE: FRI TANKE MØTER *BAD RELIGION*

MITT LIVSSYN: DAG O. HESSEN – NESTEN NORGES DAWKINS

BØKER: NY ATEISMEBOK

KRONIKK: DØDSHJELP ER HUMANT

Side 4

Side 10

Side 13

Side 18

Side 20

Side 21

Side 22

Side 26

Side 30

Side 38

Side 42

Generalsekretæren har ordet

Kristin Mile

Gi mangfoldsskolen et inkluderende formål

Et formål som setter «kristen og moralsk oppseding» i høysetet er ikke forenelig med inkludering og mangfold.

Mangfold og inkludering er ord som burde være utelukkende positive for alle.

Mangfoldsbegrepet benyttes i sammenhenger hvor man før ofte snakket om likestilling eller likebehandling. I arbeidslivsorganisasjonene er mangfold et begrep som benyttes for å synliggjøre hvor viktig det er at alle – uansett kjønn, etnisitet, religion, alder, funksjonshemming eller seksuell legning – skal ha en plass i arbeidslivet og at ulikhet verdsettes.

Inkludering er et annet positivt ladet ord. Et inkluderende samfunn må ha som mål at alle skal oppleve at de hører til, får plass i fellesskapet og er verdifulle samfunnsmedlemmer.

Fjell skole i Drammen har tatt målsettingene om inkludering og mangfold på alvor. Skolen ble i år tildelt Human-Etisk Forbunds humanistpris for sitt arbeid for antirasisme og vennskap på tvers av nasjoner og for sitt holdningskapende arbeid. Fjell skole er en barneskole med omkring 550 elever. Elevene representerer i dag 27 land, og nesten 80 % av elevene har minoritetsspråklig bakgrunn. Dette ser ikke skolen på som et problem, men som en positiv situasjon som brukes til å gi elevene viktig kunnskap og erfaring.

Fjell skole er en verdig prisvinner, som fremmer humanistiske idealer og prinsippene i FN's menneskerettserklæring, i tråd med statuttene for Humanistprisen.

I dagens Norge er ikke Fjell skoles elevgrunnlag unikt eller spesielt. Mange skoler, særlig i de større byene, har en tilsvarende, mangfoldig elevmasse og dermed også et godt utgangspunkt for antirasistisk og inkluderende arbeid.

Men man kan virkelig spørre seg om det regelverket som Fjell skole, og alle andre offentlige skoler, drives etter motiverer til det arbeidet skolen gjør. Fortsatt må norske skoler – og barnehager – forholde seg til en formålsparagraf som setter «kristen og moralsk oppseding» i høysetet. Det er ikke et formål som er forenelig med inkludering og mangfold. Mangfold innebærer også forskjellighet i religion og livssyn, og inkludering innebærer

derfor det motsatte av å angi én religion som grunnlaget for fellesverdiene i samfunn og i skole.

Det regjeringsoppnevnte Bostad-utvalget leverte en enstemmig innstilling med forslag til nye, mer inkluderende formålsparagrafer sommeren 2007. Utvalget sa om sitt forslag at det «innebærer å ta på alvor utfordringer og muligheter et moderne samfunn står overfor når det gjelder mangfold og pluralitet». Resultatet ble forslag til et nyformulert formål som fjerner det ensidige fokuset på kristendom og inkluderer og sidestiller ulike religioner og livssyn. Her heter det at opplæringa skal bygge på *respekt for menneskeverdet, åndsfrihet, nestekjærlighet, likeverd og solidaritet – slik disse verdiene kommer til uttrykk i kristen og humanistisk tradisjon, i ulike religioner og livssyn og slik de er forankret i menneskerettighetene.*

Regjeringen sluttet seg til utvalgets forslag og la det fram for Stortinget, med kun få språklige endringer i teksten. Og så sa det stopp. Opposisjonen på Stortingets påpekte at det var viktig å få en bredest mulig politisk enighet og forlangte nye runder for å komme fram til et forlik i saken. Det var tydelig at det var nedtoningen av «de kristne verdiene og den kristne kulturarven» som lå til grunn for dette.

Tidlig i september ble det holdt en åpen høring i Storkomiteen, og nok en gang presenterte aktuelle organisasjoner og institusjoner sitt syn på saken. Det var en bred enighet – lik den i Bostad-utvalget – om at nå må Stortinget vedta de foreslåtte formålsparagrafene. Kun Kirkelig pedagogisk senter (IKO) var opptatt av at det var viktig med formuleringer om kulturarv. Kirkerådet, på sin side, støttet Bostad-utvalgets forslag.

Så gjenstår det å se om Regjeringen velger å bruke sin flertallsposisjon slik at Fjell skole og alle andre skoler og barnehager i Norge kan drive sitt mangfolds- og inkluderingsarbeid, ikke på tross av, men på grunn av formålet med skole og barnehagen.

Kristin Mile satt i det regjeringsoppnevnte Bostad-utvalget.

hinsidige bar&grill

Siden sist på Fritanke.no:

Nettavisen vår publiserer nær daglig nyheter av interesse for humanister. Siden sist har Fritanke.no blant annet skrevet om: **Rettskraftige sharia-dommer tillates i Storbritannia.** Det britiske rettssystemet delegerer arveoppgjør, skilsmisse- og familievoldssaker til religiøse sharia-domstoler. Da får sønnene all arv, og voldsmenn sendes hjem med et klapp på skuldra. (24.9.2008) **Svenska kyrkan mer enn halvert uten barneinnmelding.** 50 prosent av svenskene ville ikke ha meldt seg inn i Svenska kyrkan, hvis de ikke hadde blitt meldt inn som barn. Kun 28 prosent ville ha fornyet medlemskapet. (22.9.2008) **Skjønner at nye RLE-lærebøker provoserer.** Politikere raser mot Cappelens nye RLE-lærebøker. – Jeg skjønner godt at bøkene føles uvant for folk som er vant å få sin religion framstilt som «det normale», sier lærebokforfatter Beate Børresen. (15.9.2008) **Kun Rødt og Frp vil uttale seg om tilhørig.** For tre uker siden sendte Fritanke.no ut en e-post til alle partier om hva de synes om kirkens praksis med å beholde ikke-døpte som tilhørig fram til de er 18 år. Kun ytterfløyene svarte. (12.9.2008) **Tør ikke stå åpent fram i frykt for utstøting.** RAPPORT FRA VIRKELIGHETEN: På mandag skal Stortinget ha åpen høring om formålsparagrafene i skole og barnehage. I den anledning gjengir vi i dag ett av de brevene HEF stadig får om saken. (5.9.2008) - **Regjeringen i Nepal er demokratisk valgt.** Babu Gogineni fra IHEU mener Nepal er på riktig spor, og synes Kristin Mile trekker en forhastet slutning i sin kritikk av uttalelsene til Nepals visestatsminister. (4.9.2008) **Fragell: – Veldig bra at IHEU har kontakt med Nepal.** Tidligere president i IHEU, Levi Fragell, mener de religionsfientlige utspillene fra Nepals visestatsminister må sees i sammenheng med de åpenbare skadevirkningene religion har i landet. (1.9.2008) - **Dette er hårreisende sett med norske øyne.** HEFs generalsekretær Kristin Mile tar sterkt avstand fra uttalelsene til Nepals visestatsminister. (29.8.2008) **IHEU snakker med anti-religiøs regjering i Nepal.** Nepals nyvalgte maoistregjering har lagt seg på en hard anti-religiøs linje og ser på den internasjonale humanistunionen IHEU som en alliert. (28.8.2008) **Tviler på reelle endringer i RLE-faget.** I disse dager sitter lærere over hele landet og detaljplanlegger det nye RLE-faget. – Jeg tviler på om vi får se noen reelle endringer, sier skolerådgiver Hans Christian Nes i HEF. (14.8. 2008) **Religionskritisk ABBA-låt provoserer.** Björn Ulvaeus fra ABBA hisser på seg kristne med sin svenske oversettelse av den kjente sangen «Thank you for the music». (13.8.2008) **Avviser medlemskap i statskirken.** Staten mener at 2500 av HEFs medlemmer også er medlemmer i andre tros- eller livssynsamfunn. Medlemmene selv rister på hodet over påstandene. (12.8.2008)

Les alle sakene i sin helhet på Fritanke.no

Nye kvinner på Fritanke.no

Skribenten, illustratøren og bloggeren Ida Jackson er en av to nye kommentatorer på Fritanke.no. Hennes første kommentar het **Tenk positivt alt er din feil** og handler om selvhjelpsideologien slash religionen *The Secret – The Laws of Attraction* som er i ferd med å bli en sosialt akseptert vrangforestilling. Ida Jackson peker på hvorfor det er problematisk (Fritanke.no 18.9.2009). Den andre kommentatoren er Kari Vigeland, førsteamanuensis emerita psykologi, styremedlem i Foreningen Retten til en verdig død og tidligere leder og generalsekretær i Human-Etisk Forbund. Hun har også skrevet kronikk i dette nummeret av Fri tanke.

Kari Vigeland

Ida Jackson

Danske ateister får eget øl

Fra Fritanke.no: At dansker er glade i øl er ingen hemmelighet, og landets ateister er selvsagt ikke noe unntak. Organisasjonen Ateistisk Selskab lanserer nå ølet «Gudeløs» sammen med Bryggeriet Djævlebryg. Øltypen Gudeløs beskrives som en «lettere imperial stout som byr på brente malttoner blandet med søtlige inntrykk og en varmende dybde fra alkoholen». Sistnevnte er det for øvrig hele 8,9 prosent av i brygget.

Gudeløs er først og fremst myntet på medlemmene i Ateistisk selskab, men vil også være å finne i utvalgte butikker og barer landet over, heter det på bryggeriets hjemmeside.

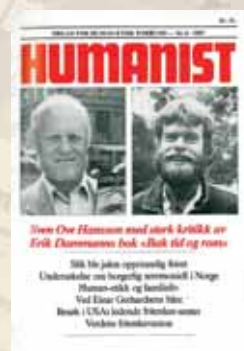
Bryggeriet melder også at de tar «sosialt ansvar», og donerer en krone til Ateistisk selskab for hver solgte flaske.

GOD, GAMMEL AARGANG

Fri tanke for 10 år siden:

«Nei, nå er det tilstrekkelig utredet at vi er humanister og at vi har rett til å bruke denne betegnelsen også organisatorisk. Dette var reaksjonen etter ha lest siste nummer av vårt fagtidsskrift Humanist. Navnesaken er modnet. Det er tid for handling. Gjennom to tiår har Haftor Viestad og Levi Fragell lagt til rette for en forståelse av at livssynshumanismen er vårt ideologiske ståsted. Og flere gode navn bør nevnes: Arnfinn Stigen, Kari Vigeland, Kjartan Selnes, Terje Emberland og Lars Gunnar Lingås har levert dyptloddede bidrag for å kartlegge vår identitet som humanister, uten forklarende tilføyelser og bindestreksord. Jeg vil derfor foreslå at vår organisasjon kaller seg: NORSKE HUMANISTER.» skriver Johannes Lie i et debattinnlegg i Fri tanke nr 4-1998

Daværende medlemsblad Humanist for 20 år siden:

«Det har vært en del innlegg i Humanist om at bladet er vanskelig å forstå. Etter mer enn 30 års medlemskap i HEF kan jeg si at forbundet aldri har servert et mer lesverdig materiale enn vårt medlemsblad pr. i dag. Selvsagt er det «tunge artikler i bladet, kanskje 30 % tilhører denne kategorien. Kanskje til og med 10 % går helt over mitt hode eller ligger fullstendig utenfor mitt interessefelt. Men det skulle da bare mangle! Jeg er da bare én av titusener av medlemmer, og et medlemsblad skal ha noe å «bite» i for folk med andre forutsetninger enn meg.» skrev Kåre Halvorsen i et debattinnlegg i Humanist nr 3-1988.

Talsperson for Humanistisk Samfund er den kjente antropologen Dennis Nørmark.

Nytt dansk humanistforbund

Fra Fritanke.no: I slutten av august ble organisasjonen Humanistisk Samfund stiftet i København. Målet er å arrangere humanistiske seremonier i Danmark, slik Human-Etisk Forbund gjør det i Norge. Så langt har det ikke eksistert en slik organisasjon i Danmark.

Forbundets seremonisjef Yngvild Kvaale var invitert til stiftelsesmøtet, og hun forteller at det var stor entusiasme på stiftelsesmøtet.

– Jeg tror og håper dette kan bli starten på et fast tilbud om humanistiske seremonier også i Danmark, sier Kvaale.

Hun forteller at den nye organisasjonen har fått mye pressedekning, noe som delvis skyldes at det har fått med seg den kjente antropologen Dennis Nørmark som pressetalsperson.

– Nørmark er en godt kjent debattant i Danmark, og har mediatekke. Mange av presseoppslagene har nok kommet på grunn av ham, tror Kvaale.

Til avisa Urban uttale Nørmark:

– Vi vil kjempe for å skille stat og religion og få fjernet Folkekirkens privilegier. Men hovedmålet er å hjelpe alle dansker, som gang på gang blir tvunget til å markere livets store overganger med Gud som æresgjest.

HOVEDMÅL Å ARRANGERE SEREMONIER

På stiftelsesmøtet hadde det møtt opp rundt 30 personer. Til sammen hadde de allerede før stiftelsen drøyt 100 medlemmer.

Stiftelsesmøtet valgte en styringskomite, men det er ennå ikke valgt noen styreleder eller generalsekretær. Som verdigrunnlag vedtok de en tekst som ligger svært tett opp til Norsk humanistmanifest som Human-Etisk Forbund vedtok i 2006.

– Det er klart at danskene ser på Human-Etisk Forbund som et forbilde. Det var jo også derfor jeg

var invitert til å hilse fra forbundet og fortelle om vårt seremonitilbud på stiftelsesmøtet, forteller Yngvild Kvaale.

Som en gave til den nystartede organisasjonen ga Human-Etisk Forbund betalt reise og opphold for to personer for å delta på forbundets estetikkurs som holdes senere i høst.

Danmark har allerede en lang rekke ateist- og humanistorganisasjoner. Men det er ingen av disse som så langt har sett det som en oppgave å tilby humanistiske seremonier.

– Der er nettopp dette som er unikt med Humanistisk Samfund. Målet er å utøve humanisme i praksis gjennom å arrangere seremonier, og ikke bare være en diskusjonsklubb eller livssynspolitisk pressgruppe, forteller Kvaale.

Tidligere i år hadde forbundet besøk av Niels-Jørgen Koordt – en av initiativtakerne til Humanistisk Samfund sammen med blant andre Erik Bartram Jensen.

Koordt fortalte da at målet er å bygge opp en organisasjon med Human-Etisk Forbund som forbilde, men at det har vært vanskelig å få ulike ateist/humanistgrupperinger i Danmark til å bli enig om dette.

– Det er mange organisasjoner blant humanister og ateister i Danmark, men det har vært vanskelig å få dem til å samarbeide. Ateistisk selskab kan for eksempel godt tenke seg å arrangere seremonier, men nekter å bruke humanisme-begrepet. På den andre siden har du Humanistisk debat som kaller seg humanistisk, men som motsetter seg å arrangere seremonier. Vi fant ut at hvis vi skulle skape noe som kan ligne på Human-Etisk Forbund i Norge, må vi starte noe helt nytt, fortalte Koordt.

Even Gran

Gudløse Øverland i salmeboka

Fra Fritanke.no: Arnulf Øverland er mannen som skrev «Kristendommen, den tiende landeplage» og ble tiltalt for blasfemi i 1933. I foredraget beskrev han nattverden som «kannibalsk magi». Hele livet til forfatteren var preget av hans innbitte kamp mot kristendom og religion.

Øverland avsluttet foredraget sitt på følgende måte: «Den niende landeplage, som Gud sendte menneskene, var et tykt mørke. Det lå over Egypten i tre dager. Den tiende landeplage var et mørke, som bredte sig over hele Europa og Amerika, og det har varet i 1900 år. Og det kan være nok.»

Til tross for dette har Den norske kirke bestemt seg for å inkludere Øverlands tekst «Snehvit som natten» i den nye versjonen av salmeboka.

– Vi regner med at noen vil være negativ til at vi bruker en tekst av en forfatter som Øverland, som markerte seg så sterkt mot kristendommen. Men Øverland lever høyt på vårt kristne univers, noe han gjerne innrømte selv, sier leder i salmebokutvalget Åge Håvik til DagenMagazinet.

HEFs pressesjef Jens Brun-Pedersen er i utgangspunktet kritisk til at Øverland skal inn i salmeboka.

– Jeg må innrømme at jeg reagerer instinktivt imot kirkelige kretser når de utgir tekster av kjente ateister og kaller dem salmer. Dette har tidligere blitt gjort med tekster av Nordahl Grieg og Rudolf Nilsen også. Min første tanke er at dette viser en mangel på respekt for mennesker som i sin levetid ga klart uttrykk for en holdning som var sterkt kritisk til religioner, sier han.

På den andre siden tenker pressesjefen at dette kanskje er en snever reaksjon.

– Det kan jo være at både Øverland, Nilsen og Grieg har skapt litterære tekster som også kan være oppbyggelige og verdifulle også for religiøse mennesker. Noen humanister setter også pris på «Eg ser» av Bjørn Eidsvåg, særlig hvis man sløyfer siste verset, humrer Brun-Pedersen.

Teksten til Øverland avsluttes med strofen «O Gud, er der en sorg på jord, som ikke og er din?» Brun-Pedersen synes ikke dette automatisk bør gjøre Øverland spiselig for de religiøse.

– Det er jo nokså naivt å tro at enhver kunstner som nevner en gud i en setning dermed automatisk kan tas til inntekt for religiøsitet, sier han.

– Stadig er det noen som mener, også blant religionsvitere som benyttes flittig av massemedier, at det å tenne lys ved ulykkessteder eller gravlunder er uttrykk for religiøse handlinger. Denne typen forsøk på religiøs erobring av allmenne sorguttrykk er det viktig å være kritisk til, sier han.

Even Gran

HEF varsler kamp:

– Hvis kirken får, må alle få

Staten vurderer frikjøp for å stimulere folk til å ta på seg verv i kirken. – Da må også alle andre få, skriver HEF i sin høringsuttalelse til demokratireformen i kirken.

Tekst: Even Gran

Skillet mellom statsborgerskap og kirkemedlemskap er historisk hardt tilkjempet og fortjener respekt. Parallele valg vil være en svært betenkelig sammenblanding av sivile, allmenne anliggender som angår alle borgere og indre kirkelige forhold som bare angår medlemmer av et bestemt trossamfunn, mener HEF. Illustrasjon: kirken.no

Hvis ikke demokratiet i kirken er betydelig styrket innen utgangen av 2014, kan Arbeiderpartiet og Senterpartiet komme til å stemme mot hele det enstemmige statskirkeforliket partiene på Stortinget la fram 10. april i år.

For å komme de to partiene i møte, har Kultur- og kirkedepartementet satt ned et demokratiutvalg for å utrede en slik «styrking» av demokratiet. Utvalget, som ble ledet av Trond Bakkevig, la fram sin rapport den 13. mai.

De viktigste grepene i Bakkevigs rapport er som følger:

- Kirkevalg samtidig som offentlige valg
- Flere direktevalgte lekrepresentanter til kirkemøtet

som samlet sett får mer makt på bekostning av «de geistliges» makt (dvs. de som sitter i teologiske fagstillinger; prester, biskoper etc.)

- Det skal sendes valgkort til alle kirkemedlemmer
- Frikjøp og møtekompensasjon for å stimulere til å ta på seg verv

Det har vært diskutert å støtte opprettelsen av fraksjoner, en slags politiske partier, i kirken, for å øke engasjementet. De liberale og de konservative i kirken kunne for eksempel ha dannet hver sin fraksjon. Bakkevig foreslår ikke dette. Isteden skal alle kandidater til valg settes opp alfabetisk på en liste.

HEF retter skarp kritikk mot hele prosessen i sin uttalelse.

Forbundet er først og fremst bekymret for at staten overhodet ser det som sin oppgave å «styrke demokratiet i kirken». HEF mener dette er en ren indre-kirkelig utfordring som staten ikke har noe med.

– Det er menneskerettslig problematisk at staten stiller spesifikke krav til indre forhold i kirken som betingelse for å gi kirken selvstendighet, slår forbundet fast og minner om at Den norske kirke har samme krav på selvstyre som alle andre tros- og livssynssamfunn.

HEF er også bekymret for uklarheten rundt hvilke krav som stilles til demokratiet i kirken for at staten, og da spesielt Ap og Sp, skal gå for statskirkeforliket også i 2014.

– Det er uklart om kravet er at nye valgordninger skal være etablert, eller om det er den reelle oppslutningen om valgene som skal være kriteriet, konstaterer HEF.

STATLIG FRIKJØP MÅ GJELDE ALLE

Ett av Bakkevigs forslag er at staten frikjøper og kompenserer for tapt arbeidsfortjeneste for folk som tar på seg kirkelige verv.

HEF minner om at staten ikke kan innvilge et slikt gode til kirken, uten å samtidig å innføre dette også for alle andre tros- og livssynssamfunn.

– Dersom en slik ordning blir innført for Den norske kirke og ikke for andre som påtar seg tilsvarende verv i andre tros- og livssynssamfunn, vil det være en klart diskriminerende ordning i strid med § 16 og Menneskerettsloven. Vi vil anta at flere tros- og livssynssamfunn sliter med å rekruttere tillitsvalgte, og

– Vi vil anta at flere tros- og livssynssamfunn sliter med å rekruttere tillitsvalgte, og at en statlig finansiert ordning med frikjøp til verv ville være velkommen for flere.

at en statlig finansiert ordning ville være velkommen for flere, skriver HEF.

Bakkevig foreslår videre at kirkevalg skal arrangeres i «tilknytning til» offentlige politiske valg, enten i samme lokale i et tilstøtende rom, eller i umiddelbar nærhet på samme tid. Dette er en løsning HEF fraråder på det sterkeste.

– Dette er ikke et spørsmål om hva som er praktisk, men om hva som hører hjemme hvor i et moderne samfunn. Skillet mellom statsborgerskap og kirkemedlemskap er historisk hardt tilkjempet og fortjener respekt. En slik løsning vil være en svært betenkelig sammenblanding av sivile, allmenne anliggender som angår alle borgere i landet og indre kirkelige forhold som bare angår medlemmer av et bestemt trossamfunn, konstaterer HEF.

Forbundet mener en slik sammenblanding er enda mer uheldig i en tid da båndene mellom stat og kirke er i ferd med å oppløses.

For å bøte på dette sier Bakkevig at også andre

tros- og livssynssamfunn kan gjøre det samme. Dette sukrer ikke pillen for HEF.

– Det er opplagt at de færreste vil ha noen reell mulighet til å benytte seg av en slik ordning. Dermed diskriminerer man indirekte, konstaterer HEF og varsler at de vil be Likestillings- og diskrimineringsombudet vurdere om en slik ordning er lovstridig, hvis den blir realisert.

HEF reagerer også på ordbruken i innstillingen der kirkelige valg stadig omtales som parallelle til «andre offentlige valg», som om kirkevalgene på en eller annen måte også er «offentlige».

– Denne sammenblandingen er med på å utydeliggjøre forskjellen på allmenne og indrekirkelige forhold, skriver forbundet.

FØRST BREV OM MEDLEMSKAP

Til sist trekker HEF fram Bakkevigs forslag om å sende ut valgkort til alle kirkemedlemmer.

Forbundet ser at det er en mulighet for at man på denne måten kan få gjort flere folk oppmerksom på at de faktisk er registrert som kirkemedlemmer, og at dette kan bidra til å rydde opp ytterligere i kirkeregisteret.

HEF har imidlertid et forslag til hvordan dette kan gjøres på en bedre måte.

– Vi anmoder om at det primært sendes et brev til alle husstander i Norge med opplysninger om oppføring i Den norske kirkes medlemsregister. Vi er redd det ikke er tilstrekkelig å bare sende ut valgkort. Med den lave oppslutningen det så langt har vært om kirkelige valg, regner vi med at mange bare vil kaste et slikt valgkort uten å sjekke opplysningene om sin egen oppføring nærmere.

Forbundet slår likevel fast at hvis man bestemmer seg for å sende ut valgkort, er det en forutsetning at mottakeren gjøres uttrykkelig oppmerksom på hvordan man skal forholde seg dersom man er feilaktig oppført som medlem.

– Det må tilbys en enkel og kostnadsfri metode for den enkelte til å rette eventuelle feiloppføringer, skriver HEF.

Forbundet minner også om at selv om denne demokratireformen lykkes, og statskirkeforliket med tilhørende grunnlovsendringer blir vedtatt i 2014, er det fortsatt langt igjen til noe reelt skille mellom stat og kirke i Norge.

– Det skal fortsatt være en egen kirkelov som er hjemlet i Grunnloven. Kirken får heller ikke oppfylt sitt menneskerettslige krav på å bli eget rettssubjekt. Videre er det opplagt ikke snakk om noen reell selvstendighet for Den norske kirke så lenge geistlig ansatte fortsatt skal være statstjenestemenn og arbeidsgiveransvaret ligger hos staten, konstaterer forbundet.

Mange av de andre høringsvarene til demokrati-reformen klager over at det har vært svært kort høringsfrist. Dermed er det også svært få av de 1700 høringsinstansene som har svart.

Publisert på Fritanke.no 3.9.2008

Der kan du også lese reaksjonene fra HEF og Senter for menneskerettigheter (SMR) på at verken HEF eller instanser som Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) og Senter for menneskerettigheter (SMR) var spurt om å ytre seg i høringen om demokratireformen i Den norske kirke.

Kirkens tilhørigpraksis snyter HEF for millioner

Human-Etisk Forbund taper ca. 20 kroner pr. medlem årlig grunnet kirkens praksis med å beholde ikke-døpte barn som «tilhørige». Dette utgjør drøye 1,6 millioner kroner i året.

Tekst: Even Gran

I motsetning til denne jenta her, blir en stor andel av barna med statskirkeforeldre ikke døpt. Likevel beholder kirken dem som «tilhørige» og del av medlemsmassen inntil de blir 18. Foto: Istockphoto

HEF taper over to millioner kroner årlig på grunn av Den norske kirkes lovpålagte praksis med å beholde ikke-døpte barn som «tilhørige» medlemmer fram til de er 18 år. Dette viser en utregning Fritanke.no har gjort.

De offentlige tilskuddene til Human-Etisk Forbund (stats- og kommunetilskudd) ville ha vært 20 kroner høyere pr. medlem dersom de såkalt «tilhørige» ikke hadde blitt regnet som medlemmer i Den norske kirke.

Alle barn i Norge registreres automatisk ved fødselen som «tilhørig» til Den norske kirke, forutsatt at minst en av foreldrene er medlem. Hvis foreldrene velger å døpe barnet, blir barnet fullverdig medlem.

I starten av 2008 var det ca. 113.027 tilhørige i Den norske kirke som ikke er døpt, og der det heller trolig ikke finnes planer om dåp. (Det samlede antall tilhørige var 134.477 tilhørige og inneholdt også en del nyfødte som kom til å bli døpt i løpet av året.)

Hvis man fjerner disse «tilhørige» fra kirkens medlemstall, reduseres kirkens andel av den norske befolkningen fra 81,78 prosent til 79,04 prosent. Dette gjør at den sentrale kirkebevilgningen deles på færre mennesker, noe som igjen fører til at tilskuddsbeløpet de andre tros- og livssynssamfunnene får pr. hode, øker.

Etter Fritanke.no's utregning gir dette 20 kroner i økt tilskudd pr. medlem, noe som i HEFs tilfelle gir drøye 1,6 millioner i ekstra statstilskudd.

Fritanke.no 20.8.2008

Les utregninger og utfyllende forklaringer på Fritanke.no

Så lenge minst en av foreldrene er medlem i Den norske kirke, blir barnet regnet som «tilhørig» og registrert i kirkens medlemsregister.

Humanistisk navnefest 20 år

Det er 20 år siden et vennepar på Gjøvik fant ut at de ville ha en alternativ navnefest for sine nyfødte. – HEF var med, men det kom nok litt overraskende på dem, sier en av initiativtakerne.

Tekst: Even Gran

Etter Norges første ikke-religiøse navnefest på Gjøvik den 6. august 1988 var det fellesfotografering på trappa. Faksimile fra avisa Samhold.

Fakta om Humanistisk navnefest

Humanistisk navnefest markerer en av livets store begivenheter med en seremoni på humanistisk grunnlag. Man feirer at et barn er født og har fått sitt eget navn, en identitet og ønsker barnet velkommen til verden.

Humanistisk navnefest er en vakker og glad seremoni på et humanistisk og ikke-religiøst grunnlag. Foreldrene tar barnet med for at alle som er til stede – «samfunnet» – skal få hilse barnet velkommen og barnets navn skal bli «offentlig» kjent.

Seremonien inneholder en hovedtale, overrekkeelse av en navnetavle og ulike kulturinnslag, som instrumental musikk, diktlesning og sang av solist eller kor.

Seremonien varer i underkant av en time og foregår i et egnet lokale i nærmiljøet med plass til barnas nærmeste og familiens venner. Ofte vil arrangementene finne sted i rådhus, kultur- eller samfunnshus. Navnefest holdes i de fleste større byer.

Alle som ønsker det kan delta. Det er ingen krav til medlemskap i Human-Etisk Forbund, og barnet blir heller ikke medlem.

Ta kontakt med ditt fylkes- eller lokallag for mer informasjon. Se side 46 for kontaktinfo.

Humanistisk navnefest fylte 20 år i høst. Norgeshistoriens første ikke-religiøse navnefest ble holdt i Gjøvik rådhus 6. august 1988. I dag arrangeres det Humanistiske navnefester over hele landet for nær 2000 barn i året.

Tradisjonen ble startet på Gjøvik i 1988 av et vennepar som alle var medlemmer i Human-Etisk Forbund og nettopp hadde fått barn. De ville gjerne markere sine nyankomne på en alternativ, ikke-religiøs måte. Forbundet hadde ikke et slikt tilbud, og det var venneparet litt forundret over.

– Ja, vi trodde egentlig Human-Etisk Forbund hadde et tilbud, men da vi undersøkte fant vi ut at det ikke var tilfellet. Så da måtte vi finne på noe selv, sier Anne Grete Garlimo, en av initiativtakerne.

LITT AVVENTENDE

Ifølge Bjørn Sivesind, en annen av initiativtakerne, var det slett ingen selvfølge at Human-Etisk Forbund ville ta ansvar for seremonien.

– Jeg tror det kom litt overraskende på dem. Forbundet stilte seg bak oss, men tok ikke noe praktisk

ansvar for gjennomføringen. Det var nok en del skepsis sentralt i forbundet til om dette var noe man burde begynne med, tror han.

Venneparet gikk så ut i lokalavisa og etterlyste andre som ønsket et slikt tilbud. Til slutt var det åtte foreldrepar med hvert sitt barn som stilte til seremoni.

– Vi lånte en sal i Gjøvik rådhus som passet fint for anledningen. Forbundet hjalp oss blant annet med å få den kjente fysikeren Helmut Ormestad som seremonimester, forteller Sivesind.

Han synes det er morsomt å tenke på at det de to venneparene tok initiativet til i 1988 nå har vokst seg til å bli et nasjonalt tilbud med 2000 navnebarn i året.

Sivesind er ikke selv lenger med i HEF, men kona Astrid Råbakk er fortsatt aktiv. Sønnen Andreas Råbakk Sivesind, som var ett av navnefestbarna i 1988, har også engasjert seg. Han var med på å stifte Humanistisk Ungdom på Tjøme i august 2007.

Anne Grete Garlimo forteller at initiativet også ble hilst velkommen av mange kristne menigheter den gangen.

– Det var mange som tok kontakt og sa det var

fint at de mange som bare døper barna sine uten verken å tro på Gud eller mene noe særlig med det, nå har fått et alternativ, forteller hun.

STERK ØKNING ETTER 2002

20-årsjubileet ble markert på Gjøvik 6. september, under en navnefestseremoni i byen. Ett av navnebarna fra 1988, Oda Garlimo Toresen, ble overrakt blomster og generalsekretær Kristin Mile holdt tale.

Human-Etisk Forbunds seremonisjef Yngvild Kvaale gratulerer Gjøvik og forbundet med jubileet.

– Navnefest er en av de fire pilarene i forbundets seremonitilbud. Det dreier seg om å feire at et barn er født og har fått sitt eget navn og å ønske barnet velkommen til verden. Vi har stor tro på at denne seremonien vil vokse videre, sier hun.

Humanistisk navnefest øker forøvrig jevnt i popularitet. Mens tallet på navnebarn lå på drøye 1000 i året på starten av 90-tallet, har dette nærmest fordoblet seg fram til 2007. Den sterkeste økningen har vært fra 2002 og fram til i dag.

(Publisert på Fritanke.no 10.9.2008)

Med Bring Bedriftskort får du en enklere arbeidsdag

Bedriftskortet passer for deg som vil handle på den enkleste måten, slippe private utlegg og få en samlet månedlig faktura over bedriftens innkjøp hos Posten og alle MasterCard brukersteder. Kortet er gratis å anskaffe og bruke på varekjøp i Norge. Last ned søknadsskjema fra bring.no/mail

bring.no/mail

Er flinke til å trøste hverandre: fra venstre Veshalini Kasippillai, Wajahat Jonas, Sara Elisabeth Thu i 5C.

Mangfold som ressurs

På midten av åttitallet ble det flertall av elever med minoritetsbakgrunn på Fjell skole. Det mangfoldet bestemte skolen seg for å se som en ressurs. I år mottok skolen Humanistprisen.

Tekst og foto: Stine Osnes

– Det er gøy! Vi har mange venner, synger det mot Fri tanke når vi spør hvordan det er å gå på Fjell skole i Drammen. Et tyvetalls oppmerksomme barneansikter hoier entusiastisk sine svar under vårt besøk i klasse 5C. Fjell skole er nettopp blitt tildelt Human-Etisk Forbunds Humanistpris 2008. Det synes femteklassingene er stas, og på spørsmål om hvorfor de tror skolen fikk prisen, er teoriene mange.

– Vi ler ikke av hverandre, er det flere som sier. Barna i klasserommet rekker opp hendene og kaster fram sine synspunkt. Her er det ikke mange som nøler, verken av jenter eller gutter.

– Vi er flinke til å trøste hverandre.

– Vi er gode mot nye elever.

MANGFOLD SOM UTFORDRING

Fjell skole i Drammen ligger i den flerkulturelle drabantbyen ved samme navn og preges av dette. Det er 580 elever ved skolen som har foreldre med bakgrunn fra om lag 30 forskjellige land, og nærmere 80 % av elevene har minoritetsspråklig bakgrunn. Det var på midten av 1980-tallet at skolen opplevde at antall minoritetsspråklige elever var i ferd med å overstige antall norskspråklige elever. Det tvang skoleledelsen i tenkeboksen, og konklusjonen var at dette måtte skolen se som en ressurs. Skolen bestemte seg derfor for å bruke mangfoldet på skolen til å forberede elevene på en mangfoldig og stadig mer globalisert verden.

– Jeg tror årene som har gått siden da, har vist at

dette var en riktig tanke. Jeg tror man er bedre rustet til å møte en flerkulturell og mangfoldig verden som voksen hvis man har vært vant til å leve med et slikt mangfold gjennom oppveksten, fortalte rektor Jan Moen til Fritanke.no i forbindelse med pristildelingen.

Rektor Moen mener skolens aktive arbeid med holdninger rundt mangfold har vært fruktbart.

– Hos oss er ulikhet en norm. Ved å løfte fram og verdsette ulikhet skaper vi respekt for ulikhet, og dermed legger vi grunnlaget for toleranse.

Og når man lærer å praktisere toleranse fra ung alder, blir man også mer tolerant som voksen. Rektor mener slikt sett det er en stor ressurs å ha gått på Fjell skole.

Han forklarer at de har flyttet fokus fra gruppe-

perspektivet til individperspektivet. Ulikheten sitter i deg som enkeltmenneske.

Mangfoldet tar de vare på ved å synliggjøre det. Blant annet brukes utsmykningen av klasserommene bevisst for å få både elever og foreldre til å kjenne seg hjemme uansett hvor man opprinnelig kommer fra: tallnavn skrives på alle mulige språk, og piler fra hver enkelt elev til deres opprinnelige hjemland på store felleskart viser at alle har mange forskjellige tilhørigheter. Og ved inngangen til skolen henger flagg fra mange av landene elevene har bakgrunn fra og ønsker velkommen.

– Vi ønsker å synliggjøre den flerkulturelle skolen som en ressurs, fordi den gir viktige erfaringer til elevene som skal ut i en internasjonal samhandlingsverden som voksne, forklarer Moen.

MÅ REFLEKTERE

Lærerne til klasse 5C synes elevene er flinke til å reflektere. Elevene lærer å tenke over hva de sier til andre, og hva det de sier betyr for andre. De er også flinke til å tørre å si det de mener, for på Fjell er det strengt forbudt å latterliggjøre andre.

– Med så mange religioner representert gjennom barna i klassen, kommer det opp mange interessante situasjoner, forteller lærer Lisbeth M. Grimsrud.

– Vi er bare nødt til å få elevene til å diskutere sine ulike oppfatninger av situasjoner når de oppstår. Vi trekker ofte inn et «fordi» i samtalen for å få dem til å reflektere ytterligere.

Femteklassingene i 5C står ikke tilbake for å diskutere viktige tema som religion, vennskap på tvers av kulturer og respekt mellom mennesker.

De kunne til og med svare på hva de trodde en humanetiker var:

– Det er en som ikke tenker så mye religion, men som tenker på hvordan man lever. De har et eget livssyn.

Barna har avslutningsvis mange gode råd til leserne av Fri tanke: man skal ikke erte andres religion, man skal ikke si noe ondt om andre, man skal ikke stenge andre ute fra leken, man må være snille og rettfærdig mot vennene sine, og man må ha respekt for andre.

Rektor Jan Moen mottok prisen i Stavanger på vegne av skolen, men prisen skal også markeres lokalt, nærmere bestemt på FN-dagen 24. oktober. Da er blant annet Human-Etisk Forbund i Buskerud innbudt til å delta med lærere og elever både for å feire prisen og den internasjonale FN-dagen.

– Humanisme i praksis

Det var Buskerud fylkeslag av Human-Etisk Forbund som nominerte Fjell skole til Humanistprisen. Fylkesleder i HEF Buskerud, Tom Hedalen, begrunner nominasjonen med det aktive og langvarige arbeid Fjell skole har drevet for å konkretisere humanistiske idealer, som menneskeverd og likhet.

– Skolen har også spilt en viktig rolle for å fremme disse idealene i nærmiljøet på Fjell. Det er ikke bare store ord, de har klart å sette arbeidet for humanistiske prinsipper i system. Fjell skole får til humanisme i praksis, berømmer Hedalen.

Humanistprisen deles ut annethvert år. I 2006 var det Bernt Hagtvat som fikk prisen. Tidligere har Eva Joly, Odd Børretzen og Karen-Christine Friele fått prisen.

I statuttene for prisen står det at *Human-Etisk Forbunds pris utdeles til enkeltperson, gruppe eller organisasjon som bidrar til fremme av de humanistiske idealer og prinsipper i FN's menneskerettighetserklæring.* Prisen består av en pristavle og 50.000 kroner.

En glad rektor med prisplaketten – omkranset av medlemmer fra alle de sju humanistkorene i Norge. Foto: Alf Ove Hansen/SCANPIX

– Overraskende hedersbevisning

Humanistprisen 2008 ble delt ut under et arrangement på Rogaland kunstmuseum i Stavanger lørdag 13. september. Det var rektor Jan Moen som tok imot prisen på vegne av Fjell skole i Drammen. Den ble overrakt av Human-Etisk Forbunds styreleder Åse Kleveland.

– Dette er en overraskende hedersbevisning vi setter stor pris på. Vi skal feire prisen den 24. oktober på FN-dagen, sa Moen i sin takketale.

Minister for forskning og høyere utdanning, Tora Aasland (SV), holdt en hilsmingstale der hun takket HEF for å fokusere på integreringsarbeid.

– Fjell skole er et godt eksempel på hvordan integreringsarbeid kan gjøres i praksis. Det er bra at HEF

bidrar til å hedre denne typen arbeid, sa Aasland.

HEFs generalsekretær Kristin Mile understreket at Fjell skole har fått prisen for sitt arbeid for anti-rasisme, vennskap over nasjonstilhørighet og for sitt holdningsskapende arbeid siden 70-tallet.

Under prisutdelingen i Stavanger kunstforening opptrådte HEFs styreleder Åse Kleveland som sangsolist for første gang på mange år. Bak seg hadde hun medlemmer fra alle de sju humanistkorene i Norge. I tillegg framførte Idar Hauge jazzstykket *In your quiet place* av Keith Jarrett. Kristine Natlandsmyr og Sandra Lie Rognes, begge er elever ved Stavanger kulturskole, framførte et stykke av komponisten Henryk Wieniawski. *Fra Fritanke.no*

Åse Kleveland stemte i sammen med 172 medlemmer fra landets sju humanistkor. Foto: Alf Ove Hansen/SCANPIX

Humanistisk felleskor med Åse

Kulturarrangementet i forbindelse med utdelingen av Humanistprisen samlet 172 medlemmer fra alle de sju korene med tilknytning til Human-Etisk Forbund. I tillegg til vertskoret HUMUS fra Stavanger var det de tilreisende korene KorHEftig fra Trondheim, Kor HumLa fra Molde, Larvik Humanistkor, HUKKOR fra Kristiansand, HUM-koret fra Oslo og HUM-koret fra Bergen.

– Vi ønsker å tilby kor til dem som er glade i korsang, men som ønsker å synge sanger uten religiøst innhold, forteller Mariann Strandvåg i HUMUS til Rogalands avis.

– Det er innholdet i tekstene som skiller oss fra kirkekorene. Hos oss er det respekt for menneskeverdet som står sentralt. Det er gode sanger å synge.

Etter øving på Park Inn hotell lørdag formiddag, gikk sangerne ut i gatene og opptrådte på tilfeldige plasser i Stavanger sentrum. På kvelden sang de på utdelingen av Humanistprisen for 2008, hvor de ble forsterket av Åse Kleveland som solist på *En sång til modet* (svensk sang).

– Solistopptreden er et dristig eksperiment, jeg har ikke sunget på flere tiår, fortalte Åse Kleveland Rogalands Avis i pausen mellom korøvingene.

Å leve i flerkulturelle motsetninger

Regionalt etikkseminar 25.-26. oktober 2008, Sørmarka i Ski:

Toleranse er en viktig verdi, ikke minst i kulturelt mangfold, samtidig som den da kan bli utfordret sett fra både flertall og minoriteter i samfunnet. Kjente motsetninger i dette bildet i dag dreier seg om ytringsfrihet/ytringskultur, religionens plass i det offentlige rom og homofilt samliv.

Mange i Vesten som ønsker å forsvare tilkjempede friheter og menneskerettigheter, ser innvandring fra utenom Europa som en mulig utfordring her. Samtidig kan alle spørre seg selv: Bor det en rasist i oss alle?

INNLEDERE:

Abid Raja advokat og forfatter: «Integreringshelvete»

Nina Witoszek filosof, forfatter og professor: «Multikulturalismens nederlag?»

Thomas Hylland Eriksen sosialantropolog, forfatter og professor: «Behovet for en kosmopolitisk visjon»

Programmet starter kl. 11, lørdag 25. oktober.

Gratis seminarbuss fra og til Humanismens hus kl. 10.

Tid til diskusjon i plenum og grupper, tur i skogen, og sosialt samvær!

Kveldsunderholdning lørdag.

Pris kr 700,- i dobbeltrom og kr 850,- i enkeltrom.

Spørsmål kan rettes til Moa Myklebust på 23 15 60 81 og myklebust@human.no og

Anne B. Skaara på 23 15 60 63 og skaara@human.no

Fylkeslagene i Akershus, Oslo og Østfold arrangerer seminaret.

Påmeldings- og betalingsfrist 10. oktober.

(Påmelding er bindende. Du er påmeldt når du har betalt.)

Du kan melde deg på via nettadressene ovenfor, eller fyll ut dette skjemaet og send til Moa Myklebust, HEF Akershus, St. Olavs gt. 27, 0166 Oslo/ faks 23 15 60 75/ myklebust@human.no

Ja, jeg melder meg på etikkseminar på Sørmarka, 25.-26. oktober 2008:

Navn:

Adresse:

Postnr./sted:

E-post:

Tlf. privat/arbeid/mobil:

Romønske: (kryss av) enkeltrom dobbeltrom

Skal dele rom med: (navn)

Særskilte opplysninger:

Human-Etisk Forbund

Ønsker du ikke å motta papiirutgaven av Fri tanke?

Ønsker du å motta nyhetsbrev fra Fritanke.no?

Gi oss beskjed på fri.tanke@human.no.

Les nyheter om livssyn på nettavisen nær daglig.

Les bloggeren Den tvilsomme humanist.

Delta i debatten på Fritanke.no

Human-Etisk Forbund

Har du barn under 15 år?

Overføring av offentlig støtte for medlemmers barn under 15 år.

Human-Etisk Forbund har rett til offentlig tilskudd for medlemmers barn. Alle medlemmer med barn kan bidra til at forbundet får denne støtten. Du kan bidra ved å fylle ut samtykkeskjemaet som du kan laste ned fra våre hjemmesider (Om oss > Vil du bli medlem?).

Les mer på www.human.no

Når kirka er eneste alternativ

Mangelen på livssynsnøytrale alternativ gjør at kirka for mange framstår som eneste alternativ – selv for humanister. Burde døra være høy og porten vid – også for ikke-kristne gravferder?

Ønsket Humanistisk gravferd i kirka

Bjørn Dag Derås mistet sist vår kona Astrid Rønning Ystad (43) til kreften. Til tross for sitt humanistiske livssyn ønsket hun at gravferden skulle finne sted i den lokale kirka. Det fantes ikke brukbare alternativer.

Tekst og foto: Tove Tangerud

Astrid Rønning Ystad var medlem av Human-Etisk Forbund (HEF) i mange år. Likevel var det i kirka slekt og venner møtte fram og tok det siste farvel. Som så mange andre steder rundt om i distrikts-Norge var det også i Namdalseid vanskelig å finne egnede og verdige lokaler for Humanistisk gravferd. Dette hadde Astrid Rønning Ystad tenkt på før hun døde, og det var hennes ønske at gravferden skulle holdes i den lokale kirka.

Fri tanke møter Bjørn Dag Derås hjemme på gården Hallåsmoen i Nord-Trøndelag tre måneder etter gravferden. Ved kjøkkenbordet i det romslige kjøkkenet på gården Hallåsmoen i Nord-Trøndelag serverer han kaffe og ostekake; eldstesønnen har nettopp hatt bursdag.

– Det er tungt å klare å gå videre, men man må jo, sier han med sorg i blikket.

Han forteller om en kjærlig mor som ble revet vekk så altfor tidlig. Astrid Rønning Ystad var lærer i bygda og opptatt av folk omkring seg. Hun var en åpen, jordnær og sjenerøs person. I fritida sang hun også i det lokale koret, som for øvrig opptrådte i kirka, uten at det gjorde henne noe.

– Astrid var medlem i HEF allerede da vi møttes og var helt klar på det. Hun var ikke kristen eller religiøs på annet vis og hadde et helt grunnleggende humanistisk ståsted, forteller ektemannen.

Men for fem år siden fikk Astrid Rønning Ystad kreft. Hun fikk behandling og kreften gikk tilbake, og

både hun og familien trodde de var kvitt sykdommen. Men etter en periode kom den imidlertid tilbake, og denne gangen skulle det vise seg at den ikke lot seg knekke. Astrid Rønning Ystad døde 8. mai.

VILLE HA GRAVFERDEN I HEIMBYGDA

– Heldigvis hadde vi fått snakket om det meste før hun døde, for vi visste jo hvilken vei det gikk. At det ikke lenger var håp om at hun skulle bli bra, sier Bjørn Dag stille.

– Vi snakket om begravelsen, og Astrid uttrykte et klart ønske om at det måtte bli i kirka. Rett og slett fordi det var det eneste mulige. Hun ville at det skulle foregå på heimplassen, og vi visste jo at det ville

Astrid Rønning Ystad hadde et humanistisk livssyn, men ønsket å holde gravferden i Namdalseid kirke – fordi det ikke fantes alternativ.

komme en del folk, så da sa det seg selv. Kirka er det eneste egnede lokalet her i bygda hvor det er plass til mange folk.

– Hvis det fantes et annet alternativ, ville dere valgt det da?

– Ja, selvsagt. Astrid var som sagt helt tydelig i sitt livssynsmessige ståsted og hun uttrykte i klartekst at hun ikke ville ha noen prest til stede i sin begravelse, selv om det skulle foregå i kirka, forteller Bjørn Dag og smiler litt.

Som folk flest hadde Bjørn Dag liten kjennskap til Humanistisk gravferd på forhånd, men da det ble stadig mer aktuelt, begynte han å samle informasjon på internett. Etter at Astrid døde, tok han kontakt med begravelsesbyrået og formidlet hennes og familiens ønske om en humanistisk gravferd i kirka. Byrået skulle kontakte kirka, men det kom ingenting ut av det. Derfor tok Bjørn Dag direkte kontakt med lederen av menighetsrådet.

– Jeg fikk heldigvis ja på forespørselen, med en gang. Under forutsetning av at vi ikke fjernet noe eller endret på noe der, og det hadde vi jo ikke noe behov for.

– Kunne menighetsrådet si ja uten videre, uten å sjekke med noen høyere opp i kirka først?

– Det viste seg at menighetsrådet i Namdalseid tidligere hadde gjort et lokalt vedtak om at de kunne leie ut kirka til andre enn kirkelige seremonier. I tillegg går jo ryktene fort i et lite bygdesamfunn, så jeg tror de var forberedt på å få denne telefonen. Det ble kanskje noen spørsmål og telefoner innad i kirka etter at vi fikk ja, men det hadde ikke jeg krefter til å tenke på da, forteller Bjørn Dag åpent.

Familien hadde ingen kontakt verken med prest eller diakon. De forholdt seg bare til kirketjeneren og etter hvert gravferdstaler Anton Rikstad fra Humanistisk Forbund i Nord-Trøndelag.

I samråd med Rikstad planla familien gravferds-seremonien: musikkinnslagene, hvordan kirka skulle pyntes og hvordan rekkefølgen i hele seremonien skulle være. Familien fikk god hjelp av mange, og det er Bjørn Dag veldig takknemlig for:

– Koret som Astrid var med i deltok, hennes tante Asbjørg Sellæg som er organist spilte, en tidligere kollega av henne som også er humanetiker, Terje Stene, hjalp til med planlegging av musikk og spilte selv. Jeg kontaktet også en felles venn av Astrid og meg, Idun Bratberg fra Ås i Akershus, som faktisk er leder for HEFs lokallag i Ås og Vestby. Hun ble en fin støttespiller i planleggingen og hun hjalp også til med det praktiske.

Men selve gravferden husker han veldig lite fra.

– Jeg tror det er en forsvarsmekanisme som setter inn. Men vi fikk mange tilbakemeldinger etterpå, om at det hadde vært en verdig og flott høytidsstund. Og at Astrids humanistiske livssyn ble sterkt poengtert.

VANSKELIG I DISTRIKTS-NORGE

Familien Derås sin historie er dessverre ikke unik. Hvert år står mange etterlatte i den situasjonen at de må velge mellom få og ofte dårlige alternativer når lokale for Humanistisk gravferd skal bestemmes. Og 10-12 ganger i året på landsbasis, blir kirka valgt. Da kan det de etterlatte har hatt å velge mellom være et rom i kjelleren på sykehjemmet eller grendehuset som helga før har vært brukt til dans-på-lokalet. Ikke alle finner at det gir mulighet til en verdig seremoni og avskjed for deres kjære etterlatte. Og ofte er det også slik at så mange er forventet å komme i gravferden at det ikke er plass annet sted enn i kirka, som i familien Derås' tilfelle. Det er derfor ikke bare morsomt når det spøkefullt sies at Den norske kirke begraver flest ateister.

Det er spesielt i de små kommunene i hele distrikts-Norge, at problemene med å finne lokaler er store. Det å flytte seremonien til nærmeste by, hvor det finnes et

– Jeg for min del ser på kirka som et annet felleslokale i bygda, nesten som grendehuset.

Bjørn Dag Derås

kapell eller annet egnet lokale, føles også uaktuelt for mange. Tilhørigheten til bygda er stor og bare det å skulle frakte kista til en annen kommune er utenkelig for mange.

Det offentlig oppnevnte stat-kirke-utvalgets utredning som kom i 2006 banet veien for et endret syn på livssynsnøytrale seremonirom for flere folk og i det politiske system. Utvalget konkluderte med at ansvaret for at det finnes seremonirom som kan gi en verdig ramme rundt ikke-kristne gravferder må ligge hos det offentlige. Et samlet Storting fikk i april i år frem et forlik omkring forholdet mellom stat og kirke, som resulterte i Stortingsmelding 17; «Staten og den norske kirke». Der heter det, angående livs-

synsnøytrale seremonirom, at «Det skal igangsettes en utredning med sikte på lovfesting av et kommunalt ansvar for at livssynsnøytrale seremonirom finnes til bruk ved gravferd og ved ekteskapsinngåelse. Utredningen skal bl.a. utrede spørsmålet om finansiering».

Human-Etisk Forbund arbeider for at denne utredningen skal settes i gang så snart som mulig. Dagens situasjon er imidlertid slik at kommunene ikke har mulighet til å prioritere dette, med trang kommuneøkonomi og alle de gode formål som roper om mer penger. Hvordan dette gylne mål satt i fellesskap av alle partiene på stortinget – lovpålagt ansvar for at livssynsnøytrale seremonirom finnes – skal kunne oppnås og hvor raskt det går, vil være en viktig oppgave for forbundet framover.

KIRKA SOM ET GRENDEHUS

For Bjørn Dag Derås fantes det bare én mulighet, når kona før sin død hadde uttrykt ønske om at det måtte bli Humanistisk gravferd i den lokale kirka.

– Det var godt å kunne få det til, slik at det ble som Astrid ønsket. Å ha holdt gravferden i et lite lokale ville virket ekskluderende på de mange som ønsket å være til stede. Det hadde blitt feil, sier han.

– Og jeg for min del ser på kirka som et annet felleslokale i bygda, nesten som grendehuset. Jeg tror mange her i Namdalseid bruker den nettopp som det, som et seremonilokale det er naturlig å bruke, som eies av alle. Uten at vi nødvendigvis er religiøse av den grunn. Det eneste reelle alternativet for oss hadde vært å ha gravferden i kirka likevel, som en kirkelig seremoni. På tross av Astrids ønsker, og det hadde blitt veldig feil, avslutter Bjørn Dag Derås.

Bjørn Dag Derås ville gjerne ha valgt et livssynsnøytralt lokale til konas gravferd hvis det hadde eksistert et verdig alternativ.

Vanskelig å finne egnede og livssynsnøytrale seremonirom i store deler av Norge, men lettere i Oslo. Her Østre gravlund kapell. Foto: Scanpix

– Livssynsnøytrale seremonirom må utredes!

Selv om hele ti-tolv humanistiske gravferder hvert år blir holdt i et kirkerom, er Human-Etisk Forbunds offisielle holdning til den slags bruk klar og negativ.

– Human-Etisk Forbund bistår pårørende som ønsker å arrangere Humanistisk gravferd. Våre premisser er at en humanistisk gravferd skjer i tråd med avdødes livsholdning/livssyn, at seremonien ikke inneholder religiøse innslag og at det ikke benyttes ei regulær kirke. Det er våre klare retningslinjer – utad og overfor våre mange gravferdstalere, sier seremonirådgiver for gravferd i Human-Etisk Forbund, Vinjar Tuft.

Men Human-Etisk Forbund erkjenner samtidig at virkeligheten er slik at det mange steder i Norge ikke finnes gode og egnede lokaler, og at de etterlatte kan ha den opplevelsen at det å holde gravferden i den lokale kirka er eneste mulighet.

– Da må gravferdstaleren, og dermed forbundets representant, praktisere med vett og forstand, fornuft og medfølelse. Vi sier at alle andre muligheter skal være foreslått og vurdert, men hvis det ikke lar seg løse, kan taleren være med på å ha gravferden i kirka.

Personlig synes Tuft det er trist å sitte i en Humanistisk gravferd i en regulær kirke.

– Uansett om taleren er fra Human-Etisk Forbund og det ikke er religiøse innslag, gir selve rommet en opplevelse av et religiøst budskap. Noe jeg synes ikke hører hjemme i en Humanistisk gravferd. Jeg har forståelse for at enkelte ganger er det den eneste utveien for de etterlatte, men jeg tror at opplevelsen av å måtte velge kirka som seremonirom for en humanetiker gjør sorgen sårere for mange, mener Tuft.

Når det gjelder denne bestemte saken i Namdals-eid, er Tuft glad for at de etterlatte er fornøyde.

– Det betyr at vår gravferdstaler har gjort en god jobb. Men innerst inne tenker jeg at det er forsmedelig at familien må stå med lua i hånda og velge kirka på tross av avdødes tydelige humanistiske ståsted. Det tydeliggjør mer enn noe annet viktigheten i å få fortgang i iversetning av stortingsflertallets løfter om å arbeide for lovfesting av et kommunalt ansvar. Utredningen, som ble lovet i Stortingsmelding om stat og kirke i april, må igangsettes nå!

– *Hva gjøres nå konkret fra forbundets side?*

– Situasjonen slik den er i dag er ikke verdig, hvor humanetikere og andre må ha gravferden i kirka, eller må finne seg i et dårlig egnet lokale. Vi arbeider opp mot Stortinget og regjeringen for å presse dem til å starte med dette arbeidet så raskt som mulig. I tillegg oppfordrer vi alle våre gravferdstalere, tillitsvalgte og andre medlemmer til å prøve å påvirke sine politikere lokalt. Vi ønsker å få dem til å ta opp spørsmålet om livssynsnøytralt seremonirom i sin kommune. Nå er kommuneøkonomien ofte skral, så at de ikke prioriterer dette før det kommer et lovpåbud, er ikke overraskende. Mens vi venter på at dette store arbeidet skal igangsettes, forsøker vi å påvirke gravferdsbyråene til å gå i dialog med kommunene i hvert enkelt tilfelle – før de har første samtale med pårørende. Hva kan kommunen stille opp med av hjelp, økonomisk og praktisk, for å kunne imøtekomme den enkelte etterlattes ønske om en verdig avslutning for sine avdøde? Slik at det helst ikke blir i kirka.

Livssynsnøytrale seremonirom – en treg materie

Årets statskirkeforlik har gitt liflige, men foreløpig luftige løfter om å utrede lovfesting av et kommunalt ansvar for at det finnes livssynsnøytrale seremonirom. Dette er noe flere lag av Human-Etisk Forbund har prioritert de siste årene.

Blant de mest aktive seremoniromlobbyistene har vært lokallagene på Øvre Romerike. I over fire år har de drevet lobbyvirksomhet overfor kommunene i distriktet for å få dem til å forplikte seg til å etablere et felles livssynsnøytralt seremonirom. I 2005 førte arbeidet til at Hovedutvalg for overordnet planlegging i en av kommunene, Ullensaker, vedtok at kommunen ville *vurdere å sette av areal og regulere inn forsamlingshus egnet til ikke-kristelige seremonier* på et bestemt område. Deretter skjedde det ingenting, til tross for fortsatt påtrykk fra HEF.

I august i år gikk Human-Etisk Forbunds lokalagsledere sammen om en henvendelse til de seks kommunene i Øvre Romerike og deres interkommunale samarbeidsorgan ØRU. Her foreslo de å sette ned et felles arbeidsutvalg som skal arbeide fram et livssyns-

nøytralt og felles seremonibygg på Øvre Romerike – på Jessheim – i tillegg til å sikre at hver kommune har tilpassede lokaler til midlertidig bruk.

I september konkluderer styremøtet i ØRU med at kommunene ikke har økonomi til å prioritere et slikt bygg, og vil derfor ikke sette ned en slik gruppe. Dessuten var styret av den oppfatning at et felles seremonibygg for hele Øvre Romerike ikke er hensiktsmessig, fordi folk ønsker å være nærmere bostedet. Men ØRU anerkjenner behovet og vil derfor se på hvordan man kan tilrettelegge for og utnytte bruken av eksisterende lokaler i kommunen.

Til lokalavisa Eidsvoll og Ullensaker blad sier to av ordførerne at de ikke har registrert «noen større etterspørsel» etter livssynsnøytrale seremonirom, og ordfører Harald Espelund i Ullensaker understreker at kommunen ikke er *lovpålagt* å bygge seremonirom.

– Det står i Grunnloven at vi skal være en kristen nasjon, og lovverket slår fast at kommunene må holde kirker, sier han videre til avisa. Samtidig mener han at om kommunen hadde hatt et seremonirom, ville

det helt sikkert blitt brukt, men at dette altså ikke er kommunens ansvar.

Mens kommunene i Øvre Romerike ikke vil gå inn for et felles seremonibygg på Jessheim, er det ennå ikke kommet noe avslag på Den norske kirkes ønske om en ny bykirke på samme sted. Likevel frykter seniorrådgiver Per Tanggaard i Kirkerådet at kommuner i framtiden heller vil bygge nøytrale seremonirom enn kirker.

– Avtalen som stortingspartiene i vår inngikk om det fremtidige forholdet mellom stat og kirke, pålegger kommunene å bygge nøytrale/allmenne seremonirom til blant annet viglser og gravferd. Dette vil sannsynligvis gjøre at kampen om midler til drift, vedlikehold og bygging av kirker blir enda tøffere, sier Tanggaard til avisa Vårt Land.

Trenger Den norske kirke – som allerede har omkring 2000 kirkebygg – egentlig flere kirkebygninger?

– Ja, den norske kirke har behov for mange nye kirker, svarer Tanggaard.

– Kirkene bare for kristne

Selv om forståelsesfulle menighetsråd mange steder i landet tillater ikke-kristne gravferder i kirken, er regelverket tydelig på at kirkene ikke kan brukes av ikke-kristne.

– Ifølge Den norske kirkes regelverk for bruk av kirken er det tydelig nevnt at man kun kan låne ut kirkebygget til andre kristne trossamfunn. Og da til gudstjenester, oppbyggelige møter, kirkelige konserter og andre kirkelige og kulturelle arrangementer som faller inn under formålet for bruk av kirken. Formålet er formulert i regelverkets paragraf 1, hvor det heter at «Kirken er innviet til bruk for gudstjenester og kirkelige handlinger og skal gjennom sin bruk tjene til Guds ære og menighetens oppbyggelse», forklarer seniorrådgiver i Kirkerådet, Per Tanggaard.

– *Hva er begrunnelsen for ikke å slippe til andre?*

– Vi finner begrunnelsen nettopp i paragraf 1: det som skjer i kirken skal tjene til Guds ære og menighetens oppbyggelse. Hvis det foregår andre ting, kommer det i konflikt med det kirken står for. Hvis personer som fornekte Guds eksistens skal ha sine seremonier i kirkerommet, som for eksempel gravferd, vil det bli problematisk. Retningslinjene tillater ikke det.

Kirkebyggene kan sies å være en del av hele nasjonens kulturarv – bygd som de er av fellesskapet, også de som stilte seg likegyldige til troen. Det burde kanskje borge for at også ikke-kristne har hevd på å bruke dem. Tanggaard er ikke enig.

– Jeg mener at det blir feil. Kirkene ble bygget med det formål at den kristne tro skulle forkynnes. De ble ikke bygget for allmenne kulturelle arrangementer. Måten det ble gjort på må forstås ut fra den tiden de ble bygget. Andre tros- og livssynsamfunn ble rett og slett ikke godtatt på den tiden.

– *Hva mener kirka om de tilfellene der det*

likevel blir holdt Humanistisk gravferd i kirka fordi det ikke finnes egnede og verdige lokaler i det aktuelle nærmiljøet? Får det noen konsekvenser for de kirkene som gjør det?

– Konsekvenser vil det først være snakk om dersom et medlem av menighetsrådet eller et medlem av menigheten klager på vedtaket om bruken av kirka til slike formål. Klageinstans er da biskopen, som kan overprøve menighetsrådets vedtak. Men når det gjelder utlån ved bruk av kirker til gravferder, vil normalt spørsmål om utlån tas opp med overordnet myndighet i forkant av at menighetsrådet gjør vedtak. Det vil jo være svært uheldig dersom menighetsrådet sa ja til at kirken kunne brukes til en gravferd, og så ble vedtaket klaget inn for biskopen, som i tilfelle sa nei. Derfor er det en generell regel om at menighetsrådet i tvilstilfeller søker råd hos biskopen, sier Tanggaard.

Han påpeker at reglene burde være så klare at utlån av kirken til formål som det ikke er åpnet for, er det ikke anledning til.

– Menighetsrådet har plikt til å følge de retningslinjer som er fastsatt. Så vil det alltid være saker som ligger i grenselandet, som menighetsrådet lokalt må vurdere ut fra tradisjoner og forhold på stedet. Her vil en også måtte vurdere om det finnes andre egnede lokaler i nærheten. Men at kirkerommet skal anses som et allment seremonirom for ulike ikke-kristne tros- og livssynsamfunn, vil stride grunnleggende mot hovedbestemmelsen om bruk av kirken. I slike tilfeller må de det gjelder – og gjerne i god tid før slike behov opptrer – forsøke å finne frem til andre egnede lokaler.

Søker de som valgte Humanistisk gravferd

Mastergradsstudent i religionshistorie ved Universitetet i Oslo, Mari

Torbjørnsrud, skriver masteroppgave om seremonier i Human-Etisk Forbund, med hovedfokus på gravferd. I den forbindelse ønsker hun å komme i kontakt med mennesker som har tatt stilling i forhold til egen gravferd eller som har valgt dette i forbindelse med dødsfall i familien.

Fokus for hennes oppgave er hvilken betydning seremoniene har for medlemmer i Human-Etisk Forbund, og dessuten å undersøke hvordan tradisjon rundt markering av livsoverganger i Norge virker inn på forståelse og praksis av humanistiske seremonier. Hva skjer med markeringene av livsoverganger – som tradisjonelt har foregått i en religiøs sfære – når disse markeres i en sekularisert virkelighet? Hva slags betydning har seremonier og tradisjoner for sekulariserte mennesker i vår samtid.

Ta kontakt med Mari Torbjørnsrud på epost: maribth@student.hf.uio.no

Humanistisk Ungdoms leder, Lars-Petter Helgestad, legges brutalt i jern av bibellesende politi. Foto: Mari-Marthe Apenæs

Holdt på livssynet sitt

– Hvor er hedningene? Høylydte rop vekket Humanistisk Ungdom på sommerleir. Skremte ungdommer gjemte seg mens leirledelsen tilkalte politi. Bare for å oppleve at politiet la HUs leder i jern.

Tekst: Ingrid Stranger-Thorsen

– Hvor er hedningene? Høylydte rop vekket førti ungdommer fra hele landet som var samlet på Humanistisk Ungdoms sommerleir, da de ble brutalt vekket klokken halv fem om morgenen. Inntrengere banket på alle dørene på Buskerud folkehøgskole og ropte bibelvers, mens de lette etter hedninger og humanister. Deltagerne trodde en lokal kristenmobbs aksjonerte mot dem og samlet seg skremt i peisestua. Refugee Norge, som vanligvis arrangerer flyktningrollespill for konfirmanter, hadde i mellomtiden forvandlet sommerleiren til et totalitært, religiøst diktatur. Da «politiet» kom, viste det seg at de var i allianse med inntrengerne, og istedenfor å forsvare humanistene forsvarte de inntrengernes ytringsfrihet.

– Jeg trodde det var en sammensvergelse, at hele lokalbefolkningen her er superkristne og at lokalbefolkning og politi jobber sammen, fortalte Daniel

Watne (17) til leiravisa Rationen da det hele var over. Både inntrengerne og politiet med uniformer, håndjern og blålys var imidlertid Refugee Norges rollespillede i forkledning.

PRESSET TIL Å LA SEG DØPE

Mange fikk frysninger på ryggen da norske uniformerte politimenn leste bibelvers i fullt alvor. Manglende politi-ID-kort og slitte joggesko avslørte imidlertid at rollespillet ikke var alvor. De fleste deltagerne valgte likevel å spille med og ytte politiet stor motstand.

– Vi snudde ryggen til og sang *Din tanke er fri*. De ville jo døpe oss, forteller en av lederne for humanistenes «motstandsbevegelse», Synøve Vang (18), leder av Gjøvik og omegn lokallag. Flere av ungdommene tegnet humanistsymbolet på veggtafler, og mange rømte fra politiets varetekt ved å åpne vindu og dører.

Refugee Norge hadde kontaktet noen av deltagerne foreldre og brukte bakgrunnsinformasjon om siste kirkesøk og familiehistorier da deltagerne én og én ble ført inn til avhør. Alle måtte forsvare medlemskapet i Humanistisk Ungdom og ble oppfordret til å melde seg ut og la seg døpe.

– Jeg skal ikke la meg døpe!, uttalte Martin Stensland (18) forarget da han som en av de første deltagerne returnerte til gruppen, og han var ikke alene. Deltagerne lenket seg sammen og snudde ryggen til predikantpolitiet med fingrene i ørene. Uten søvn og frokost ble deltagerne kalde, utmattet og slitne. Med unntak av åtte sultne deltagere, som fikk frokost mot å signere dåpsskjema, nektet imidlertid ungdommene å la seg døpe. Klokken tolv på formiddagen ble rollespillet avsluttet ved at politiet brakte fram en prest som skulle forrette dåpen på stedet. Seks av de åtte

«Humanistenes motstandsbevegelse» stikker fingrene i ørene når de blir utsatt for tvangsslytting til bibellesing.

konvertittene løp da raskt tilbake til den humanistiske folden. «Presten» gjennomførte «dåp» av nestleder og økonomileder i Humanistisk Ungdom, Siri Engen og Oda M. Øverhaug, til mye latter og tilrop fra forsamlingen.

– STÅR FOR MENINGENE DERES

Refugee Norge arrangerer 24-timers flyktningrollespill for nærmere 4000 konfirmanter hvert år. Rollespillet på Humanistisk Ungdoms sommerleir var skreddersydd for anledningen og de drevne rollespillerne lot seg imponere over Humanistisk Ungdom.

– Dere er en gjeng som er vant til å forsvare meningene deres. Vi kan se at dere vet hvorfor dere mener det dere gjør og at dere står for meningene deres under press. Vi er imponert over hvor tøff motstand dere ga oss, ropte Kenneth Johansen fra Refugee Norge til forsamlingen. Han understreket alvoret i rollespillet.

– Dette er en virkelighet mennesker over hele verden lever i. Det dere har blitt utsatt for er *ingenting* sammenlignet med det mennesker må gjennomgå i totalitære og religiøse diktatur. Vi håper dere tenker over hvor heldige dere er!

Mange av deltagerne gjorde seg refleksjoner om religionsfrihetens selvfølgelighet i Norge da spillet skulle evalueres.

– Rollespillet ga meg en levende og personlig opplevelse av hvordan det føles å miste yrings- og religionsfriheten, uttalte Sigmund Ramberg (18) til leiravisa. For mange var det skremmende å bli vekket og tro at konfrontasjoner mellom de fremmede ungdommene og leirledelsen var reelle.

– De kristne kunne godt ha hendt, men ikke poli-

tiet, mente Martin, og snakket nok for de fleste som mente det misjonerende politiet ble for absurd til å være troverdig. Erfaringen med å oppleve en annen virkelighet var ny for de fleste, og alle satte pris på samholdet og kreativiteten som oppstod i «motstandsbevegelsen».

RASJONALITET – HVA ER NÅ DET?

Rollespillet markerte slutten på en seks dagers sommerleir for Humanistisk Ungdom fra hele landet. Tema for leiren var *Rasjonalitet – hva er nå det?*, og på programmet stod det både foredrag om rasjonalitet, detektivarbeid på jakt etter solidaritet og medmenneskelighet og ellers verksteder i organisasjonsarbeid og ideologi. Innimellom regnbygger ble det tid til bading, volleyballspill, spillkvelder, kakebaking, Deltakvelder og filmvisninger.

Les reportasjer og intervjuer fra ungdomsleiren i leiravisa Rationen på ung.human.no

Vil du være med?

Humanistisk Ungdom arrangerer regelmessig samlinger for medlemmer fra hele landet. Neste arrangement er 24.-26. oktober i Humanismens hus, da vi spør om det er en motsetning mellom religionskritikk og dialog. Les mer på www.humanistiskungdom.no/jatakk.

JÅ TAKK, BEGGE VEIER

– Religionskritikk og dialog
i et flerkulturelt samfunn

Hva er religionskritikk? Kan vi ha en god dialog med mennesker fra andre livssynsamfunn? Humanistisk Ungdoms høstseminar undersøker hva religionskritikk betyr i et moderne, flerkulturelt samfunn.

24.-26. oktober 2008

Humanismens hus, Oslo

Pris medlemmer: 500,- inkl reise

Påmelding: 10. oktober

HumanistiskUngdom

www.humanistiskungdom.no/jatakk

Impotent menneskerettighetsråd?

FNs menneskerettighetsråd bestemte tidligere i år at spesialrapportøren for ytringsfrihet skal bidra til å legge bånd på den samme ytringsfriheten. Er håpet ute for rådet?

– Man kan ikke lenger late som om FNs menneskerettighetsråd fortsatt vil forsvare menneskerettighetene, konkluderte Roy Brown i Den internasjonale humanistunionen etter at FNs spesialrapportør på ytringsfrihet tidligere i år også fikk i oppgave å rapportere om «tilfeller der ytringsfriheten misbrukes til å diskriminere på grunnlag av rase eller religion».

Også en rekke vestlige stater og menneskerettighetsorganisasjoner reagerte negativt på at FNs viktigste organ for menneskerettighetene nå hadde bestemt at spesialrapportøren på ytringsfrihet faktisk skulle bidra til å legge bånd på den. Brown så det hele som et kupp fra de islamske landene, samt stater som fant det opportunt å alliere seg med disse.

Viser dette at FNs menneskerettighetsråd ikke er stort bedre enn sin forgjenger *kommisjonen*, som i mange år ble kritisert for å være *politisert* og derfor ute av stand til å adressere alvorlige menneskerettighetskriser? Kommisjonen kunne ikke hindre at stater som hadde et frynsete rulleblad når det gjaldt menneskerettigheter ble valgt inn blant de 53 medlemmene. Og når overgriperne allierte seg med hverandre var det ikke alltid menneskerettslige hensyn som avgjorde hvilke land eller utfordringer søkelyset ble rettet mot. Det at kommisjonen aldri offentlig fordømte militærdiktaturet i Argentina der tusenvis forsvant, og at forholdene i Kina eller Tibet heller ikke ble gjenstand for undersøkelse, er bare to av mange eksempler på neglisjering av alvorlige situasjoner. Denne politiseringen, samt anklager om ineffektivitet, var viktige årsaker til kravet om et nytt organ som på en bedre måte kunne fremme menneskerettighetene. Svaret ble menneskerettighetsrådet som ble opprettet i 2006.

RETTSPRAKSIS UNDER LUPEN

FNs menneskerettighetsråd har 47 plasser fordelt på stater fra alle verdensdeler. For å styrke rådets anseelse

FNs spesialrapportør på ytringsfrihet skal nå også rapportere om misbruk av ytringsfriheten, slik muslimer hevdet Muhammed-karikaturene var. Foto: Scanpix/AP

er det lagt direkte inn under FNs generalforsamling og ikke under det økonomiske og sosiale råd (ECOSOC) som kommisjonen hørte inn under. Det er landene i generalforsamlingen som gjennom flertallsbeslutninger etter hemmelig stemmegivning velger rådets medlemmer. De oppfordres til å ta i betraktning statenes menneskerettighetspraksiser: «... members elected to the Council, shall uphold the highest standards in the promotion and protection of human rights.» Nytt er det også at medlemmer kan suspenderes ved 2/3 flertall i generalforsamlingen dersom grove overgrep blir begått. Rådet møtes tre ganger i året fordelt på 10 uker, men kan også komme sammen ved kriser. Dermed kan det reageres mer effektivt på akutte hendelser. En annen endring er at *alle* lands menneskerettighetspraksis nå regelmessig skal settes under lupen. Dermed unngås forskjellsbehandling, kritikk om «gapestokkmentalitet» og selektiv utvelgelse.

Etableringen av menneskerettighetsrådet ga håp om en ny giv i det internasjonale menneskerettighetsarbeidet. Derfor er det heller ikke rart at skuffelsen er stor i mange leire, når man igjen ser tendenser til at beslutninger politiseres og at land som Kina, Saudi-Arabia, Cuba og Russland – på tross av nye stemmeprosedyrer og gode intensjoner – blir valgt inn.

FOR TIDLIG FOR ENDELIG DOM

Det er likevel for tidlig å felle noen endelig dom over rådet og bildet kan ha godt av å nyanseres. For FN har aldri har vært en forening av likesinnede. Alle stater er representert, diktaturer så vel som demokratier. Samhandlingen kan ikke unngå å reflektere generelle relasjoner i internasjonal politikk. Det er naivt å tro at man kan «organisere» seg bort fra reelle politiske motsetninger.

Man bør heller ikke dømme rådet utelukkende på grunnlag av de uttalelser (resolusjoner) som blir ved-

tatt, eller kanskje viktigst: de som *ikke* blir vedtatt. Personer som kritiserte kommisjonen for å være impotent i forhold til å håndtere menneskerettighetskriser og de som i dag kritiserer rådet på samme grunnlag, har selvfølgelig et viktig poeng og målet må hele tiden være å komme frem til enighet om felles uttalelser. Imidlertid bør man ikke undervurdere viktigheten av den omfattende interaksjonen som skjer mellom statene under rådsmøtene og alt arbeidet i forkant. Arbeidet i FN representerer verdens mest omfattende institusjonaliserte dialog der kriser og problemer er gjenstand for kontinuerlige drøftinger. Et framlegg til en kritisk uttalelse på et politisk signifikant land passerer slettes ikke uanfektet, selv om forslaget i siste runde blir nedstemt. I forhandlingene vil progressive land med en aktiv menneskerettighetspolitikk, ikke-statlige organisasjoner samt eksperter, si sin tydelige mening om tingenes tilstand. I et langsiktig perspektiv vil denne kommunikasjonen påvirke til positiv endring.

BØR DELTA I RÅDET

Det kan bli for lett å skylde på strukturene når noe går galt. Dersom rådet ikke er i stand til å fordømme diskriminering på grunnlag av seksuell orientering, Kinas tibetpolitikk eller reagerer kritisk på annen negativ praksis, er det regjeringene som må ansvarliggjøres. FNs tidligere Høykommissær for menneskerettighetene, Louise Arbour, sa det slik: «... even an institution that is perfect on paper cannot succeed if the international community does not make the necessary change in the culture of defending human rights.»

Det sies ofte at FN er hjemmsøkt av skuffelser født av illusjoner og falske forhåpninger. Nå ser det ut til at Menneskerettighetsrådet kan bli offer for det samme. Det burde imidlertid ikke være noen overraskelse at politiske motsetninger preger arbeidet når regjeringene er de viktigste aktørene. En måte å kvitte seg med politiseringen på, kan selvsagt være å kvitte seg med regjeringene. Men dette er neppe en god løsning: For hvem skal da stå til rette og ansvarliggjøres for brudd på menneskerettighetene? Konklusjonen blir at selv om arbeidet er vanskelig, og til tider sikkert svært frustrerende, er det essensielt å delta. Uten deltakelse, ingen påvirkning. På denne bakgrunn er det viktig at Norge har annonsert å stille som kandidat til medlemskap for perioden 2009-2012.

Hva er menneskerettigheter?

Leder for menneskerettighetsakademiet, Lilliam Hjorth, skriver om problemstillinger knyttet til menneskerettighetene. Send gjerne spørsmål til: lilliam@mr-akademiet.no

Humanister i klinsj med islamister

Det er iskald stemning mellom IHEU og de muslimske landene i FNs menneskerettighetsråd. Nå allierer IHEU seg med liberale og sekulære muslimer.

Tekst: Kirsti Bergh og Even Gran

Human-Etisk Forbunds internasjonale paraplyorganisasjon, IHEU, har siden opprettelsen av FNs menneskerettighetsråd i 2006 fulgt rådet med argusøyne. IHEUs NGO-representant (NGO – Non Governmental Organization som har fått møte- og talerett), Roy Brown, har gjentatte ganger adressert menneskerettighetsbrudd på bakgrunn av religion, særlig i muslimske land.

Nylig ledet Brown også en parallellkonferanse til menneskerettighetsrådets siste sesjon i september. Konferansen, som gikk over en dag, hadde overskriften «En analyse og diskusjon om religion og ytringsfrihet i Menneskerettighetsrådet». Blant innlederne var den muslimske forfatteren og initiativtakeren til Den muslimske kanadiske kongressen, Tarek Fatah, og den danske politikeren Naser Kahder, som i skarpe ordelag fordømte IOC, det pengesterke saudi-regimet, Iran og Det muslimske brorskap. Fatah understreket sterkt at Organisasjonen av islamske land – IOC – ikke snakker på vegne av alle muslimer.

Naser Khader var den som gikk skarpest ut mot OIC-landenes forsøk på å lage sin «egen alternative menneskerettighetserklæring».

– Islamister har absolutt ingenting å bidra med når det gjelder menneskerettigheter. Likevel inviteres de til FN og blir respektert når de sier at religiøse verdier skal stå over de demokratiske. Dette kan ikke få fortsette, slo Khader fast.

Han sammenlignet situasjonen med tredje verdenskrig.

– Tredje verdenskrig er her. Men det er ikke «krigen mot terror» jeg snakker om. Dette handler om krigen mellom islamisme som politisk ideologi, og demokratiske verdier. Og den får pågå fordi ledere i de vestlige landene ikke vil anerkjenne at det faktisk er en krig, konstaterte Khader.

Han understreket at dialog fungerer dårlig mot folk som vil bekjempe demokratiet. Da nytter bare konfrontasjon.

– Mange tenker at «alle må få si sin mening og være med å bestemme». Men når det gjelder islamistene blir dette naivt. Demokrater som tenker slik blir «naivokrater», sa Khader.

BLE AVBRUTT I RÅDET

Flere konfrontasjoner mellom IHEUs representant Roy Brown og rådsmedlemmer fra IOC-land var med og dannet bakteppet til konferansen.

I mars i år ble Roy Brown avbrutt under et Sharia-kritisk innlegg i menneskerettighetsrådet, hvor Egypts og Pakistans representant protesterte på at Sharia ble tematisert i rådet. Brown fikk ikke fullført sitt innlegg. Bakgrunnen for innlegget var den pakistanske ambassadørens hilsen til rådet på menneskerettighetsdagen i fjor hvor han uttalte at Kairo-erklæringen om menneskerettigheter i islam ikke var et alternativt syn på menneskerettighetene, men komplementær til menneskerettighetserklæringen. Kairoerklæringen

IHEUs observatør i menneskerettighetsrådet, Roy Brown.

ble vedtatt av organisasjonen av islamske stater i 1990 og slår fast at en rekke grunnleggende menneskerettigheter er universelle – med kilde i Sharia.

Dette var ikke første gang IOC-representanter promoterte Kairo-erklæringen som likeverdig Menneskerettighetserklæringen – og sikkert ikke siste gang.

Det problematiske med erklæringen er nettopp hvordan rettigheter henger fast i den omstridte Sharia-lovgivningen. Satt på spissen lyder erklæringens artikler slik: «Enhver har denne retten, hvis det ikke strider mot Sharia». Avslutningsvis heter det også i erklæringen at alle rettigheter og friheter i denne erklæringen er underlagt Sharia-loven og at Sharia er den eneste referanseilden for disse rettighetene.

Da IHEU ved rådsmøtet i mars påpekte dette i et muntlig innlegg overfor rådet, ble Brown avbrutt flere ganger og stoppet da Pakistans delegat uttalte at: «Det er fornærmende for vår tro å diskutere Sharia i dette forumet», med støtte i rådets holdning om at religion ikke skal ærekrenkes.

I den samme sesjonen kom så rådets politiske vedtak i forhold til oppgavene til spesialrapportøren om ytringsfrihet (se forrige side), som fikk Brown og IHEU til å reagere.

– I over ti år har de islamske statene vist muskler. Nå har de slått til. Man kan ikke lenger late som om FNs Menneskerettighetsråd fortsatt vil forsvare menneskerettighetene, uttalte Brown på vegne av IHEU den gang.

Han slo fast at det moralske lederskapet i FN nå var

blitt overført fra de statene som opprettet verdensorganisasjonen etter andre verdenskrig, og tuftet den på verdier som likhet, individuell frihet og lovstyring, til islamske stater som bekjenner seg til et snevert, middelaldersk verdensbilde definert ut fra menneskets plikter overfor Allah.

Under rådets junisesjon gjorde IHEUs Brown igjen forsøk på en muntlig uttalelse overfor rådet, denne gang angående menneskerettighetsbrudd rettferdiggjort gjennom Sharia-lovgivning. Uttalelsen ble stoppet hele seksten ganger med «til dagsorden», hovedsakelig av delegatene fra Egypt og Pakistan. Igjen var det med referanse til at Sharia ikke kunne være emne for diskusjon i rådet. Den rumenske rådsresidenten konkluderte med at rådet ikke burde gå i dybden på religiøse tema, men at man ville tillate uttalelser så lenge de ikke gjorde noen vurdering eller bedømming av et bestemt lovverk som ikke er på dagsorden. Det gjorde at Brown opplevde at det ble vanskelig å fortsette.

Innledningsvis på parallellkonferansen oppsummerte Ro slik:

– Problemet vi står overfor er at mange menneskerettighetsbrudd er tillatt – og er til og med påkrevd avstraffelse – i henhold til de religiøst baserte lovene til de land det gjelder. Betyr dette, slik de angjeldende statene mener, at disse lovene må være utenfor kritikk i rådet? Det kan se ut som dette ble stadfestet av rådsresidenten i mars. Hva er det som foregår?

Les mer på iheu.org og Fritanke.no

På tvers i Arbeiderpartiet

Ap-politiker Eirin Kristin Sund tilhører en liten minoritet: de uttalte statskirkemotstanderne i Arbeiderpartiet.

Tekst: Kirsti Bergh Foto: Anders Aas

– Jeg er stolt av å være medlem i Human-Etisk Forbund, sier arbeiderpartipolitiker Kristin Eirin Sund (41).

Hun er en av få politikere som har flagget sin livs-synsmessige tilhørighet til Human-Etisk Forbund. Til og med fra talerstolen i Stortinget:

– Jeg som humanetiker er en del av denne staten, og jeg vil at staten skal mene at jeg er en del av staten. Staten skal speile det samfunnet som en har, vise mangfoldet, dyrke det og inkludere det. På et prinsipielt grunnlag - og ikke ut fra hva jeg føler - mener jeg at vi skulle hatt et skille, sa hun i en replikk under ordskiftet om stat og kirke på slutten av årets vårsesjon.

Som politiker i statskirkevennlige Arbeiderpartiet er hun en minoritet, men hun tørr å si det. I 2006 var hun med og startet Humanistiske sosialdemokrater for å synliggjøre denne minoriteten i partiet – og for å styrke statskirkemotstanderne i partiet.

Eirin Kristin Sund tilhører det vi stadig oftere hører er en utdøende generasjon av arbeiderpartipolitikere: hun har arbeiderklassebakgrunn både familiært og yrkesmessig. Begge foreldrene var industriarbeidere, og deres foreldre før det igjen var industriarbeidere og fiskere.

– Jeg var eldst og skulle få muligheten til å ta den utdannelsen som mine foreldre aldri hadde anledning til. Men jeg hadde ikke tid. Jeg har alltid likt å gjøre mye. Jeg styrte med teater, jeg drev med idrett, jeg var aktiv i AUF. Så jeg tok helse- og sosiallinja, forteller hun.

Hun startet på lønnstrinn 1 som ufaglært i barnehage og ble etter hvert godkjent som fagarbeider og har arbeidet ni år i barnehage.

– Jeg er stolt av det yrke jeg har utøvet, men jeg har også syntes at det har vært flaut å ikke ha tatt høyere utdanning, men være fagarbeider. Jeg må jobbe med meg selv med den flauheten.

– Jeg som humanetiker er en del av denne staten.

TATT AV POLITIKKEN

Det var ikke det at hun ikke likte å lese eller gå på skolen. Det gjorde hun, og noen av de som har betydd mye, har vært lærere. I voksen alder begynte hun nesten å studere også, men så havnet hun som listefyll i fylkestinget etter et knakende godt valg for Arbeiderpartiet. Og så tok det ene det andre. Etter en vellykket

opptreden på partiets landsmøte, ble hun headhundet som politisk rådgiver av Torbjørn Berntsen til Miljøverndepartementet. Og i 2001 ble hun statssekretær i Samferdselsdepartementet. Og fra 2005 altså stortingsrepresentant, plassert i den tunge Finanskomiteen.

– Det er ikke det at jeg tror på skjebnen, ler hun. – Men det var visst ikke meningen at jeg skulle studere, jeg skulle gå livets skole.

– Jeg tror ikke på skjebnen, altså, understreker hun. – Jeg sier ikke at det er mer mellom himmel og jord enn vi tror, vi kjenner til det meste som befinner seg der. Men ting er ikke tilfeldig, hvis du skjønner hva jeg mener.

Jo, kanskje.

Sund meldte seg inn i AUF og ut av statskirka da hun var tretten år.

– Når du er 13-14 år er du en ungdom, en sånn «unge-ungdom». Jeg var veldig opptatt av urettferdighet og de fattige i Afrika. Jeg vokste jo opp i en politisk familie og fikk tidlig høre om fæle ting i verden. Jeg hadde en far som var opptatt av samfunnsspørsmål og som ga uttrykk for hva han mente.

Faren er Kjell Sund, som blant annet var klubbleder i Jern og metall på plogfabrikken i Jæren og nå er partisekretær i Arbeiderpartiet i Rogaland. Man kan trygt si at politikken er en familiesvakhet.

Så Sund fant tidlig ut at det ikke kunne finnes noen Gud. Hun hørte på forklaringene i kristendoms-timene, men bestemte seg altså som trettenåring for at dette ikke var noe hun kunne tro på.

– For meg var det urettferdigheten i verden som ga den konklusjonen, det var ingen dypsinndig reflektering.

Da det kom til konfirmasjonstiden valgte hun å ikke konfirmere seg. Dette var på Jæren, og i 1982 var det veldig uvanlig. Det var bare Sund og to katolikker som ikke konfirmerte seg. Borgerlig konfirmasjon hadde hun ikke hørt om.

– Det var en markering overfor meg selv og omverden. «Dette er jeg ikke med på.»

Human-Etisk Forbund fikk hun ikke noe forhold til før mange år seinere, og da hun meldte seg inn var det på grunn av kirkeskatten.

– «Vi-som-ikke-tror-på-Gud-trossamfunnet»

I dag er livssynet mer tydelig:

– Jeg har troa på mennesket.

– **Er ikke det litt vanskelig?**

– Ja, veldig vanskelig. Men jeg tror på mennesket. Og jeg er her. Det som er min oppgave er å gjøre noe for menneskene og jorda. *For når eg e daue, då e eg det.*

FRA APARTEID TIL KLOAKKLEDNING

Eirin Kristin Sund har alltid vært engasjert i internasjonal solidaritet og politikk, og da hun som ung AUF'er ble valgt inn i kommunestyret i Gjesdal kommune, møtte hun opp med palestinasjerf og sitt engasjement mot apartheid i Sør-Afrika, for sandinistenes kamp mot Contras i Nicaragua, sin USA-kritiske holdning og parolen *Skole for alle* – som, mind you, ikke var en selvfølge for alle etter ungdomsskolen den gang. Og så sitter hun der og skal ta stilling til hvor kloakkledningen skal ligge.

– **Det må jo ha lagt en demper på den politiske interessen?**

– Nei da, snarere tvert i mot. Jeg tok lærdom av Gro, «alt henger sammen med alt», ler hun.

– Barn, oppvekst, kultur – det var saker jeg var opptatt av. Jeg var 24 da jeg kom inn i kommunestyret, og jeg lærte tidlig at å ta ansvar for helheten. Jeg så at alt en gjør i kommunen, det er der en skaper fellesskapet og betingelsene for om dine barn skal ha bra oppvekstforhold.

Sund opplevde kommunepolitikken på kroppen som politiker.

– Jeg fikk ikke barnehageplass til barna mine, fordi det ikke var nok plasser. Og de kostet 7000 kroner. Tilsvarende fikk jeg ikke plass til dem på kulturskolen. Men det jeg opplevde var at man kunne være med og gjøre noe med det. Og jeg er så glad for at jeg har vært med på det. Jeg er stolte av kommunepolitikkerne i Norge og den innsatsen de gjør!

Som politiker i Finanskomiteen hjelper det å ha den erfaringen. Hun har ikke lest om kommuneøkonomi, hun har drevet kommuneøkonomi.

Og nå som vi tilsynelatende går krisetider i møte, kan erfaringen som nyetablert med 17 % boligrente også komme godt med.

– Det var knalltøft, jeg unner ingen det! Og det er vårt ansvar å sørge for at vi ikke kommer dit. Det er lettere å være populistisk og si det folk vil høre: at du skal få alt du vil, slik Frp gjør. Folk tror vi skal kunne ha det som i dag og samtidig få alt det Frp sier i tillegg.

– Det aller viktigste for folk flest er full sysselsetting og sikkerhet for hus og heim.

Ingen skal beskyldes Sund for å være populist. Hun har gått til valg på kommunesammenslåing, bompenger og eiendomsskatt.

– Jeg vet det er dumt å si det høyt, men jeg vil at velgerne skal vite hva jeg mener. Jeg står for flere upopulære saker. Jeg er for veiprising. Jeg mener brukeren må betale mer enn i dag. Og der har jeg partiets program i ryggen, men folk i Rogaland Arbeiderparti blir dritsure når jeg er tydelig på det, for det er en lite populær sak.

– **Det må være vanskelig å være en prinsippfast politiker i det politiske spillet?**

– Noe kan man aldri kompromisse vekk, men man må kompromisse, uten å selge sjela. Da jeg var 16 så jeg alt i svart hvitt. Jeg husker jeg anklaget faren min: «Du begynner å bli gammel; du har glømt ka vi står for!» Men etter hvert finner du ut at du må kompromisse for å oppnå noe. Men merker at dess eldre jeg blir, dess mer har jeg skjønt verdien av et kompromiss, understreker hun.

– Det gjelder også statskirkesaken. Jeg kunne satt meg på bakbeina og skreket, men da ville jeg ikke kommet en meter nærmere en løsning.

FØLELSER MOT FORNUFT

Det har vært noen heftige runder innad i Arbeiderpartiet i forkant av partiets statskirkevedtak på landsmøte i 2007 – som Sund stemte for – og selvsagt diskusjoner forut for Stortingets statskirkeforlik.

– Det var viktig at vi kom ett steg videre. Da må man mobilisere og jobbe, og da må man svelge kameler for å komme det lille stykke videre. Men ingen skal tvile på at jeg synes dette var en mindre god løsning. Vi skulle absolutt ha fått et skille nå i 2008.

– Jeg vet at det er folk i Arbeiderpartiet som føler at jeg vil ta fra dem tradisjoner og retten til å ha en plass å gå i sorg og glede.

– **Du og Gunn Karin Hjul i Humanistiske sosialdemokrater sa i 2007 at dere ikke kom til å stemme mot deres overbevisning –**

– Men så gjorde vi det, ja. Det er klart at det å si slik også er en taktikk for at motparten skal skjønne at vi ikke gir oss lett. Hvis vi hadde sagt at vi var villige til å finne kompromiss, så hadde vi jo ikke hatt noe å forhandle med.

Sund mener det går an å være prinsipiell i det politiske spillet, men man må også være villig til å kompromisse.

– Jeg kunne fått mange bauta reist over meg for at jeg står fast mot statskirka, eller mot veg, for barnehager. Men hvis målet mitt er å få det som jeg vil, nytter ikke det. Du oppnår ikke makt hvis du bare sier hva du mener. Du oppnår makt når du er i stand til å finne kompromisset.

– **Men det må likevel være vanskelig å være prinsipiell statskirkemotstander i Arbeiderpartiet?**

– Det som var så vanskelig var at mange – veldig mange – diskuterer dette på et veldig følelsesmessig

grunnlag. Mens vi humanistisk orienterte prøver å diskutere det prinsipielt. Det er ingenting som er så vanskelig som hvis jeg argumenterer prinsipielt og du argumenterer følelsesmessig.

– Jeg vet at det er folk i Arbeiderpartiet som føler at jeg vil ta fra dem tradisjoner og retten til å ha en plass å gå i sorg og glede. Men det er jo ikke det jeg vil! Men jeg vil ha en like selvfølgelig rett til å kunne stå for mitt livssyn og gå dit jeg vil gå – og slippe å gå dit jeg ikke vil gå.

Hun forteller om hvordan hun som aktiv i AUF kjempet mot konfirmasjonsundervisning i skolen.

– Jeg trodde det var slutt på slikt. Men da dattera mi gikk på ungdomsskolen fikk de utdelt vitnemålet på kirketrappe etter gudstjeneste. Hun hadde selv tatt standpunkt og var oppgitt – hvorfor i himmelens navn og riker skulle hun gå på gudstjeneste for å få vitnemålet? Hun skrev mange brev, men fikk høre «men herregud, er det noe å bråke med!» Men det går jo på prinsipper. Der det er muslimer, buddhister, skal de også være nødt til å troppe opp i kirka for å få vitnemålet sitt? Tankegangen er at ingen har vondt av litt kristendom.

– Jeg tror statskirke, KRL og formålsparagrafer er de eneste sakene hvor man tar politiske avgjørelser basert på bakgrunn av følelser. Men jeg kommer ikke til å gi meg, altså!

– **Ja, kommer du fortsatt til å ha prinsipper om ti år? Eller blir det sånn som Stoltenberg, som visstnok har meninger, men ikke sier dem ...?**

– Jens har en spesiell rolle i partiet, han skal ta vare på partiet. Han er opptatt av å synliggjøre bredden. Hvis jeg var subjektiv skulle jeg ønske at Jens hadde vært mer tydelig, men jeg synes i hvert fall det er greit folk får vite at han ikke er medlem av statskirka.

Det er de som mener at Sund vil kunne nå langt i Arbeiderpartiet i løpet av de neste ti årene. Hun blir beskrevet som usnobbete, en mester til å snakke folkelig og forståelig, men likevel intellektuelt, og svært dyktig i politisk kommunikasjon. Da Helga Pedersen ble frontet som nestlederkandidat – nærmest uten at det skulle være debatt i partiet, ble Kristin Eirin Sund foreslått som motkandidat. Ikke fordi man var i mot valget av Pedersen, men som en markering. Det at hun ble foreslått viser hennes posisjon i partiet, sies det.

– Jeg går ikke og tenker på hva jeg skal si i forhold til hva slags framtid jeg skal ha i partiet. Det som er sikkert er at jeg ikke skal være *noen plass* om ti år fordi jeg har stått for ting av strategiske årsaker. Jeg vil være med for å utvikle partiet. Og jeg føler at jeg allerede har en topposisjon i Arbeiderpartiet når jeg sitter på Stortinget. Jeg er valgt av folket – det er ikke mulig å komme høyere. Men jeg er også veldig lojal og jeg roper definitivt mye høyere innad enn utad. Innad er jeg opptatt av å oppnå mine mål. Derfor bruker jeg stemmen min internt, men etterpå står jeg lojalt utad.

– **Men blir du ikke irritert på Arbeiderpartiets linje noen ganger?**

– Jo, av og til spør jeg meg hva i himmelens navn vi driver med. Og av og til er jeg drit forbanna, men jeg tenker aldri at jeg skal melde meg ut. Men jeg lurer av og til hvorfor jeg ikke bare heller strikker dopapirdukker.

Nå står nominasjonsprosessen foran valget i 2009 foran døren, og foreløpig er ikke Sund klar for å strikke dopapirdukker.

– Jeg har sagt ja hvis partiet vil. Jeg vet ikke hvordan det blir, jeg tar ingenting for gitt. Jeg har ikke noe mål i livet om å være på Stortinget i tjue år. Jeg tar fire år av gangen, sier hun.

– Men i forhold til det med strategiske valg, det er ikke derfor du har trukket deg som nestleder i Humanistiske sosialdemokrater da?

- Ikke i det hele tatt!, sier Sund med ettertrykk.
- Er det noen som tror det?

BRETTE OPP ARMENE OG TA I

Egentlig hadde ikke Eirin Kristin Sund tid til å være nestleder i Humanistiske sosialdemokrater heller, men hun har alltid vært med på alt. Da fotballaget til avkommet ikke hadde trener brettet hun opp armene og stilte opp – til tross for at hun ikke hadde noen erfaring.

- Jeg har tro på frivillighet.

Derfor svarte hun ja da hun ble spurt om å bli visepresident i Norges fotballforbund. Det er altså et frivillig og honorarløst verv. Og det er ikke elitedivisjonen hun steller med, som visepresident har hun ansvar for breddeidretten.

- *Hvorfor har du tatt på deg et sånt verv?*
- Det er et godt spørsmål, sier hun.
- Jeg er en person som har mye energi. Jeg har

– Jeg ikke skal være noen plass om ti år fordi jeg har stått for ting av strategiske årsaker.

alltid gjort mye, både før de siste tre årene på Stortinget. Da jeg var med og starte Humanistiske sosialdemokrater var det ikke fordi jeg hadde så god tid, men fordi det var noe som måtte gjøres.

– Og da det ble aktuelt med dette vervet i fotballforbundet hadde jeg egentlig ikke tid. Jeg var veldig i tvil, men jeg hadde lyst. Fotballforbundet er den organisasjonen som driver mest med barne- og ungdomsaktiviteter i landet, det er viktig. Det er en arena hvor jeg som politiker får input og lærer masse. Og det er utrolig lurt som politiker å ha hodet en annen plass også! Hvis jeg bruker tida godt går det. Jeg tror jeg blir en bedre politiker av det. Men det er klart det er ikke alltid det virker så smart. Jeg kom hjem til Rogaland to dager før jeg skulle reise på ferie med familien, og dagen etter at vi kom hjem reiste jeg for å være med på Norway Cup. Jeg bruker mye av det som kunne vært fritid på frivillig arbeid. Så langt har det gått bra, sier hun.

- Jeg kunne vært hjemme i stedet for å møte alle disse menneskene, men jeg prøver å gjøre begge deler.

– Dette høres jo ut som den klassiske politikerproblemet: at man prioriterer politikk på bekostning av familien?

– Ja, men når man pendler så «ofrer» man noe. Men jeg ser det også slik, at hvis ikke folk som meg hadde vært villige til å «ofre» seg, ville Norge vært styrt av menn over seksti fra Oslo. Vi representerer ulike kjønn, ulik alder og bakgrunn og ulike steder i landet. Av og til synes jeg synd på oss fordi folk ikke forstår hvorfor vi gjør dette; det er jo troen på folks hverdag som driver meg, ler hun.

STOLT AV AT VALGET FINS

Som politiker får hun mye kjeft og mange spørsmål. Samtidig forteller folk hun møter i butikken på Mega hjemme i Rogaland at de er stolte av henne.

– Men jeg får også høre at jeg har en flink mann. Og det er han selvsagt, dette hadde ikke gått uten at han hadde stilt opp. Men da får jeg lyst til å forsvare meg. Jeg har mange venninner som har menn som jobber i Nordsjøen flere uker i strekk. De får aldri høre at de er flinke som klarer både hus og barn i mannens fravær.

Nå er ikke Sund lenger småbarnsforelder. Sønnen og dattera er blitt 16 og 18 år. Men første gang hun ble kallet var de tre og fem år, og det var selvsagt ikke så lett for to små å skjønne hvorfor mamma plutselig skulle være borte hele uka. Likevel sa hele familien «gjør det!» da hun i 2001 fikk forespørsel fra regjeringshold for andre gang.

– Jeg ser dem kanskje ikke så ofte, men jeg har god kontakt med barna mine. Jeg tror at jeg kan si at jeg vet «alt» om barna mine, kanskje mer enn andre foreldre gjør. I vår situasjon blir jeg opptatt av å være en god mor. Det har vært tider da de har kunne tenkt seg å ha en normal mamma, men de er stolte av det jeg gjør. De sier det i hvert fall, ler hun.

Vi glemte å nevne at helga før Fri tanke traff Erin Kristin Sund hadde hun holdt to taler ved Humanistisk navnefest i Sandnes.

– Jeg blir stolt over at folk ønsker å bruke Human-Etisk Forbund for å markere en slik begivenhet. Jeg sa på lørdag at dette var en markering og ikke noe valg overfor barnet. Men det er samtidig en markering som sier til omverdenen: vi ønsker å få respekt for oss og vårt valg. Jeg er stolt over at det er mulig å kunne velge dette i stedet for dåp.

Så haster Erin Kristin Sund videre.

Eirin Kristin Sund

Født:
1967 i Brønnøysund, Nordland.

Aktuell:
Stortingspolitiker for Arbeiderpartiet og tydelig statskirkemotstander. Var med og stiftet Humanistiske sosialdemokratier, hvor hun inntil nylig var nestleder.

Har tidligere vært kommunestyrerepresentant og varaordfører i Gjesdal, fylkesvaraordfører i Rogaland fylkesting (2003-2005), politisk rådgiver i Miljøverndepartementet (1996-1997) og statssekretær i Samferdselsdepartementet (2000-2001)

Er også visepresident i Norges Fotballforbund fra 2008.

Regionalt humanistseminar

Hedmark og Oppland

31. okt. - 1. nov.

RICA HOTELL OLRUD, HAMAR

Seminaret er åpent for både medlemmer og ikke-medlemmer. Årets seminar har en overordnet vinkling på religion og politikk i USA i forbindelse med det nært forestående presidentvalget.

I samarbeid med Humanistisk Ungdom vil det også bli et eget seminar for ungdom med bl.a. workshop om KRL/RLE, organisasjonsseminar, gode diskusjoner, sosialt samvær og masse moro.

PROGRAM

Fredag: (Fra kl. 17.30)

«Konspiranoia. Om konspirasjonstenkningens farer» v/ Arnfinn Pettersen. Arnfinn Pettersen er folklorist, redaktør for tidsskriftet Humanist og skeptisk. Han har redigert en liten bunke bøker og skrevet en bok om vampyrer. Han er også mannen bak bloggen Den tvilsomme humanist.

Utdeling av HEF, Hedmarks humanistpris.

Lørdag: (Fra kl. 09.15 til kl. 15.30)

Darwinisme vs. kreasjonisme. Foredragsholdere ikke bekreftet.

«Makt og religion i USA» v/Jan Arild Snoen Jan Arild Snoen er skribent i tidsskriftet og nettavisen Minerva (www.minerva.as), med fast spalte på E24.no og mediekritikkspalte på Dagbladet.no. Skriver mye om USA og er ofte gjest i NRK Radio og TV2 nyhetskanalen om amerikanske forhold.

Detaljert program med tidspunkter vil bli publisert på våre nettsider.

PÅMELDING

Innen 10. oktober til:

HEF, Hedmark: hedmark@human.no tlf: 62 53 05 22	HEF, Oppland oppland@human.no tlf: 61 17 67 10

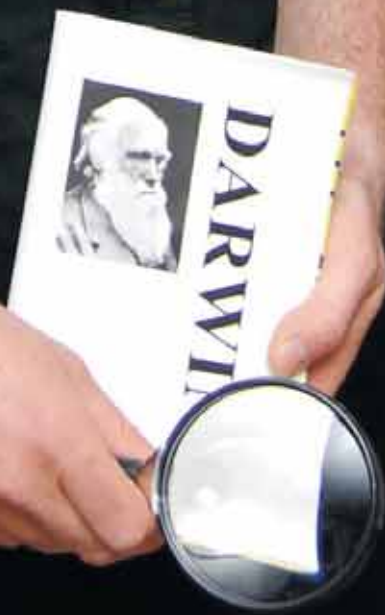
PRIS

Kr. 450.- i dobbeltrom
Kr. 550.- i enkeltrom
Kr. 200.- for deltakelse uten overnatting
Gratis for deltakere på ungdomsseminar (Prisen inkluderer middag og lunsj)

Seminaravgiften settes inn på konto:
1813 28 50956. Merk med navn.

BAD RELIGION

med humanistisk punkprofessor

Greg Graffin er vokalist i punkbandet Bad Religion og professor i biologi. I fjor vant han en humanistpris i USA. Fri tanke møtte han bak scenen på Hovefestivalen i sommer.

Tekst og foto: Even Gran

Musikken var utvilsomt hardcore punk. Trommisen spilte så fort som det er fysisk mulig, mens gitarene hugget i vei med kjappe grepskift. Men det var melodiene som hevet dem over de andre punkbandene. De umiskjennelige låtene. Hadde de blitt strippet ned og spilt i roligversjon kunne de ha gjort lykke på en hvilken som helst visefestival. Og så var det vokalisten. Han sang rent! Vi kunne faktisk forstå teksten.

«*Change of ideas, change of ideas, what we need now is a change of ideas*» messet Greg Graffin til oss denne lørdag formiddagen på Bakklandet bokkafe i Trondheim, en gang på begynnelsen av 90-tallet. Dette var noe nytt! Dette hadde vi ikke hørt før. De tre klassiske Bad Religion-platene *No Control*, *Suffer* og *Against the Grain* havnet raskt i cd-samlinga.

HAR ALLTID VÆRT ET HUMANIST-BAND

Over 15 år senere sitter jeg på telefonen med Greg Graffin fra USA. Bad Religion-vokalisten har nemlig vunnet prisen «Outstanding Lifetime Achievement in Cultural Humanism» som deles ut hvert år av *The humanist chaplaincy at Harvard*. I fjor var det forfatteren Salman Rushdie som fikk prisen.

– Det er selvsagt en stor ære å få en slik pris, sier Bad Religion-vokalisten til Fri tanke. Graffin forteller at han har fått mye oppmerksomhet på grunn av utdelingen.

– Nå er det plutselig mange flinke folk som vet hva jeg driver med, og som ikke visste om det fra før. Det setter jeg selvsagt stor pris på.

Graffin forteller at Bad Religion egentlig alltid har vært et humanistisk band, om enn på en ikke-organisert måte.

– Jeg må innrømme at jeg ikke visste at det fantes en organisert humanistbevegelse før jeg fikk denne prisen. Men det passer jo utmerket. Jeg har alltid vært en humanist. Hele mitt liv og min utdanning har pekt i retning av dette, sier han.

– *Kommer du til å engasjere deg aktivt som organisert humanist etter dette?*

– Nei, jeg tror ikke det. Bad Religion har alltid vært mitt viktigste humanistiske engasjement og vil nok fortsette å være det. Pluss det jeg gjør som biologiprofessor på universitetet, selvsagt.

PUNK OG HUMANISME – TO SIDER AV SAMME SAK

Graffin mener det er en interessant kobling mellom punk og humanisme.

– Noen innenfor punken var nihilister, og hadde en «gi faen i alt»-holdning. Der var aldri vi. Bad Religions musikk har alltid handlet om å gripe tak i en uholdbar situasjon og gjøre noe med den. Ta stilling og bli bevisst. Vi vil provosere folk til å tenke selv. I alle sangene våre finner du en sterk trend mot sympati. Til å ta stilling og til å bekjempe intoleranse. For meg handler punk om et fellesskap av folk som er lei av stillstand og aksepterte sannheter og vil gjøre noe med det. Det er jo akkurat det humanistbevegelsen handler om også, så her mener jeg humanisme og punk absolutt har noe med hverandre å gjøre, konstaterer Graffin.

Han har imidlertid et råd med på veien til de organiserte humanistene.

– I USA er det alt for få som er bevisst på miljøutfordringene. De bare kjører på som om problemet ikke eksisterer. Jeg skulle ønske humanistbevegelsen kunne bry seg litt mer om hvordan vi bør innrette oss slik at framtidige generasjoner også skal kunne leve på jorda, sier han.

– *Hva er opphavet til det aggressive anti-religiøse bandnavnet deres? Er religion virkelig så «bad»?*

– Bandnavnet var noe vi fant på da vi bare var tenåringer. Religion ble kastet mot oss på tv. I Sør-California hadde den konservativt kristne høyresida en rekke tv-kanaler mens jeg vokste opp, som surret og gikk hele tiden. Det var et godt mål for et punkband. Husk at vi bare var en gjeng med snørrunger som ville provosere, sier Graffin.

Men folk ble ikke så sinte som guttegjengen hadde trodd, eller kanskje håpet.

– Nei, vi hadde nok håpet på litt sterkere reaksjoner den gangen. Likevel synes jeg bandnavnet vårt og logoen med et kristent kors med strek over har blitt gode symboler for bandet og det vi står for.

– *På hvilken måte?*

– Kors med strek over-logoen bør helst sammenlignes med en P med strek over. Det betyr parkering forbudt. På samme måte betyr vår logo at «dette er ikke noe godt sted for religion. Ta med religionen din et annet sted». Jeg synes ikke det er så aggressivt,

egentlig. Med tiden har jo også bandnavnet blitt en god metafor, fordi det å følge et band virkelig er en «bad religion». Så bandnavnet er på mange måter med en melding til fansen; Det er en dårlig religion å følge oss.

FØRST OG FREMST NATURALIST

Greg Graffin foretrekker å kalle seg selv en naturalist. Han synes det er mer dekkende enn ateist.

– Det å være naturalist handler om hvordan man forholder seg til virkeligheten. En naturalist mener at det finnes bare én virkelighet, og det er den vi lever i og kan observere. Alt annet må avvises inntil det er mulig å bevise eller sannsynliggjøre at det tilhører nettopp denne ene virkeligheten. Med et slikt virkelighetssyn kommer ateismen av seg selv. Du finner ikke en naturalist som også tror at det finnes en gud, konstaterer Graffin.

Han legger til at naturalister egentlig ikke er så opptatt av gud, og at det er viktig å ikke fokusere for mye på dette.

– Naturalister bryr seg mye mer om å undersøke naturen og finne svar, sier han.

– *Hva med de som mener at gud bare er en oppdaget del av naturen?*

– Dette synes jeg blir et merkelig synspunkt. Hvordan kan man vite at man snakker om «gud» når dette ikke er oppdaget ennå. Slik jeg ser det er «gud» bare et annet ord for usikkerhet. Alt det man ikke har oppdaget ennå kaller man «gud». Det synes jeg blir meningsløst. Før visste vi ikke hva månen var. Da var det «gud». Nå har vi funnet det ut. Da er det månen. Hvis vi dikter opp en gud, hvordan skal vi da bli inspirert til å finne ut noe nytt? Vi må jo bare innrømme at det er en masse før ute som vi ikke vet, men som vi må jobbe for å finne ut av. Snart setter de for eksempel i gang en ny partikkelakselerator på CERN i Sveits. (*Det skjedde 10. september, journ. anm.*) Det skal bli spennende å følge med på. Men de leter ikke etter «gud». Når de setter den i gang, så vet de ikke hva de vil finne. Det er bare å sette i gang og vente i spenning på hva som viser seg.

– *Hva synes du om den mye omtalte nyateismen med folk som Richard Dawkins, Sam Harris og Christopher Hitchens i spissen?*

Det var godt oppmøte da Bad Religion spilte på Hovefestivalen utenfor Arendal i juni.

– Jeg kritiserer ikke folk som skriver bøker. Det har i lang tid vært mangel på bøker av denne typen. USA er egentlig et ganske sekulært land, men det er en veldig høyroestet minoritet som gjør veldig mye ut av seg og har stor innflytelse. Det er for eksempel et stort problem å si offentlig at man er ateist, fordi man risikerer å bli kritisert av denne høyroestede minoriteten og utestengt i forskjellige sammenhenger. Bøkene til nyateistene treffer en nerve hos de som føler seg fremmedgjort i dette samfunnet. De er godt skrevet, og de er gode utgangspunkt for diskusjon, sier Graffin.

Han legger til at dette egentlig ikke er hans favoritttema.

– Det er mange vitenskapsfolk som har tenkt veldig mye mer på dette enn meg. For en naturalist som meg er egentlig gud et ikke-tema.

Graffin tror problemet i USA er at folk ikke har god nok kjennskap til hva vitenskapen faktisk kan forklare.

– Utdanning er helt sentralt. Gjennomsnittssamerikaneren vet så lite om vitenskap. Det er lett å tro på kreasjonisme når man er uvitende. Det er enkelt å tro at noe har blitt laget av en bevisst «skaper». Det harmonerer med alt vi har rundt oss. Det meste er jo laget av noen. Men med bare litt kunnskap rakner dette virkelighetssynet for de fleste, sier han.

«A FULL-BLOWN REALIST»

Det er Graffin som skriver de fleste tekstene til Bad Religion. Når Fri tanke spør hvilken låt som i størst grad tar opp et humanistisk livssyn, trekker han fram låta *Materialist* fra plata *The Process of belief* (2002). Her slår Graffin blant annet fast at «*I'm a materialist, a full-blown realist (...) call me a humanist (...) I ain't no deist. It's there for all to see, so don't talk of hidden mysteries with me*».

– Dette er en av våre mest kjente og mest populære sanger, og her prøver jeg på et vis å definere hvor jeg står. Det å være en materialist er jo nettopp å mene at det er bare denne ene materielle virkeligheten vi kjenner som eksisterer, og at vitenskapen faktisk kan gi svar på mye av det som ofte sees på som «mysterier».

– *Hvilke andre Bad Religion-tekster mener du gir uttrykk for et humanistisk livssyn?*

– Det er mange, men på den nest siste plata vår har vi en sang som heter *Atheist peace*. Den handler om at religion ikke er gir en fredelig løsning på noe, og at vi kanskje ville ha hatt mer fred uten gud. Vi bruker ganske mye ironi i tekstene. I låta *The New dark ages* fra den siste plata, angriper vi den konservative kristne høyresida som bare er opptatt av å dø for å komme til et bedre sted. Teksten er et forsøk på å si det med et glimt i øyet. Videre har vi låta *Live again* fra den nest siste plata som handler om hvor idiotisk det er å ofre en masse ting i dette livet for kanskje å kunne leve igjen.

Graffin forteller at han ofte prøver å være aktuell i tekstene sine. På den siste plata er det ei låt som heter *Grains of wrath*. Tittelen spiller på John Steinbecks kjente roman *Grapes of wrath* og handler om hungersnødproblemene som oppstår i den tredje verden når bønder dyrker biodiesel til biler i Vesten istedenfor mat til sin egen befolkning.

– *Har alt dette noen effekt? Blir folk mer bevisste av musikken og tekstene deres?*

– Jeg tror folk først og fremst vil ha det utløpet for energi som punken kan gi dem. Vi kan ikke forvente at alle forstår alt i tekstene. Men jeg tror likevel det har en virkning. Man kan aldri være sikker på hva folk får med seg, men målet må være å gi dem noe å tenke på. Kanskje går de rundt og nynner på en tekstlinje, og så fester det seg et budskap etterhvert. Men rent generelt så liker jeg ikke å være for direkte i tekstene.

Jeg vil heller prøve å bevisstgjøre folk og avsløre bristene i tenkningen deres, slik at de kanskje selv forstår hva som ikke stemmer.

– *Møter du ofte folk som sier at tekstene dine har påvirket dem?*

– Mange sier for eksempel at tekstene mine, og det at jeg er professor på universitetet, har fått dem til å begynne å studere. Det er veldig hyggelig, selv om jeg egentlig tror at mine tekster i høyden bare har vært en liten faktor i det hele. Det er nok en sum av foreldrenes påvirkning og en masse andre ting. Men jeg snakker selvsagt med en masse fans som aldri har vært i nærheten av universitetet også. Jeg har flotte diskusjoner med dem også.

STÅR PÅ EN SCENE BEGGE STEDER

Det er altså ikke bare som punkvokalist at Graffin står på en scene. Når han ikke er på turné med Bad Religion jobber han som professor i evolusjonær biologi ved Universitetet i Los Angeles. Han forteller at mange av de samme formidlingsknepene gjelder uansett om man er punkvokalist eller foreleser på universitetet.

– Begge steder må det være en god melodi slik at folk husker det, fordøyer det og kanskje kommer fram til noen egne innsikter etter hvert. På sett og vis står jeg på en scene begge steder, og jeg synes det er mer fruktbart å se disse to elementene i sammenheng, enn å se på det som en stor kontrast. Likevel er det denne store «kontrasten» mellom mine roller som punk-sanger og universitetsprofessor som ofte er utgangspunktet i intervjuer, sier Graffin.

– *Kommer det mange studenter og studerer under deg, fordi de vet at du er vokalist i Bad Religion?*

– Nei, det tror jeg ikke. Noen er det kanskje, men ikke så vidt jeg vet. Jeg driver veldig tradisjonell undervisning. Kurset er viktig for studentene. Det er

– For meg handler punk om et fellesskap av folk som er lei av stillstand og aksepterte sannheter og vil gjøre noe med det. Det er jo akkurat det humanist-bevegelsen handler om også.

Bad Religion har alltid prøvd å bevisstgjøre folk med tekstene sine.

vanskelig å komme inn og det er ganske dyrt å gå der. Så det er nok helt andre grunner til at de studerer enn at jeg er punksanger. Men det er nok likevel mange av dem som vet det. Men de snakker ikke så mye om det, egentlig.

– *Så det er ikke så mange kvise 14-åringer som sitter bakerst og hører på undervisningen din?*

– Nei, det er ikke det. Men hvem som helst kan komme, altså. Hvis en 14-åring har lyst til å komme og høre på punkprofessoren, så må han gjerne det, humrer Graffin.

SLITSOMT TURNÉLIV

Bak scenen på Hovefestivalen er det hektisk. Fri tanke har en avtale med Graffin en halvtime før konserten skal starte, men Graffin dukker ikke opp. Etter hvert er hele bandet til stede, men frontfiguren mangler. Frustrasjonen brer seg. «Where the hell is Graff?» spør trommisen oppgitt og slår ut med hendene.

Så, fem minutter på overtid kommer hovedpersonen, litt småsøvnig direkte fra hotellet. Han rekker å hilse raskt på Fri tanke, og vi avtaler en fotosesjon etter konserten.

– Vi hadde en utrolig slitsom tur opp hit fra Tyskland, i en buss gjennom Danmark og over hit med ferge. Og i morgen er videre igjen, sier Graffin etterpå, mens vi knipser i vei. Bak oss sitter bandet allerede i bussen og venter på å suse videre til Göteborg og «West Coast Riot»-festivalen der de skal spille dagen etter.

Graffin var imidlertid ikke trøttere enn at han greide å tilfredsstille fansen som hadde møtt opp på Hove. En liten spøk om norske svartmetallisters kirkebrenninger hadde han også på lur.

– Jeg så det var noen som hadde tent et bål på festivalområdet her. Dere må passe på, for på veien ned hit så jeg en kirke, sa Graffin til en fullsatt Amfiscene på Hove.

Bad Religion

- Et av USAs mest kjente og innflytelsesrike punkband.
- Har holdt på i snart 30 år og gitt ut 14 plater.
- Ble startet i Sør-California i 1980 av Greg Graffin og Brett Gurewitz, Jay Bentley og Jay Ziskrout. Sistnevnte er ikke lenger med.
- Får ofte æren for å ha revitalisert den amerikanske punkscenen på slutten av 80-tallet med platene *Suffer* (1988) og *No Control* (1989). De har vært viktige inspirasjonskilder for band som *Green Day*, *NOFX*, *Offspring* og *Rancid*.
- Har gitt ut plater jevnlig gjennom hele 90-tallet og fram til i dag. De tre siste platene deres, *Process of Belief* (2002), *The Empire Strikes First* (2004) og *New Maps of Hell* (2007) trekkes ofte fram som en tilbakevending til den raske og hardtslående stilen fra slutten av 80-tallet.

Greg Graffin

Graffin er vokalist i Bad Religion og det eneste bandmedlemmet som har vært med uavbrutt helt siden starten. I 2003 ble han ferdig med en doktorgrad i biologi der han blant annet undersøker hvor utbredt religiøs tro er blant vitenskapsfolk. Han har også antropologi og geologi i fagkretsen sin. Graffin veksler på å turnere med Bad Religion og undervise i evolusjonær biologi ved UCLA, Universitetet i Los Angeles.

Graffin har gitt ut to solo-plater, *American Lesion* og *Cold as Clay*. På begge disse platene går det betydelig roligere for seg enn på Bad Religion-platene.

I 2004 kom Graffin opp i en e-postdiskusjon med den kristne historieprofessoren Preston Jones. Diskusjonen ble såpass langvarig og interessant at de to ble enig om å sammefatte hele diskusjonen i en bok. Boka kom i 2006 og tittelen er: *Is Belief in God Good, Bad or Irrelevant?: A Professor And a Punk Rocker Discuss Science, Religion, Naturalism & Christianity*. Boka er tilgjengelig på Amazon.com.

Student Patrick Wu til Daily Bruin, internavisa til UCLA:

– Jeg sjekket opp noen videoer av Bad Religion på Youtube da jeg fikk høre at foreleseren vår er punkvokalist. Det følte veldig rart. Jeg fikk nesten inntrykk av at han var redigert inn i videoene. Han virker ikke som rockestjernetyper, spesielt ikke når man tenker på hva han faktisk underviser i.

Nesten Norges svar på Dawkins

Dag O. Hessen har alltid vært et fornuftsmenneske – og for et vannrett skille mellom tro og vitenskap. Foto: Kirsti Bergh

Dag O. Hessen ble nylig sammenlignet med Richard Dawkins. Begge to har Darwin og et evolusjonsbasert livssyn felles, men noen aggressiv gudsfornekter er Hessen ikke.

Tekst: Jostein Sand Nilsen

Biologiprofessor Dag O. Hessen er en av ikke altfor mange naturvitere som er synlig i offentligheten. Og nylig ble han da også hedret med Universitetet i Oslos formidlingspris for 2008. Av juryen ble det fremhevet at han «fører seg inn i en kritisk tradisjon sammen med evolusjonsbiologer som Stephen Jay Gould og Richard Dawkins». I likhet med Dawkins har Hessen en brukbar populærvitenskapelig produksjon bak seg, og som Dawkins ser han fram til neste års store 200-årsjubileum for Darwins fødsel og 150-årsjubileum for *Artenes opprinnelse*. Hessen er sågar medansvarlig for en norsk jubileumbok som kommer i 2009. Men om han som Dawkins kan opptre som Darwins pitbull i evolusjonsdebatter, har han ikke noe ønske om å rive folks tro i filler. Selv om hans egen tro for lengst er forsvunnet.

Den kampen utspant seg i hans indre omkring 8-10 års alderen. En indre kamp den lille gutten led under. Han fryktet straff fra høyeste hold, enda høyere enn lærere og søndagsskolelærere. Fra nettopp det holdet han hadde begynt fjerne seg fra. Fra Gud.

– Åja, jeg husker godt det voldt meg store sjelkvaler. Men det hele hadde blitt altfor ulogisk. At en god og allmektig gud skulle tillate så mye lidelse og så mye tilfeldighet, det var for meg helt absurd. Det var rett og slett for ulogisk, det appellerte ikke til fornuften i det hele tatt.

– *Spurte du ikke de voksne om hvordan alt hang sammen, hvordan de kunne tro?*

– I liten grad, dette var tanker som var vanskelig å dele. Dessuten ble jo undringen bare avspist med at

Guds veier var uransakelige. Det ble helt uutholdelig for meg, så jeg sluttet å tro. En stund gikk jeg rundt og var redd for at Gud kom til straffe meg for dette, men også den tanken ble selvfølgelig etter hvert helt intellektuell uholdbar.

– *Som 8-10-åring gjennomskuer du altså de voksnes livssyn på et rent intellektuelt grunnlag. Det er ganske tidlig. Følte du ikke at om det fornuftsmessig var absurd, så ville følelsen av tilhørighet eller i alle fall en slags lydighet holde deg innenfor religionen?*

– Egentlig ikke. Jeg har kanskje alltid vært et fornuftsmenneske: for meg gikk det helt enkelt ikke i hop. Det gikk for så vidt ikke i hop med følelsene heller, men da fordi det ikke følte godt å leve med

det ondes problem og så videre. Å tro av frykt eller ren lydighet står for meg som et dårlig alternativ.

KREASJONISME OG EVOLUSJON

Men noen agenda mot troende har Hessen ikke.

– Min agenda er å jobbe for sannhet, og tro ligger uansett utenfor vitenskapens domene, fastslår han.

– Jeg ser jo at tro er så viktig for mange at de ville havne i en personlig krise hvis de ble fratatt den. Hvis man lever et godt og etisk riktig liv, er det kanskje ikke så farlig om det ligger en religion eller noe annet i bunnen. Det er religionen satt og system som dogmatisk maktmiddel jeg har mest problemer med. Når den blir et hinder for den frie tanke, og selvfølgelig når den blir faktafornektende, som vi i stor grad ser i USA hvor man relativiserer sannhet og setter religiøs dogmatikk over erkjennelsesbasert kunnskap.

– *Som kreasjonistene og Intelligent Design-menneskene?*

– Åja, jeg har hatt mange hissig debatter om evolusjonsteori. Jeg mener kreasjonisme er håpløs og må bekjempes fordi den er grunnleggende sannhetsfornektende og fordummende. Men hvis man aksepterer evolusjonen som naturvitenskapen beskriver den og likevel vil beholde forestillingen om at det ligger en høyere makt bak, er det greit for meg. Jeg ser ikke behovet for en sann høyere vilje, og tror ikke den er der, men jeg har ingenting i mot en slik tro. Kreasjonisme, derimot, direkte antivitenskapelig faktafornektelse...

– *Skjønner de det selv? Vet kreasjonister at de ikke har en god teori eller er de så overbeviste at de bare spy ut påstander?*

– Hm. Det ville vært interessant å vite hva som foregikk i hodet på folk som ellers er åpenbart smarte og rasjonelle. Det må trolig forstås på bakgrunn av at hele deres verdensbilde står på spill. Det er kanskje som med haren og reven: haren løper som regel fra reven fordi reven løper for middagen mens haren løper for livet. Reven blir her evolusjonisten, mens haren er kreasjonisten. Jeg tror det er en større intensitet i debatter hos kreasjonistene fordi de har så mye å tape.

MENING MED LIVET I LIVET

Noen tar «mirakuløse» overlevelser som tegn på at det må være noen som passer på. Hessen har også en slik berget-så vidt-livet-opplevelse med voldsomt uvær på fjellet, men det fikk han ikke til å konkludere med at det må være noe mer. Det ga heller mer bevissthet om at livet er stort *i seg selv*.

– Det er ingen gitt mening med livet, det er ingen ilagt mening utenfra. Men siden jeg ikke ser noen mening med livet som troende gjør, så blir jeg desto mer opptatt av mening i livet, å gjøre noe meningsfullt med eget liv mens man lever. Det mener jeg man kan gjøre ved for det første å utnytte sine evner og for det andre ha en høy etisk standard, at man følger etikkens gyldne regel. Noe som jeg virkelig føler er meningsfullt i dagens situasjon, er å prøve å bidra til en fortsatt eksistens av både menneskelig og alt liv her på kloden, ved å ha en bærekraftig livsstil og så videre.

– *Ser du menneskelig liv truet på samme måte som dyreliv?*

– Ja. Menneskelig eksistens, og i alle fall menneskelig kultur som vi kjenner den, er truet om de verste klimaprognoene slår til. Jeg ser dette med mest mulig mening for flest mulig i lengst mulig tidsperspektiv som en god rettesnor. En slags utilitarisme. Hvis man

følger den – og etikkens *gyldne regel* – har man en mening i sitt eget liv. Men jeg tror altså ikke på en gitt mening utover det.

– *Hvis man tar alle levende vesener med i beregningen og følger utilitarismen fullt ut, ville det beste kanskje være om mennesket forsvant fra jordas overflate? Å utrydde den ene arten til fordel for alle andre, bortsett fra de mest hjelpeløse husdyrene vi har avlet fram?*

– Det meste av klodens øvrige innvånere ville nok trukket et lettelsens sukk om vi forsvant, men det er likevel en forferdelig tanke. På den ene siden er noe av det viktige med evolusjonslæren at man ikke ser mennesket som noe utenfor naturen, men som en del av den – og det blir i alle fall for meg en innfallsport til en slags følt samhørighet med all natur. På den annen side setter jeg mennesket høyest, for all del. Det er ikke noen likhet mellom alt liv på det nivået.

– Jeg ser dette med mest mulig mening for flest mulig i lengst mulig tidsperspektiv som en god rettesnor.

– *Men hvorfor skulle mennesket settes høyest?*

– Tja, man er vanskelig objektiv i en sann sammenheng, men jeg mener at mennesket er såpass unikt i evnen til å ta hele universet inn i seg. Dette at vi kan reflektere rundt abstrakte ting og ha en etisk bevissthet setter mennesket i en særstilling.

GJENSIDIGHETSPRINSIPPET OG MILJØET

Det er lett å tenke at det må kreves en makt utenfor oss selv for at vi som mennesker skal være moralske. Hvordan forklarer man at mennesket har denne unike evnen til å være moralske?

– Vi har nok en form for premoral hos dyr også. Hos alle dyr som lever i sosiale fellesskap, er det i alles interesse at man utvikler en form for *resiprositet*; en gjensidighet, det at man tar vare på hverandre. Gruppen man tilhører har større sannsynlighet for å overleve om alle hjelper hverandre – og dermed vil en slik gjensidighetsholdning i det lange løp nedfelles som en del av hvordan man tenker.

– *Da kommer vi til en slags utilitarisme, ja. Men betyr ikke det at bare resultater teller; at handlinger som oppfattes som onde blir gode hvis de fører til gode ting for flest mulig i gruppen din?*

– Rent pragmatisk er det kanskje resultatet som teller, men jeg mener at det er fundamentalt for men-

nesket å ha en bevisst holdning til forskjellen på godt og ondt og at det er veldig viktig å opprettholde en moralsk standard og en forestilling om at det gode er et ideal man bør tilstrebe. Hos mennesket er det ikke bare handlingen, men også motivet som er viktig, selv om man nok kan diskutere om for eksempel genuin uegennyttig nestekjærighet virkelig finnes.

– *Så om det utilitaristisk sett er best for alle mennesker at en morder drepes eller tildeles tusen piskeslag...?*

– Jeg mener at en dyp humanisme som jeg vedkjenner meg utelukker dette. På den annen side er det ikke til å komme forbi at det finnes konflikter mellom etisk riktige her-og-nå løsninger, som ikke er til det beste for flertallet på lang sikt, sier Hessen.

Han trekker fram økologen Garret Hardins livbåtmetafor: skal en full livbåt forsøke å berge enda flere opp i båten, dersom resultatet sannsynligvis blir at den synker?

– Her vil vel de fleste tenke utilitaristisk, selv om det ikke finnes etiske fasiter. I en miljøsammenheng tenker jeg imidlertid at en utvidet etikk kan være veien å gå. Kants gjensidighetsprinsipp – du skal gjøre mot andre osv... – gjelder jo stort sett i møtet mellom to nålevende personer. Det trengs etiske regler og avveininger som også tar høyde for kommende generasjoner – og for så vidt andre arter enn mennesket.

MORALENS BASIS

Det lønner seg i lengden å være snill med sine medmennesker, selv om det ikke alltid lønner seg i en gitt situasjon. Så både moralens fremvekst og det at samfunnet som helhet har visse idealer kan altså forklares evolusjonært. Men om mange nok er moralske, skulle man tro at du vil kunne tjene på å ikke være det? Hessen viser til en rekke spillteoretiske eksperimenter, hvor mennesker må samhandle enten om fordeling av penger eller annet.

– Det viser at det lønner seg å være god eller «moralisk». Ikke helt naivt god, for det åpner for kynikere og snikere, men «passe» god. Dette er en evolusjonært stabil strategi som viser at godhet verken er utopisk eller rent kulturelt, selv om det er klart at kulturtrekk kan påvirke graden av vår væremåte betydelig. Jeg tror altså det er viktig med et etisk bevisst forhold til rett og galt, men jeg har lite til overs for en «godhet» som kun er motivert av utsiktene til egen frelse.

Dag O. Hessen (født 1956)

Professor i biologi ved Universitetet i Oslo (UiO)

Opptatt av tematikk som vann, miljø, biologisk mangfold, evolusjon.

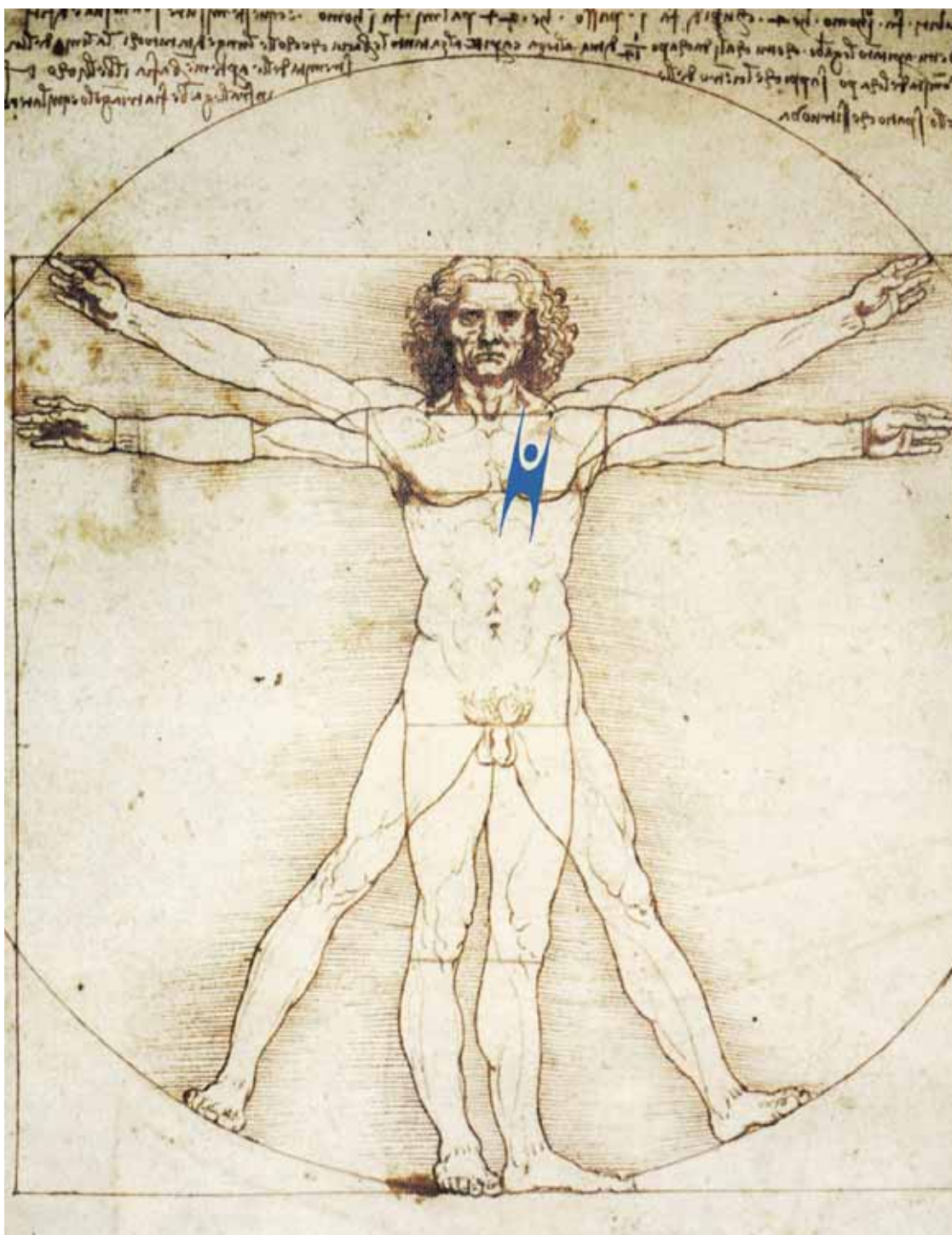
Aktiv skribent. Har blant en rekke populærvitenskapelige bøker, blant annet *Egoisme* (skrevet sammen med Thomas Hylland Eriksen) (1999) *Mennesket i et nytt lys. Darwinisme og utviklingslære i Norge* (2002), *Gener, Gud og Gaia: om tilfeldigheter og skjebne* (2003), *Genenes gåte* (sammen med Thore Lie) (2007)

Mottok nylig UiOs formidlingspris 2008.

Humanisme – et omstridt begrep

Begrepet *humanisme* fyller i år 200 år, men røttene er eldre. Det siste århundret har imidlertid diskusjonen gått om hva som er rett humanisme og hvem som har hevd på betegnelsen.

Tekst: Kjartan Selnes

Renessansehumanistene gjenopplaget gresk-romersk kultur og dannelsesidealer og innebar et skifte fra vektlegging av det religiøse til det sekulære. Dagens livssynshumanister sporer også sine røtter i denne tradisjonen. Illustrasjon: Vitruviansk mann, Leonardo da Vinci 1487.

Det internasjonalt utbredte ordet «*humanisme*» kommer fra det latinske ordet «*humanus*», som betyr menneskelig. I år er det 200 år siden ordet for første gang ble brukt offentlig i en mer begrunnet betydning. Riktignok er det påvist spredte anvendelser før dette, men det var den tyske pedagogiske filosofen Friedrich Immanuel Niethammer som i 1808 etablerte ordets generelle grunnbetydning i sin bok *Striden mellom Philanthropisme og Humanisme innenfor vår tids oppdragelses- og undervisnings-teorier*. Det dreide seg om menneskets dannelse og utdanning i forhold til tradisjonell, kirkelig undervisningsideologi på den ene siden og den romantiske filosofen Rousseaus «tilbake-til-naturen-pedagogikk» på den andre siden. *Humanismen* var da middelveien.

Humanisme var 1800-tallsfilosofenes benevnelse på renessansens gjenoppvekking av de gresk-romerske dannelsesidealene, som en motsats til spekulasjoner om guddommelige verdensplaner. Renaissancehumanisme lot sin måte å tenke og handle på springe ut fra *Studia Humanitas* framfor *Studia Divinitas*, dvs. ut fra det opplevd menneskelige framfor det påstått guddommelige.

MOTPOL TIL TEISME OG TOTALITARISME

Ordet «*humanisme*» er 200 år gammelt, men ordet «*humanist*» er over 500 år gammelt. Flere av renessansens tenkere kalte seg selv for humanister. Med det siktet de til at deres felt var *Humaniora*, det kultur- og menneskeskapte, slik det hadde blomstret opp i det klassiske Hellas. Det franske ordet *Renaissance* betyr «gjenfødelse», og ble konstruert nettopp for å betegne gjenfødselen av den gresk-romerske *humanistiske* tenkning mot middelalderens framherskende *teistiske* tenkning.

Ordet *teistisk* kommer av det greske ordet for gud: teos (theus). *Humanisme* blir da i denne sammenhengen en *menneskesentrert* tenkemåte framfor religionenes *teisme*, som er den gudesentrerte måten å tenke om tilværelsen på.

Men det er en annen dimensjon ved humanismen som i denne sammenheng er like viktig, om ikke viktigere: *humanisme* som motpol til *totalitarisme*. Respekten for enkeltmenneskers verdighet og det menneskelige mangfolds verdi i motsetning til kollektiv tvang og totalitær ensretting.

Slike skjematisk todelinger innebærer alltid en intellektuell fare i forhold til virkelighetens mer glidende overganger heller enn skarpt avgrensede absolutter. Når det gjelder religioner og livssyn gir det oftest mer mening å snakke om «mer-og-mindre» av ulike egenskaper og tendenser enn «enten-eller». Renaissancehumanistene kjempet både mot det overveiende *teistiske*

– Renessansehumanistene kjempet både mot det overveiende *teistiske* og det overveiende *totalitære*.

og det overveiende *totalitære*: mot den katolske middelalderkirkens maktvelde i tro, tanke og livsuttrykk, dens ensrettende trostvang med henvisning til guddommelig autoritet. Den senere Opplysningstidens humanisme ble i kraft av vitenskapenes framvekst mer fokusert på rasjonalitet, empiri og logikk, med derav følgende skepsis og kritikk av tradisjonelle overleveringer, ikke minst religionene som allment fenomen. Noe som etter hvert blant annet førte til framveksten av de organiserte fritenkerbevegelsene.

EN FRISTENDE BETEGNELSE

Det var langt fra noen tilfeldighet at ordet «humanisme» først kom over tre hundre år senere enn ordet «humanist»: med 1800-tallet begynte *-ismenes* og ideologienes tidsalder, tiden etter den franske revolusjon og Napoleons fall. Mange nye bevegelser vokste fram, og det var mange som fant betegnelsen «humanisme» fristende og hendig å bruke for seg og sitt – nettopp i kraft av den idéhistoriske grunnbetydningen og henvisningen til omsorgen for det rent menneskelige. Etter midten av århundret kom den ene boken etter den andre hvor ordet var mer eller mindre omfattende definert og satt inn i ulike – men dog relativt beslektede – sammenhenger.

En av de viktigste verkene ble skrevet av den tyske filosofen Arnold Ruge, som tilhørte kretsen rundt Karl Marx. Ruges bok fra 1852 het endog «Humanismens Hus» (*Loge der Humanismus*). Her trekkes humanismens forhold til religionene og religionskritikk mer omfattende fram, på samme vis som hos Marx selv. Fornuft, framskritt, frigjøring og opphevelse av alle former for fremmedgjøring, var nøkkeltermene humanisme ble knyttet til (*Emanzipierung und Humanisierung*).

Ordene «humanist» og «humanisme» fikk en mer populær utbredelse mot slutten av 1800-tallet etter den engelske litteraten John Addington Symonds monumentale flerbindsverk om den italienske renessansen, utgitt mellom 1875 og 1886. Han knytter ordene tettere sammen og systematiserer dem. Han peker blant annet på det at «humanist» oppsto innenfor det italienske språk, mens «humanisme» ble konstruert innenfor det tyske språk. Det er et faktum som ikke er helt uvesentlig i forhold til humanisme som *holdning* og humanisme som *lære*; humanisme som *verdier* og humanisme som *tanke-system*.

1900-TALLETS BEGREPSKAMP

Fram mot og utover på nittenhundretallet utviklet det seg en rekke mer spesifiserte underdefinisjoner av humanisme som: kristen humanisme, religiøs humanisme, sekulær humanisme, naturalistisk humanisme, vitenskapelig humanisme, evolusjonær humanisme,

radikal humanisme, rasjonalistisk humanisme osv. Det førte til en økende diskusjon om hvilken «underhumanisme» som egentlig målbar essensen i den opprinnelige og brede hovedhumanismen, og som derved burde ha en slags monopolisert rett til å kalle seg selve Humanismen uten modererende adjektiv foran.

Dette er en mangslungen historie, hvor også de organiserte bevegelser innenfor paraplyorganisasjonen International Humanist and Ethical Union (IHEU) har vært markert til stede siden det første Humanistmanifestet fra 1933, forfattet av American Humanist Association. «Humanisme» er et honnørord med en helt unik aura rundt seg nettopp fordi det angir innledningen til hele Vestens humaniserende sivilisasjonsutvikling. Det ligger derfor sterke egeninteresser bak det å få fullstendig eller delvis hevd på dette ordet.

Begrepet er mangetydig og underdefinisjonene omfattende, men i moderne ordbøker og oppslagsverk har det utkrystallisert seg noen hovedbetydninger innenfor ulike språk. Jeg har sett nærmere på oppslagsordet «humanisme» i en del ordbøker i «mellomklassen», dvs. ikke de korteste og enkleste og ikke de største og mest akademiske. Forskjellene mellom de ulike språkene er interessante og historisk illustrerende. Jeg er opptatt av de definisjonene som går i ikke-religiøs retning.

Variert begrepsdefinering

De engelske definisjonene siteres her i original, mens definisjonene i andre språk bare er kort oppsummert:

«System of thought that considers that solving of human problems with the help of reason is more important than religious beliefs. It emphasizes the fact that the basic nature of humans is good.» (*Oxford Advanced Learner's Dictionary (7.ed. 2005-2010)*, eneste definisjon.)

«An outlook or system of thought concerned with human rather than divine or supernatural matters.» (*The Oxford Dictionary and Thesaurus (1997)*, én av tre definisjoner.)

«A doctrine or way of life centered on human interests or values.» (*The Merriam-Webster Dictionary (2004)*, én av to definisjoner.)

«In Renaissance Europe, a cultural impulse characterized by a revival of classical letters, an individualistic and critical spirit, and a shift of emphasis from religious to secular concerns. Today it is often used loosely to mean an emphasis on a human-centered nature than a God centered universe.» (*Britannica Concise Encyclopedia (2003)*, eneste definisjon.)

A belief system based on the principle that people's spiritual and emotional needs can be satisfied without following a god or a religion. (*Cambridge Advanced Learners's Dictionary (third edition 2008)*, eneste definisjon.)

På tysk er de to mest utbredt oppslagsverkene i denne klassen *Duden: Deutsches Universal-Wörterbuch* og *Wähing: Deutsches Wörterbuch*. Her nevnes ingenting om religiøsitet/ikke-religiøsitet, men om individets verdi og menneskets dannelse av seg selv ved å skape kultur.

De aktuelle franske hovedopplagsverkene heter *Larousse* og *Le Robert*. Her nevnes kun at den menneskelige person og rent menneskelige verdier settes over alle andre verdier. Intet om religiøs/ikke-religiøs.

I oppslagsverk på spansk, portugisisk, italiensk og russisk er definisjonene tilsvarende som fransk, mens oppslagsverk på nederlandsk/belgisk-flamsk har definisjoner temmelig like de engelske.

Legg merke til at dette med gradaspektet er elegant tatt vare på i de mest autoritative engelske oppslagsverkene. At humanismen historisk sett begynte med religionskritikk og en prosess mot sekularisme finnes det ingen rimelig grunn til å bestride. Samtidig kom en stor del av denne kritikken innenfra religionen selv; ved omfortolkninger, omdefineringer og opphevelser av dogmatikk og autoriteter, og innebar ikke fullstendige oppgivelse av et religiøst ståsted.

LIBERALKRISTNE TRENGER BEGREPET

De religiøse som sterkest kjemper for å ha en viss hevd på humanismebegrepet i vår kultur, er de liberal-kristne som trenger betegnelsen «kristen humanisme» som identitetsmarkør mot de mer konservative og fundamentalistiske kristne. De konservative og fundamentalistiske kristne på sin side vil gjerne avskrive de liberale kristne som virkelige kristne i det hele tatt. De er derfor svært opptatt av å framheve at kristendom og humanisme er to vidt forskjellige ting som ikke lar seg forene på noen måte. Det samme er jo en del livssynshumanister nokså opptatt av.

Humanismen i form av den rent verdslige humanismen – sekulær humanisme, livssynshumanisme – har en relativt grei definisjon ved IHEUs såkalte «minimum statement fra 1996»:

Humanism er et demokratisk og etisk livssyn, som fastslår at mennesker har rett til og ansvar for å gi mening og form til sine egne liv. Det vil fremme opprettelsen av et mer humant samfunn gjennom en etikk bygget på menneskelige og naturgitte verdier, i fornuftens og den frie tankes ånd og ved hjelp av menneskets egne evner. Det er ikke teistisk og aksepterer ikke overnaturlige forklaringer av virkeligheten.

Dette er en rimelig romslig ramme for en rekke mer personlige utarbeidede og detaljerte livssyn, og det dekker ganske godt mangfoldet innen våre kretser.

Del 1 av 2. Neste del: *Humanetikk og humanisme*.

Nazistenes norske propagandaprofessor

Nazisten Eivind Mehle ble Norges første medieprofessor. Kongstanken var å skape propagandister for det Tredje riket.

Tekst: Guri Charlotte Wiggen

Eivind Mehle var radiomannen som skulle starte propagandainstitutt på Universitetet.

Universitetene var en viktig arena for nasjonalsosialismens framvekst i Tyskland, og ledende personer i Nasjonal Samling ønsket å gjøre Universitetet til en spydspiss i utviklingen av det nasjonalsosialistiske Norge. Da Norge ble okkupert i 1940 overtok de norske nasjonalsosialistene styringen med Kirke- og undervisningsdepartementet, og startet forsøket på å nazifisere Universitetet. Allerede høsten 1940 var de i gang med oppsigelser og ansettelses av professorer med partiboka i orden. Universitetet skulle renses for «den marxistisk giften» som hadde infisert det.

Aftenposten gjenga i 1941 Nasjonal Samlings akademiske visjoner på denne måten:

«*Det akademiske liv skal i sin form, sitt vesen og sin gjerning være et middel til å føre nasjonen oppover og fremover. Universitetets, høiskolens, studentersamfundenes, lærerens og studentenes virke, må være nøie i kontakt med nasjonens utvikling og liv. Ja, den akademiske verden er i kraft av sine evner og sin viden forpliktet til å føre an i utviklingen. Som en lysende stjerne skal den til alle tider vise nasjonen veien den skal gå, og folket skal trygt kunne følge.*»

Nå var man ifølge NS-studentenes tidsskrift Huginn inne i en *politisk, sosial, og sosiologisk tidsalder*. Det sosiologiske element måtte innføres for at studentene skulle lære å kjenne den norske stats autoritet. Filosofien, psykologien og logikken var utilstrekkelig, militærhistorie og rasebiologi skulle innføres slik som i Tyskland.

NS inngripen i universitetssystemet resulterte etter hvert i fire nye institutter, Instituttet for historisk forskning, Arvebiologisk institutt, Institutt for omsetting av middelalderbrev og Pressevitenskapelig institutt.

KRANGLEFANT FRA NRK

For massepåvirkning var tidens kommunikasjonsform, og til det nye instituttet kom Eivind Mehle som professor etter å ha satt tydelige spor i NRK som en meget omstridt programdirektør i begynnelsen av okkupasjonen. Da forslaget om de nye fagene innen journalistikk og publisitet kom opp, var det den naziutnevnte rektor Adolf Hoel som foreslo å ansette Eivind Mehle. Hensikten med ansettelsen var å kopiere suksessen fra Tyskland: å øke oppslutningen rundt det nasjonalsosialistiske prosjektet og få med seg massene. Og på den måten «innordne» Norge i det tyske storriket.

Hvem var så denne Mehle? Han ble betegnet som en kranglefant. I NRK var han i konflikt med Wilhelm Friman Koren Christie, som var statskanalens kommissariske leder fra september 1940. Motsetningsforholdet mellom Mehle og Christie utviklet seg etter hvert slik at det ble brakt inn for Nasjonal Samlings partirett. Den tyskorienterte Mehle og den klassiske Quisling-begeistrede borgerlige jurist og frimurer Christie gikk ikke særlig godt overens, og Christie appellerte forgjeves til partiapparatet om å få bli kvitt sine programdirektører. Mehle skal ha lagt for dagen åpenbare forfølgelsesideer der han løp omkring i korridorene på NRK og truet medarbeidere vekselvis med sin pistol og sine gode forbindelser i Tyskland.

Mehle var den førende av NRKs to naziprogramdirektører og formulerte programpolitikken utad og sto innad som fører for NS-partigruppe ved NRK. Blant NRKs egne ansatte førte NS-styret til store utskiftninger. Målet var å få en helt lojal stab, som bestod av NS-medlemmer. Med tanke på den propagandaoppgaven radioen hadde, sto NRK i en særstilling i statsforvaltningen. Mehle la personlig an på å presse flest mulig av de ansatte inn i NS, samtidig som både vakanser og nyopprettede stillinger ble besatt av NS-medlemmer. På Mehles mest suksessfulle stor en fjerdedel av personalet i NRK som NS-medlemmer.

Anonymiteten var typisk for den tyske radiopolitikk. Det gjaldt å smyge propagandaen inn i de eksisterende

kanaler, foregi en kontinuitet med det ubestemmelige kjente og legge budskapet nær opp til de kontaktformer som fantes fra før. For alle som lyttet til disse sendingene, var denne mangelen på presisjon i ansvaret helt påfallende, og så ulikt stilen til den allierte propaganda. Programproduksjonen var norsk, og med unntak av nyhetsbulletinene som var umiskjennelige tyske, var det mye av det tradisjonelle norske radioprogrammet. Fra høsten 1940 ble alle engelske og amerikanske plater bannlyst og andelen tyske innspillinger ble tilsvarende høy. I september 1941 ble landets radioapparater inndratt, og NRK stod igjen uten lyttere og lisensinntekter. Men institusjonens drift løp videre på tomgang, med mange personalstrider, avskjedigelser, bakvaskelser og oppreisningskrav på løpende bånd.

NAZI-REKTOR UTPEKT AV NS

Mehle hadde tidligere forsøkt å få innpass på Universitetet. Med Quislings støtte ønsket han å overta ledelsen av *Institutt for sammenlignende kulturforskning*, samtidig som han ville ha et personlig professorat i germansk kulturkunnskap. Hensikten var å reorganisere instituttets faglige profil etter tidens nye krav. Hans orientering var det germanske og rasebaserte menneskesyn. Han ble likevel manøvrert vekk fra tanken, da universitetets naziutnevnte rektor Adolf Hoel forsto at dette ville føre til protester blant de andre professorene.

Mehle ble betegnet som en kranglefant.

Institutt for sammenlignende kulturforskning var faglig forankret og grunnlagt på en nærmest antinasjonalistisk kulturteoretisk ide, med inspirasjon blant annet fra amerikansk antropologi. Oppgaven å endre dette instituttet ville bli for krevende, da motstanden blant de fleste professorene var stor mot Adolf Hoel og den vendingen Universitetet ble forsøkt manøvrert inn i.

Hoel skjønnte selv at det ikke skulle bli lett å endre Universitetet faglig og verdimesig. Han forsto at endringene måtte skje langsomt, og en av strategiene var å opprette egne institutter, som i tilfellet med Eivind Mehle.

Mehle skulle derfor få bestyre sitt eget fagfelt, slik at han fikk jobbe med propaganda i det nye nasjonalsosialistiske prosjektet. Det som skjedde i Tyskland ble nøye gransket. Den tyske staten kneblet kritiske stemmer og kvalte opposisjonen med et enormt slagkraftig propagandaapparat. Universitetene var viktige bastioner for nasjonalsosialismen i Tyskland, og medvirket til at nazismen ble en massebevegelse.

Ifølge planene for det nye instituttet, skulle det underlegges «Det politiske fakultet». Der ville journalistenes rolle bli å være propagandister som skulle påvirke og bestemme hva folk skulle mene. I Tyskland het det Institutt for Publistikk. Avis, forlag- og publikasjonsvirksomhet var inkludert i studiet.

Mehle hadde tydelig høye ambisjoner for prosjektet. Sammen med rektor Adolf Hoel utarbeidet han en redeleggelse for det nye instituttet og hva det burde undervises i. Der utbroderer han sosiologi, moderne statsvitenskap, samfunnskunnskap, og pressevitenskap.

Mehle tok utgangspunkt i at moderne *massepåvirkning* var tidens kommunikasjonsform. Han ville

studere hvilke metoder som mest virksomt kunne «beherske offentligheten». Propagandaministeriet i Tyskland var et klart og konkret forbilde som anvendte en kommunikasjonsstrategi og mediekunnskap han mente snarest burde overføres til norske forhold. Utdanning av journalister måtte fremme en mer vitenskapelig, målrettet og effektiv metode for å få fram budskapet til lesere og lyttere, forfektet han.

GOEBBELS MODELL

Goebbels propagandaministerium var forbildet for modellen man tenkte seg brukt i Norge for å snu opinionen. Mediearbeiderne måtte vite hva slags samfunn de skulle tjene, og det var den nasjonalsosialistiske samfunnsmodellen i emning.

Men på det tidspunktet instituttet ble opprettet i 1944 var tyskerne og NS på vei til å tape. Universitetet hadde vært stengt siden aksjonen og arrestasjonene i 1943. Mehle ble likevel gitt en lønn som langt oversteg vanlig professorgasje. Beslutningen om å gi Mehle en særskilt høy lønn var et signal om ambisjonsnivået og fagets plassering i «Det nye Universitetet» som skulle gjenreises. Mehle hadde planer om å integrere pressevitenskap også i andre fag. På samme måte som rasebiologien ble brukt, ønsket han å bruke faget som en slags innføring i grunnleggende samfunnsforhold og politiske prinsipper som alle studenter skulle gjennom. Fagemnene som ble listet opp hadde tydelig preg av tyske nasjonalsosialistiske forbilder. Her kom ansatsen til en innholdsmessig helt ny grunnleggende innføring, fullt og helt basert på den «nye tids ideologi».

Fra tysk side ble denne medieprofessoren ansett som amatør, han var ikke akademisk nok. Den tyske okkupasjonsmakten anså også Quisling som amatør. Den tyske rikskommissæren Josef Terboven mente Quisling var ubrukelig. Dette forble derfor et NS-prosjekt, fordi universitetspolitikk var først og fremst et NS-anliggende. Tyskerne blandet seg først inn når konfliktnivået innad ble for høyt og motstanden ble en sak for tyske sikkerhetsinstanser. Tyskerne ville helst ha kontroll over dette selv. Gjennom hele okkupasjonstiden forsøkte NS å hevde seg som en selvstendig aktør. Likevel var det Terboven som hadde den virkelige makten.

Ved krigens slutt ble alle de nazistiske instituttene nedlagt. Eivind Mehle flyktet til Sverige, hvor han skal ha druknet i 1946.

Kilder:

«Universitetet i kamp 1940-1945» (2007), Jorunn Sem Fure
«NRKs historie. Bd. 2 : dette er London: NRK i krig 1940-1945» (1999), Hans Fredrik Dahl
Intervju med historieforsker og forfatter Jorunn Sem Fure

Nazi-instituttene ved Universitetet i Oslo var:

Instituttet for historisk forskning skulle granske den norske nøytralitetspolitikken før krigen. Prosjektet var politisk problematisk og det kom aldri noen rapport om dette;

Arvebiologisk institutt skulle levere vitenskapelig baserte anbefalinger for NS-regimets befolkningspolitikk (utvide steriliseringsloven, med mer...). Instituttet kom aldri riktig i gang;

Institutt for omsetting av middelalderbrev faglig sett et uproblematisk institutt, der de drev med oversettelser og utgivelser av gamle kildeskrift;

og **Pressevitenskapelig institutt**

– Jeg har vært opptatt av å få oversikt og formidle det til de få som leser, sier filosofen Finngeir Hiorth (80).

– Ikke akkurat noen bestselgerforfatter

Filosofen Finngeir Hiorth har skrevet drøssevis av bøker om ateisme, rasjonalisme, skeptisisme, filosofi og etikk. Men det er stort sett en godt bevart hemmelighet.

Tekst og foto: Kirsti Bergh

– Jeg er jo ingen bestselgerforfatter, knegger Finngeir Hiorth (80) når vi kommer inn på det faktum at han har en omfattende, men ganske ukjent bokproduksjon bak seg. Den pensjonerte fagfilosofen har de siste ti årene nemlig gitt ut et tyvetalls publikasjoner produsert på den store maskinen som inntil nylig var Human-Etisk Forbunds hustrykkeri. Bøkene, hvite og plast-innbundet lik universitetsavhandlinger, er altså gitt ut av Human-Etisk Forbund og omfatter titler som *Atheism in the World* (2003), *Bertrand Russel, Filosof* (2004), *Skepticism* (2005), *Islam and Politics in Indonesia* (2002), *Values* (1999), *Ethics for Atheists* (2007) og *Atheism in India* (1999).

Selv har Hiorth et avslappet forhold til det at hans skrifter ikke har nådd ut til et større norsk publikum.

– Jeg er glad for at jeg har kunnet publisere nesten alt. Jeg håper at noen etter min død vil lese det jeg har skrevet og få noe ut av det, sier han lakonisk og med et lurt smil.

Men selv om antall norske lesere er få, er det ikke umulig at de internasjonale leserne er flere, for Hiorth har skrevet både på engelsk, nederlandsk og tysk. Noen av titlene er sågar først utgitt av Indian Secular Society i India, i tillegg til at han er oversatt til

spansk av idealister i den peruianske humanistgruppa han kom i kontakt med på en humanistkongress. Han har bidratt med artikler i *The New Encyclopedia of Unbelief*, og han har egen wikipedia-oppføring – ikke på norsk, men på engelsk.

FØDT PÅ INDONESIA

Men det begynte på Indonesia for 80 år siden der han vokste opp som misjonærbarn med gode kristne foreldre i Frelsesarmeen og gikk på skole «med bibelen». Den gang var Indonesia en nederlandsk koloni, og lille Finngeir vokste opp med trippel språkpakke og snakker både nederlandsk og indonesisk. Det siste har han faktisk undervist litt i på Universitetet.

I 1943 okkuperte Japan mesteparten av Indonesia, da Hiorth var 15. Skolegangen ble stoppet, og han, en bror og faren satt i en interneringsleir, mens moren døde i en annen. Dramatiske opplevelser, men ikke noe Hiorth går særlig inn på. Seinere begynte han å stille spørsmålsteget ved den kristne troen han var vokst opp med.

– Jeg begynte å tvile på guds eksistens da jeg var 17-18 år gammel, men jeg skjønnte at det var et følsomt tema. Slik tvil kunne man ikke la komme åpent til

syne. Jeg regnet meg lenge som agnostiker som ikke tok standpunkt til hvilken religion som var riktig, sier Hiorth – og gir oss samtidig en liten innføring i agnostikerbegrepet historie. For slik er han, litt som et vandrende oppslagsverk om filosofi og livssyn.

– Å miste troen var veldig vondt og den gang en veldig sentral opplevelse. Jeg fikk følelsen av å miste alle vennene. Det var en fæl tid, det tok måneder, ja, år. Men etter hvert så venner man seg til det, sier Hiorth.

Han kom til Norge i 1946, og bortsett fra studieopphold i Nederland og Tyskland, har dette vært hans hjemsted siden. Som student ved Universitetet tok hans ex.phil under professor i filosofi, Arne Næss.

– Han var både rar, veldig original og veldig lærd. Også tok han ex.phil-studentene på alvor. Jeg var elev av ham i mange år og ble veldig preget av hans tenkning.

Hiorth – som han sier det – forsonte seg med at han skulle være fagfilosof. Som fagfilosof var han i mange år tilknyttet Universitetet og drev blant annet med undervisning av studenter.

INTERESSERT I ATEISMENS HISTORIE

– Jeg har vært veldig interessert i ateistisk historie. Ateisme er gresk og betyr uten eller mot gud, «gud-

løs». Den gangen hadde det jo også betydningen *et menneske som ikke er godt*. Det har det også betydd her ganske lenge, men det er heldigvis i ferd med å forandre seg. Jeg husker den gang Levi Fragell var redd for å kalle seg ateist, ler Hiorth.

Ateisme er et av temaene han har skrevet mye om.

– Problemet med det å finne fellesbetegnelser på fritenkere er at de har så mange forskjellige oppfatninger. Det er vanskelig å finne et begrep. Noen foretrekker å kalle seg «rasjonalist», noen «fritenker». Det er betegnelsene i Frankrike. Men de franske ateistene er for øvrig nokså rabiater, legger Hiorth til.

– Noe som viser at ateistbegrepet ikke er et entydig begrep. Du har rabiater, moderate ateister og ateister som tviler litt.

– *Hva beskriver du deg som?*

– Jeg liker «ateist» veldig godt. Jeg kaller meg aldri «humanist», jeg synes det lyder pretensiosøst: «god menneskevenn» – jeg foretrekker ateist. Når det gjelder «rasjonalist» ligger det noe pretensiosøst i det også; at man bruker fornuften på alle bauger og kanter og ikke bruker følelser og kjærlighet. Jeg synes fornuft er veldig bra i vitenskap, men i andre sammenhenger kan det heller være følelser og kjærlighet. Dessverre finnes jo også følelsen hat ...

– *Men kan man ikke bruke fornuft til å overvinne hat?*

– Jo, sier Hiorth, og et par tankerekker som vi ikke helt følger senere er han inne på en liten forelesning om motsetningene mellom rasjonalistisk og empirisk filosofi.

– Men all god vitenskap må bygge på både fornuft og erfaring, konkluderer han.

– *Når det gjelder dine egne utgivelser, hva er du mest fornøyd med?*

– Hm. Boken om verdslige livssyn har en god indeks og gir en god innføring. Den er veldig konsist formulert, synes jeg. Det er veldig mye stoff på de enkelte sidene – for mye stoff for de aller fleste antagelig. Der har jeg min svakhet og styrke. Jeg er ikke som Jostein Gaarder som kan skrive veldig lett, men det fører jo også gjerne til at de skriver på en veldig overflatisk måte...

– *Hva er det som er drivkraften bak din produksjon, da?*

– Jeg oppfatter ikke meg selv som så mye profet, men som prøver å lære hva andre har skrevet og lære av andres tanker – og sammenfatte dem, og i tillegg komme med litt kommentarer og litt kritikk. Jeg har vært opptatt av å få oversikt og formidle det til de få som leser. Uansett hva jeg har skrevet om har jeg prøvd å forstå fenomenet, ikke sable det ned – uansett om det er kristen eller noe annet. Jeg synes det er veldig viktig å forstå det man holder på med. Det er mange som skriver om human-etikk, humanisme, ateisme som ikke vet noe særlig om det i det hele tatt, men jeg har mistet litt motet på at jeg kan spille noen rolle, sukker Hiorth.

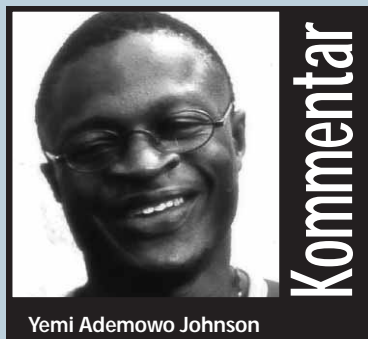
Han forklarte at han ikke har hatt anledning til å følge den nye ateistdebatten.

– Men jeg har vanskelig for å tro at de kommer med så mye nytt disse «nyateistene».

Likevel har Hiorth noen uker seinere oppdatert seg på nyateismen.

– Nå har jeg lest Richard Dawkins, Christopher Hitchens, Sam Harris, Julian Baggini, John Humphrey, Michel Onfrey, ramser han opp.

– Dawkins skriver godt og elegant, men han er svak på det historiske da. Harris skriver preget av at han er filosof. Humphrey er velskrevet, men jeg synes ikke den var så god. Og Onfrey, nei, den var ikke noe særlig – springende og overfladisk. Men Bagginis *Ateisme* er veldig god, synes jeg.

Yemi Ademowo Johnson

Kommentar

Når livssyn blir en byrde

Hvis du ikke praktiserer islam eller kristendom blir du for nigerianere flest bare en «hedning», skriver Yemi Ademowo Johnson.

Det å være overbevist om et ideal kan gjøre deg både elsket og hatet. Noen elsker deg og noen avskyr deg, alle like inntrengende og dypfølt.

Jeg tok for flere år siden – omtrent ti år nå – valget om å leve som humanist. Det var en vanskelig avgjørelse som jeg tok etter hva jeg velger å kalle *en humanistisk selvoppdagelse*. Vanligvis behøver ikke andre bli forstyrret av disse idealene, for det er en personlig overbevisning som ikke tvinger andre til være enige. Dessverre er dette en overbevisning som ikke er særlig populær her i Nigeria.

Først måtte jeg kjempe med familien min for å få deres godkjennelse av min nye måte å leve på. Dessuten må jeg forklare min overbevisning for

andre både titt og ofte. Og selv om jeg uten omsvøp nekter å bli kalt «hedning» – som noen ga meg som klengenavn etter at jeg ble humanist – har det ikke vært mulig å gjøre noe med det, for dette var det eneste begrepet som kunne brukes. Med en gang du ikke praktiserer en av de to største religionene i landet, blir du for de fleste nigerianere ganske enkelt en «hedning». Du blir betraktet som en som er dømt til helvetes pine, og noen synes nok synd på deg fordi du enten vil gå glipp av *Aljana* (hvis det er en muslim som tenker på deg med medfølelse), eller fordi du ikke får komme til himmelen og høre englesangen.

Til tross for all diskriminering, har det å være praktisk vært til stor hjelp, særlig når det gjelder å forvirre de mange som føler medlidenhet med meg. For jeg er involvert i mange prosjekter som kan forandre livet for mennesker. Jeg deltar som frivillig og er en forkjemper for menneskerettighetene – også på det religiøse plan. Slik har jeg klart å opparbeide en betydelig anerkjennelse som gjør at jeg kan overleve som humanist.

Men, denne «godheten» har sin egen pris. Jeg kan ikke være til stede ved noen større anledning uten å bli «mobbet» til å forrette en innledende eller avsluttende bønn. Mest pinlig var det ved en seremoni hvor jeg skulle motta en pris, og konferansieren ba meg si en bønn til avslutning, selv

om jeg tydelig hadde fortalt ham at «jeg er en humanist». Det var like før jeg følte meg presset til å ødelegge mitt omdømme, men jeg klarte å holde meg tilbake. Så jeg tok mikrofonen fra ham og fremførte min dypfølte unnskyldning for at jeg ikke kunne oppfylle hans ønske.

En annen byrde som har vært tung å bære gjelder forholdet til kvinner. Jeg har hatt syv-åtte forhold mellom 2002 og nå, hvor jeg alvorlig har vurdert å satse. Men det ble alltid brudd, og det var alltid samme forklaring: Jeg gikk verken i kirke eller moské. Det lengste forholdet var med en kvinne vi kan kalle S. Vi startet i 2003, men alt gikk i oppløsning i 2005. Så kunne det virke som om 2006 skulle bli mitt lykkeår, men alt

brast da T, en ganske selvstendig kvinne, fortalte meg hva familien hennes følte; hva hennes far og mor, og hennes onkel og støttespiller mente om hennes romanse med en «ugudelig» fyr. Og bedre ble det ikke i 2007.

Dette er ikke spesielt for meg, andre unge humanister som lever i religiøse omgivelser, særlig i Afrika, opplever det samme. Det ville ikke være så vanskelig hvis vi kunne velge å ikke gifte oss, men familiepress og personlige hensyn gjør at vi oppfordres til å smi mens jernet er varmt.

Men jeg velger ikke kompromissløsninger, for jeg ser lys i enden av tunnelen. Det kreves bare at jeg gjør det beste ut av jobb og arbeid og prøver så godt jeg kan. Snakker vi om sosial aksept, vil det hjelpe at jeg respekterer andres tro og fortsetter mitt frivillige arbeid. Jeg behøver bare å sørge for at jeg forsetter å ha den rette holdningen som kan få andre til å sette pris på meg og min overbevisning. En gylden regel er: *Under ingen omstendigheter må du fortelle noen at han eller hun er en idiot som har en spesiell tro, og aldri formode at han eller hun ikke har kunnskap*. Tenk heller at du ikke vet nok, men er villig til å skaffe deg kunnskap. Dette lyder som Sokrates: «For å vite at en ikke vet, er å være klokere enn en mann som ikke engang vet det.»

Fremad!

Det å være overbevist om et ideal kan gjøre deg både elsket og hatet.

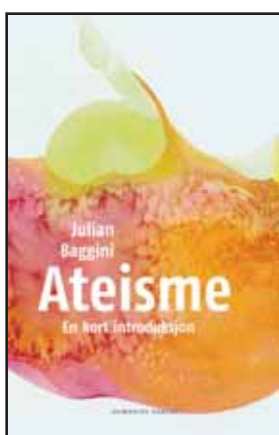
Yemi Ademowo Johnson var hospitant hos Human-Etisk Forbund i 2003. Han er student, humanist og menneskerettsaktivist i Nigeria og vil skrive kommentarer fra Nigeria og andre afrikanske land i Fri tanke.

En skarpere vekkerklokke enn Dawkins

Richard Dawkins' bok *The God Delusion* fikk mange til å få øynene opp for ateismen. Boka *Ateisme* av filosofen Julian Baggini burde få klokkene til å ringe enda høyere.

Jeg har ganske stor sympati med det militante (ateistiske) synspunktet, men et enkelt metodisk prinsipp gjør at jeg likevel ikke kan slutte meg til det: unngå dogmatikk, skriver Baggini.

Filosofen Julian Baggini har skrevet en konsentrert og vel-skrevet framstilling av det ateistiske/humanistiske livssynet. Foto: Scanpix/Camera Press

Julian Baggini
Ateisme – en kort innføring
Humanist forlag 2008
(Oversatt av Kåre Albert Lie.
Første gang utgitt i 2003)

Bare for å ha sagt det med en gang: Jeg er veldig begeistret for denne boka. Jeg kan ikke huske å ha lest en mer konsentrert og velskrevet framstilling av de sentrale punktene i det humanistiske livssynet. Det hele er gjort med en klarhet og en overbevisning som på utmerket pedagogisk vis forklarer for enhver – uavhengig av hva man ellers måtte mene – hvordan en ateist og humanist tenker.

Boka kan altså trygt anbefales også for troende som vil gjøre seg mer kjent i «fiendeland». Baggini er ikke brautende. Han legger fram sitt syn på en behersket og nøktern måte. Boka er dessuten kjemisk renset for den sedvanlige namedroppingen der *hvem* som har tenkt,

sagt og skrevet ting ofte blir framstilt som nærmest viktigere enn tanken og argumentet i seg selv.

Og for ordens skyld: Det er *humanisme* Baggini egentlig skriver om. Årsaken til at han ikke vil bruke humanismebegrepet er at han oppfatter det som flertydig. Men han konstaterer likevel at det som forklares og forsvares i boka, egentlig er en form for humanisme.

ATEISMEN ER POSITIV OG KOM FØRST

Ett av hovedmålene til Baggini er å avlive den seiglivede myten om at «ateismen er negativ», og at den bare er en «negasjon av kristendommen». Dette er direkte feil, skriver Baggini. Selv om det verken fantes kristendom eller gudstro, så ville det fortsatt finnes ateisme, slår han fast.

Han illustrerer poenget med en tenkt historie: Loch Ness påstås å være hjemmet til et underlig vesen med navnet Nessie. Mange sier de har sett det, til tross for at det aldri er blitt lagt fram noen klare bevis for at det eksisterer. La oss tenke oss at det blir stadig flere som tror på monsteret. Snart finner man på et navn på disse. De blir kalt for «nessier». Etterhvert begynner tallet på nessier å øke. Til tross for at det fortsatt ikke blir framlagt noe bevis for at monsteret eksisterer, blir det etterhvert så mange nessier at troen på dette monsteret blir regnet som det normale. De som tidligere ble regnet som normale, kommer i mindretall. De får snart sitt eget navn, «anessier» – de som ikke tror på monsteret.

Er det da riktig å si at anessienes tro er parasittisk

på nessienes tro? spør Baggini. Det kan det ikke være, for anessienes tro fantes før nessienes. Men det er likevel ikke kronologien som er det avgjørende her, skal vi tro forfatteren. Hovedpunktet er at anessiene ville ha ment akkurat det samme som de gjør nå, selv om nessiene aldri hadde eksistert. Det som nessienes framgang gjorde, var å gi et navn til en oppfatning som alltid hadde eksistert, men som ble regnet som så normal at den ikke trengte noe spesielt navn.

MORAL KOMMER BARE FRA MENNESKET SELV

En annen vanlig misforståelse Baggini vil avlive er at «ateister ikke kan ha noen moral». Snarere argumenterer han for at et ateistisk, ikke-religiøst grunnsyn er en forutsetning for moralen.

– Et menneske som handler riktig bare i frykt for straff eller i håp om belønning, er ikke et moralsk menneske. Det er kun de som handler moralsk riktig fordi de forstår hva som er riktig, uavhengig av straff eller belønning, som er moralske, mener han.

Baggini konstaterer at heller ikke troende ville drepe og voldta hvis Gud befalte det av dem. Er det for eksempel riktig å drepe sin egen sønn på Guds kommando? Nei, sier Bibelen i en kjent lignelse. Det understreker hele poenget, ifølge Baggini. Moralvurderingen må vi mennesker gjøre uavhengig av Gud. Moral eksisterer dermed forut for Gud og er ikke et resultat av Guds befalinger og forbud. De religiøse kan derfor ikke unndra seg ansvar ved å vise til såkalt «gudegitt» moral. Ateisten og den troende er med andre ord i samme båt.

Ingen av dem kan unndra seg ansvaret for sine valg. Ateisten har imidlertid en fordel, og det er at han/hun er mye mer klar over nettopp dette, fastslår Baggini.

PROTESTERER MOT DOGMATISK ATEISME

Baggini protesterer mot forestillingen om at ateisme er «mot religion», og slår fast at ateister ikke trenger å være mer fiendtlig innstilt overfor religiøse enn jøder er overfor hinduer. Han tar imidlertid hansken opp overfor de såkalte «militante ateistene».

– Jeg har ganske stor sympati med det militante synspunktet, men et enkelt metodisk prinsipp gjør at jeg likevel ikke kan slutte meg til det: unngå dogmatikk. Jeg mener at alle argumenter peker i retning av at religionen er usann. Men siden ateister og troende ikke har en felles standard for å avgjøre disse spørsmålene, mener jeg at det er dogmatisk å bare påstå at ens egen standard er den rette, skriver han.

Baggini mener at dogmatikk, uansett fortegn, er et større problem enn religion.

– Dogmatiske standpunkter er vanligvis farligere enn standpunktene i seg selv. Intelligente ateister har ofte mye mer til felles med udogmatiske teister enn man kanskje ville tro, konstaterer han.

STALIN IKKE ARGUMENT MOT ATEISME

En svært vanlig innvending fra religiøst hold er at «Stalin var ateist, så der ser vi hva ateisme kan føre til». Baggini slår kraftig tilbake mot dette.

– Kristne som mener Sovjetunionen gir en slags gjendrivelse av ateismen, vil ut fra sin egen logikk også måtte vedgå at grusomheter som korstog og inkvisisjon gjendriver kristendommen, skriver han.

Baggini argumenterer videre at hvis Sovjetunionens historie skal brukes som et argument mot ateismen, må det påvises at regimet var en slags uunngåelig eller logisk konsekvens av ateistiske holdninger. Og det er ganske enkelt ikke mulig, mener han.

– Det finnes millioner av humane ateister i vestlige demokratier som ikke har det minste med statskommunisme å gjøre. Dette viser at det ikke finnes noen essensiell kobling mellom det å være ateist og det å godta Stalins gulag-leire, slår han fast.

Han legger til at Stalins herjinger riktignok er et historisk faktum som gjendriver forestillinger om at ateister alltid er gode, men man ville være en meget naiv ateist hvis man trodde at det er umulig for ateister å gjøre noe galt, konstaterer han.

ER DET NOE NEGATIVT HER DA?

En bokanmeldelse bør jo ikke være for ensidig, så for ordens skyld tar jeg med de to tingene jeg fant som det er mulig å si noe negativt om.

For det første: I innledningen gjør Baggini narr av kristne i USA som har klistremærker med «Honk if you love Jesus» bak på bilen sin. Baggini mener at ateister aldri ville ha kjørt rundt med «Honk if you're an atheist». Men... det tror jeg de ville. I hvert fall i USA. Nå skal det legges til at Baggini faktisk skrev denne boka før Richard Dawkins kom ut med *The God Delusion*, og den såkalte nyateismen slo ut i full blomst, så det kan jo tenkes at han selv vil mene at dette punktet er litt utdatert.

Det andre kritiske punktet jeg føler meg forpliktet til å nevne – ja det er en bagatell – er at han bruker ganske mye plass på å diskutere om ateisme som begrep oppstod i antikken eller på 1700-tallet. Det burde være unødvendig i en så kort bok. Hans egen definisjon er langt mer ryddig: Ateismen har alltid eksistert og vil alltid eksistere helt uavhengig av hvilke guder eller sjømonstre folk måtte tro på.

Even Gran

Lett dansk humanistmiks

Erik Bartram Jensen (red.):

At leve og dø uden religion – en humanistisk antologi.

Forlaget Camille

Livet og døden er den overordnede tematikken i denne danske tekstsamlingen. Tanken er at sentrale og følsomme eksistensielle emner skal bli behandlet fra et humanistisk synspunkt, skriver redaktør Erik Bartram Jensen, som også er forlegger for antologien. Han opprettet forlaget Camille for å gi ut bok om sine erfaringer etter en trafikkulykke. Så ble det altså flere bøker.

Livet og døden er mildt sagt en bred tematikk, og bidragene spriker i alle retninger innholdsmessig og sjangermessig, men mange av bidragsyterne har fine og interessante tanker som berører tematikken.

Vi er dyr, hevder biolog Erik Bahn som er professor i genetik. Det er i stor grad den primitive, gamle hjernedelen som styrer oss, skriver han i sitt innlegg. Det nytter dermed ikke å henvise til forskning og fornuft for å tilbakevise troen på overnaturlige vesener. Alle som raser mot religiøst vrøvl og vås burde stoppe opp og reflektere litt over hvorfor det ikke hjelper å appellere til fornuften, mener han. Det er en oppgave for moderne hjerneforskning å undersøke dette. Da vil de kanskje finne gud som levende fossil i krypdyrhjernen. I så fall hva med oss som ikke er religiøse? Vi som ikke tror på gud er mutanter, er Bahns svar.

Både Donald Duck og Gud er sosiale konstruksjoner, påpeker religionshistoriker Mikael Rothstein. Ingen vil benekte at Donald Duck eksisterer som en

figur i tegneserier og i animasjonsfilmer, men han eksisterer ikke som levende vesen. På samme måte eksisterer Gud og Allah – som ord i språket, som skikkelser i myter, skriver Rothstein. Altså er det ingen grunn til å tvile på at gudene finnes, i samme forstand som romvesener, spøkelser, troll og nisser. Forskjellen er at enkelte tillegger sin gud et ontologisk anerkjennelseskrav, altså en påstand om at guden virkelig har eksistens, noe religionshistorikeren ikke anerkjenner. Men han misliker å kalle seg «ateist» fordi han ikke ønsker å definere seg selv i forhold til religionen.

Enkelte av kristendommens forestillinger er psykotiske, mener bidragsyter Christian Braad Thomsen. Forestillingen om at døden ikke er en grense, men rommer et løfte om oppstandelse og gjenforeninger, er en slik psykotisk forestilling, skriver han. «*Man skulle tro, at det for de fleste mennesker er en stadig utfordring at modnes og bli voksen og at slippe ut af det barnlige fantasiliv, men for de kristne ligger utfordringen jo tvertimod i at bli som barn påny*», skriver Braad Thomsen.

Et bidrag fra Human-Etisk Forbunds seremoniavdeling gir en oversiktlig innføring i den norske praksisen med Humanistisk gravferd. Dette må være interessant lesning for danske humanister, som er ukjent med denne praksisen. Når det gjelder begravelser for ikke-kristne så virker situasjonen enda vanskeligere i Danmark enn i Norge. Det finnes ikke kommunale gravplasser, kun kirkegårder, ifølge Jesper Vind, biolog og formann for Ateistisk Selskab. Han skriver at den danske gravferdsloven åpner for at kommunene kan søke kirkeministeriet om lov til å opprette religionsnøytrale begravelsesplasser, men at ingen kommuner foreløpig har søkt om dette. I likhet med Norge har Danmark en statsreligion i form av en evangelisk-luthersk kirke som støttes økonomisk og gis privilegier i det offentlige liv.

Boken har et fint gavebokformat med fargerike illustrasjoner, men et sjangermessig og kvalitetsmessig sprikende innhold. Utgivelsen bærer preg av fraværende forlagsarbeid, og jeg savner en klarere idé om hva denne boken skal være.

Bidraget til bokens redaktør og forlegger er også det minst interessante. Under overskriften «Giv døden mere mening» foreslår han organdonasjon og det at man donerer sitt døde legeme til medisinsk forskning som faktorer som kan gi mer mening til døden. Ellers slår han enkelt og greit fast at «*de bevidste ikke-religiøse ser døden med naturvidenskapelige briller og frykter den ikke, da den er en naturlig ende på livet...*».

Det er vel neppe så enkelt å være humanist. I så fall ville vi ikke ha behov for bøker som *At leve og dø uden religion*.

Norunn Kosberg

Totalitær politikk – for ungdom

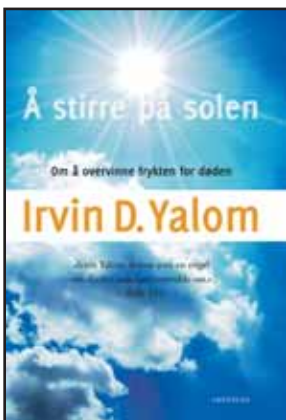
Den liberale tankemien Civita har gitt ut pamfletten *Storebror dreper! Om totalitær politikk*, ført i pennen av mangeårig bidragsyter til tidsskriftet *Humanist*, Bård Larsen.

Boken er rettet mot dagens unge og tar for seg totalitære overgrep både på høyre- og venstresiden, men retter et særlig fokus på sistnevnte. Bakgrunnen for utgivelsen er undersøkelsen Civita gjennomførte høsten 2007, om unge menneskers kunnskap om og holdninger til kommunismen og nazismen. Under-

søkelsen avdekket at kunnskapen om nazismens forbrytelser var langt høyere enn den om forbrytelser begått av kommunistiske regimer. Mens nesten alle kjente til Auschwitz, var det store flertallet var ukjent med Sovjetunionens Gulag-leire og følgene av «Det store spranget» i Kina under Mao.

Pamfletten kan lastes ned gratis fra civita.no/publikasjoner.

Dødsangsten – alle religioners mor

Irvin D. Yalom:
Å stirre på solen. Om å overvinne frykten for døden
(oversatt av Monica Carlsen)
Arneberg forlag 2008

De fleste av oss frykter døden mer enn noe annet, skal vi tro psykiatriprofessor Irvin D. Yalom. Ellers ville ikke så mange bekjent seg til trosretninger som gir håp om evig liv. Men ingen trenger å søke mot det hinsidige, slår han fortrøstningsfullt fast i sin siste bok.

Den amerikanske legens løfte om at angsten for døden kan overvinnes uten at det er nødvendig å ty til en allmektig gud, er antakelig grunnen til at *Å stirre på solen* er omtalt som selvhjelps litteratur. Den båsen er han neppe bekvem med selv. For ham er dette «en dypt personlig bok», som han har skrevet på sine eldre dager for å gi noe av seg selv videre til fremtiden, nå som hans eget liv går mot slutten. Dessuten kjennes det som en lettelse at han ikke lenger behøver å

bekymre seg over at alt han som 75-åring har erfart og lært, kan forsvinne i graven med ham.

Hva har han så å bidra med, denne mannen, som ikke bare er forberedt på at han snart skal dø, men har jobbet med andres dødsangst gjennom hele sitt yrkesaktive liv? På en likefrem og lettlest måte er han først og fremst ute etter å dempe og lindre den eksistensielle smerten vi alle stifter bekjentskap med i forhold til at livet engang skal ta slutt. Samtidig benytter han anledningen til å fortelle om sin egen innsats opp gjennom årene, hvem som har påvirket ham og hvilke erfaringer som har formet hans virkelighetsforståelse. I tillegg trekkes en rekke pasienthistorier frem for å illustrere at tilværelsen blir lettere å bære om vi godtar livets forgjengelighet, istedenfor å hengi oss til himmelsk «villfarelse».

Yalom skriver at han gjennom hele sin praksisgang på gang har fått bekreftet at «det å konfrontere døden ikke er det samme som å åpne en motbydelig Pandoras eske, men at det tvert imot hjelper oss med å finne tilbake til et rikere og bedre liv». De færreste makter riktignok å beskjefte seg med forgjengeligheten lenge av gangen. Men det gjelder å prøve, på samme måte som vi bare klarer å se direkte på solen i flyktige glimt.

Som gravferdstaler kan man bare nikke anerkjennende når Yalom i kapittel etter kapittel støtter seg på Epikur, den greske filosofen som ofte blir sitert i våre humanistiske seremonier: «Så lenge vi er, er døden ikke. Når døden er, er ikke vi,» erklærte den gamle

tenkeren flere hundre år f. Kr. Det er en sannhet som fortsatt er egnet til å mildne frykten for døden blant de av oss som verken finner trøst eller fornuft i prestens preken før jordpåkastelsen.

Selv om den populære forfatteren kan virke i overkant selvsentrert etter norsk smak, gjør han en bemerkelsesverdig innsats for å spre det humanistiske her og nå-perspektivet i vide kretser. Ingen gudstro, mener han, kan være bedre enn en dennesidig «bevissthet om at dette livet, det eneste livet du har, burde leves fullt og helt, slik at du angrer minst mulig». Hva ellers får oss til å utnytte våre individuelle talenter og bidra som best vi kan?

Å ta ansvar for eget liv er Yaloms velfunderte anbefaling til enhver som leter etter svar på hva som er meningen med vår korte tid på jorden. Først da kan vi stirre døden i hvitøyet, uten å søke tilflukt i en frelsende gud. Dødsangsten blir vel ingen helt kvitt, men uansett er det oss selv og bare oss selv det står på. Vi behøver ikke engang være spesielt godlynte eller utføre en stor bragd for å slippe den totale tilintetgjørelsen, hvis det er det vi er mest redde for. Mennesker etterlater bestandig noe av seg selv, som på en eller annen måte vinner gjenklang hos andre, kanskje gjennom generasjoner. Sånn sett kan også de gudløse ha håp om å gå inn i evigheten, mener han – ved å sette spor som sprer seg som ringer i vann.

Ragnhild Bugge
mag.art./gravferdstaler

Verken intelligent eller vitenskap

Dommedag og Irak-krig på Humanist forlag

Per Kornhall
Skapelsekonspirationen
Fundamentalisternas angrep på utviklingslæran
Leopard Förlag 2008

Den svenske biologilektoren Per Kornhall er tidligere medlem av Livets Ord. Med *Skapelsekonspirationen* tar han et klart oppgjør med vitenskapstenkningen i sitt tidligere miljø. Det er blitt en interessant introduksjon til såkalt intelligent design (ID), det ikke altfor vellykkede forsøket på å forkle bibelsk kreasjonisme i vitenskapelig klær.

Det er en enkel og velskrevet presentasjon av

fenomenet og en velbegrunnet avvisning. Boken forklarer vitenskapelig metode godt og gir en god forståelse av moderne utviklingslære. Og den viser hvorfor intelligent design verken er vitenskap eller særlig intelligent.

Svakheten med Kornhalls bok er at han blir en smule for konspiratorisk. Han har gravd frem strategidokumenter fra amerikanske ID-forkjempere og presenterer dette som ledd i tittelens konspirasjon, en farlig sammensvergelse han mener har tatt mål av seg til å undergrave evolusjonens stilling i Vesten.

Her mislykkes han med å overbevise meg om at dette er noe mer enn legitime strategidokumenter. Når det i tillegg viser seg at ID-forkjempere sliter tungt på de viktigste punktene, som å få inn artikler som forsvarer deres posisjon i seriøse fagtidsskrifter, virker det unødvendig å fremstille dette med en slik ordbruk. En ordbruk som mest fremstår som stimpling.

Fra et norsk ståsted er det i tillegg en svakhet at boken har et så klart svensk utgangspunkt. Jeg skulle gjerne sett mer om USA, der dette virkelig er et problem. Og en lignende bok skrevet ut fra norske forhold ville absolutt vært av interesse.

Arnfinn Pettersen

I perfekt timing med BØRSKRAKK! og FINANSKRISE! kommer Humanist forlag med antologien *Dommedag! Verdens undergang før og nå*. Den tar for seg ulike dommedagsforestillinger, i alt fra militante kristne endetidssekter til tradisjonell buddhisme og miljøbevegelsen. Felles for alle forestillingene er at de sier mest om de som tror på dem. Derfor er *Dommedag!* også en bok om de som tror og hvorfor de tror det. Blant temaene er selvmordssekter, norske dommedagsprofeter og spørsmålet om hva som skjer med slike grupper når dommedag uteblir. Redaktører er Arnfinn Pettersen og Asbjørn Dyrendal.

Kodenavn Curveball, av Bob Drogin, tar for seg historien til Ahmed Hassan Muhammed – kjent under kodenavnet Curveball. Han søkte politisk asyl i Tyskland i 1999 og hevdet å være kjemiingeniør og å ha inngående kjennskap til Saddam Husseins hemmelige program for utvikling av masseødeleggelsesvåpen. Etter 11. september 2001 ble historien hans en av hovedgrunnene for invasjonen i Irak. Den viste seg å være oppspinn og konstruert ut fra Curveballs frie fantasi – og sitert av Colin Powell i FNs Sikkerhetsråd.

Andre nye bøker fra Humanist forlag – se sistesiden.

Bankran i revolusjonens navn

Peter Øving Knudsen

Blekingegadebanden – Den skjulte cellen
Blekingegadebanden – Den harde kjernen
 Press forlag 2007-2008

En utbredt oppfatning blant maoister i Vesten, har vært at det er umulig å få vestlig arbeiderklasse til å forstå behovet for revolusjon, fordi de er bestukket av de kapitalistiske myndighetene. Derfor må man heller jobbe med revolusjonære krefter i den tredje verden.

Fra slutten av 60-tallet ble denne tenkningen rendyrket i en liten krets av danske revolusjonære. De knytter kontakt med PFLP, den mest sekulære og marxistiske av de palestinske gruppene.

Hva kan de hjelpe dem med? Svaret er penger. Derfor begynner en liten kjerne av denne kretsen på midten av 70-tallet å rane banker. En aktivitet de fortsetter med, med stor suksess, frem til ranet av Købmagergades Postkontor i 1988. Da kommer en ung politimann i veien for dem og blir skutt og drept.

Først da velger dansk etterretningstjeneste å dele med politiets ransetterforskere at de i et tiår har fulgt en liten krets revolusjonære, som de har all grunn til å tro har begått en rekke svært brutale ran.

Politiet arresterer kjernen, men mangler beviser. Siste dag før de må slippe dem, krasjer en ung mann en bil i en lyktestolpe. I bilen finner politiet papirer som leder dem til en leilighet i Blekingegade på Amager. Der finner de arkiver, penger, forkledningsutstyr og våpen. Mange våpen. Blant annet 28 panservernraketter.

Peter Øving Knudsen har i to bind, på innpå tusen sider, fortalt historien om Blekingegadebanden, fra den spede, idealistiske begynnelse, via 60- og 70-tallets ideologiske krumspring, til drapet i 1988. Det er blitt ikke bare spennende, men oppslukende lesning. En fortelling om ungdommelig overmot, ideologisk blindhet, velorganisert kriminalitet – og de tragiske konsekvensene for de som havnet i veien for dem.

Som for foreldrene til den drepte politimannen. Eller for vaktmannen som, som en konsekvens av posttraumatisk stress etter å ha stått i veien for ranet i Købmagergade, endte i skilsmisse, alkoholmisbruk og arbeidsledighet.

Bind én kom på norsk i våres, akseptabelt oversatt av Morten Gaustad. Bind to kommer i september. De er blitt en fascinerende introduksjon til ideologisk patologi. En bok som viser at totalitær tenkning kan ha skremmende konsekvenser, også når den ikke innebærer en direkte trussel mot samfunnet som sådan. Les dem.

Arnfinn Pettersen

Vi ønsker å nå deg på e-post!

Human-Etisk Forbund ønsker å kunne nå sine medlemmer elektronisk. Det er både effektivt og miljøvennlig. Send oss din e-postadresse til adresse@human.no.

Human-Etisk Forbund

LIVSSYNSDEBATT I POSTKASSEN

Abonner på Humanist
 Et tidsskrift for alle med et engasjement for livssynsspørsmål.

Humanist gis ut av Human-Etisk Forbund. Det er et tidsskrift for allmenn livssynsdebatt, med særlig vekt på problemstillinger som angår livssynshumanismen. Temaene varierer fra allmenne filosofiske, livssynsmessige og religionsvitenskapelige problemstillinger til de mer nærgående blikk på humanismen og dens organisering. Engasjerte skribenter presenterer temaer som sjelden får plass i andre norske medier.

Abonnementet koster kr. 200,- for fire nummer.

Bestill abonnement på e-post, humanist@human.no, eller bruk kupongen under.

BESTILLINGSKUPONG:

Jeg ønsker å abonnere på Humanist

Navn: _____
 Adresse: _____
 Postnr./sted: _____
 E-post: _____
 Underskrift: _____

Kan sendes ufrankert i Norge. Adressaten vil betale porto.

Human-Etisk Forbund
 Svarsending 1048
 0090 Oslo

Friløst nr. 3 - 2008

Aktiv dødshjelp er humant

Bjørnar Kanli var dødssyk. Som «en tyv i natten» tok han sitt eget liv på en måte han fant uverdig og belastende både for seg selv og sine pårørende. Hvor mye mer verdig kunne ikke avslutningen blitt med et annet lovverk.

Kari Vigeland førsteamanuensis emerita psykologi og styremedlem i Foreningen Retten til en verdig død

Den 29. mars i år deltok jeg i et debattprogram om aktiv dødshjelp i NRK radios Ukeslutt. Foranledningen denne gang var, ikke en ny dødshjelpssak, men en kreftsyk og døende mann som hadde tatt saken i egne hender – siden ingen dødshjelp var å få. Bjørnar Kanli hadde på forhånd sendt sin *tale fra graven* til pressen. Han mente han hadde «et særlig godt grunnlag» for å ha en mening om aktiv dødshjelp. Både Aftenposten og VG trykte talen som kronikk (26.03.).

Radioprogrammet ble innledet med et utdrag av denne talen, lest av HEFs nylig avdøde gravferdstaler og tidligere fylkeslagsleder i Aust-Agder, Bo Wærenskjold. Hans dybe, rolige stemme og det alvorlige innholdet gjorde nok inntrykk i de tusen hjem. Det fremgikk at Wærenskjold hadde hatt kontakt med Kanli før sistnevnte tok sitt liv. De hadde samtalt om Kanlis fortvilte situasjon og om hans valg. Programlederen spurte om gravferdstaleren hadde gjort noe for å hindre eller overtale Kanli fra å ta sitt liv. Til dette svarte Wærenskjold at han fullt ut respekterte Kanlis valg, noe annet ville vært krenkende ovenfor den dødssyke.

I løpet av de siste syv årene hadde Kanli blant annet gjennomgått seks omfattende operasjoner. Hele denne tiden hadde han, til tross for store fysiske plager og lidelser, motiverte seg selv til å gå videre og holde humøret oppe (!). Men så var det nok.

Kanli trodde «verken på Gud eller djevler», og han var ikke redd for å dø. Han skriver:

«Jeg synes det er helt forferdelig at et menneske som er dødssyk og lider, ikke skal kunne hjelpes til å få en slutt på de fysiske og psykiske lidelsene. (...) Når et kjæle- eller husdyr er dødssyk og lider, viser vi medlidenhet og tar det til dyrlegen for en siste sprøyte, men når det gjelder et menneske som går mot den sikre død og lider de forferdeligste kvaler, så vel fysisk som psykisk, så mener man at de bare skal ligge der og råtne bort.»

KLAR STØTTE I BEFOLKNINGEN

En rekke undersøkelser både i Norge og i andre land har vist at et stort flertall i befolkningene, mellom 70-90 %, mener det er situasjoner hvor aktiv dødshjelp bør være straffritt. To senere undersøkelser i Norge (Synovate på oppdrag av Dagbladet i 2005 og Minerva 2007) viste at henholdsvis 70 % og 67 % støttet dette. Spørsmålet som ble stilt, var: *Begrepet*

«aktiv dødshjelp» blir gjerne brukt i tilfeller hvor syke og døende mennesker får bistand til å avslutte livet. Hva er din holdning til aktiv dødshjelp?

Nyere opinionsundersøkelser i våre naboland visere høyere tall enn for Norge: *Anser du at en obotlig sjuk person som inte har någon utsikt til förbättring och som finner sitt lidande outhärdligt på egen begäran skal kunne få hjälp av läkare att avsluta sitt liv?»* 78 % av svenskene svarte ja på dette spørsmålet, 13 % nei og 9 % vet ikke (SIFO på oppdrag av Rätten till en värdig död, mars 2005). Ifølge en måling foretatt av Danmarks Radio høsten 2006 mente hele 86 % av danskene at *det bør være tillatt for leger å yte aktiv dødshjelp hvis en person som er alvorlig syk ber om det*. Ingen av disse to undersøkelsene hadde som premiss at den syke skulle være døende. Spørsmålene i slike undersøkelser blir noen ganger kritisert for å være vage og uklare: folk vet ikke hva de svarer på, heter det.

Kanli hadde ingen dødspille å ta.

UNDERSØKELSE MED PRESISE SPØRSMÅL

I april i år ble det foretatt en ny landsdekkende undersøkelse, der det ble lagt vekt på å gjøre spørsmålene så presise og konkrete som mulig: folk skulle denne gang vite hva de svarte på. Ca 1000 personer over 15 år ble intervjuet på telefon (Synovate på oppdrag av Foreningen Retten til en verdig død). Spørsmålene omhandlet *assistert selvmord* og *eutanasi* for henholdsvis *døende* og *kronisk syke*. Det første spørsmålet dekket legeassistert selvmord: *Hvor enig eller uenig er du i at en døende pasient, etter grundig overveieelse, skal kunne få utskrevet en dødelig dose medisin av sin lege som vedkommende selv kan velge å ta for å unngå store lidelser? Er du helt enig, delvis enig, delvis uenig, helt uenig?* 70 % var helt eller delvis enig (27 % var uenige og 3 % kunne ikke ta stilling eller besvare spørsmålet).

Det neste spørsmålet gjalt eutanasi: *Sett at den døende pasienten også er for syk til selv å svelge den dødelige dosen medisin. Hvor enig eller uenig er du i at en lege da bør ha rett til å sette en dødelig injeksjon hvis pasienten selv ber om dette?* Her uttrykte 63 % enighet. De to siste spørsmålene omhandlet henholdsvis legeassistert selvmord og eutanasi for pasienter som ikke er døende, men

uhelbredelig syke og med lidelser som ikke kan lindres godt nok. Dette ga 59 % enighet for assistert selvmord og 57 % for eutanasi.

HEFS MEDLEMSUNDERSØKELSE

HEF foretok i februar dette år en større undersøkelse blant sine medlemmer via e-post. Ett av spørsmålene gjaldt aktiv dødshjelp: *Hvilken holdning har du til aktiv dødshjelp (eutanasi)? Forutsatt at pasienten selv ber om hjelp til å dø og lider av terminal sykdom (dvs uhelbredelig og dødelig sykdom i sluttfasen)*. 66 % støttet aktiv dødshjelp, 7 % var avvisende og 27 % svarte *vet ikke*. Den siste kategorien er høy, slik at av de som tok stilling til spørsmålet, var det 90 % som støttet og 10 % som avviste aktiv dødshjelp.

I flere andre undersøkelser er det blitt skilt mellom *religiøse* og *ikke-religiøse* respondenter. Det har da vært klart større støtte for aktiv dødshjelp blant ikke-religiøse. I den siste norske undersøkelsen, beskrevet ovenfor, var det blant KrF-velgerne bare 17 % som uttrykte enighet på spørsmålet om legeassistert selvmord for en døende, mot 70 % for befolkningen totalt. Likeledes var bare 17 % av KrF-tilhengerne enige på spørsmålet om eutanasi for en døende, mot 63 % totalt.

STØTTE FOR ASSISTERT SELVMORD

I befolkningen som helhet finner vi klart større støtte for legeassistert selvmord enn for eutanasi, men blant KrFs tilhengere finner vi ikke et slikt skille. I HEFs medlemsundersøkelse ble det ikke stilt spørsmål om assistert selvmord (bare om eutanasi). Jeg vil tro at dersom et slikt spørsmål hadde vært tatt med her, ville vi på linje med befolkningen totalt, sett at støtten for assistert selvmord hadde vært markert høyere enn for eutanasi (støttet av 66 % av de medlemmer som responderte).

Den avgjørende viktige forskjellen mellom disse to formene for aktiv dødshjelp er at ved *assistert selvmord* er det pasienten selv som foretar den endelige handlingen som medfører døden, mens ved *eutanasi* setter legen en dødelig injeksjon. Legalisering av legeassistert selvmord, slik det er formulert i spørsmålet i den siste norske undersøkelsen, er dekkende for det som er kalt *Oregon-modellen*, etter den amerikanske delstaten som legaliserte dette for et tiår tilbake. Foreningen Retten til en verdig død har en tilsvarende legalisering i Norge som kampsak. Etter oppfordring fra en døende pasient, og etter grundig vurdering, skal legen kunne skrive ut resept på en dødbringende medisin, slik at den døende kan ha denne medisinen tilgjengelig den dagen han/hun ikke orker mer, og derved oppnå en skånsom død.

«SOM EN TYV I NATTEN»

Under HEFs landsmøte i 2007 ble det vedtatt at «prinsippet om individets selvbestemmelsesrett skal være grunnleggende for Human-Etisk-Forbunds del-

Tanken på at barnebarna skulle se bestefar transformeres til et ugjenkjennelig «vrak» er for meg helt uakseptabel, skrev Bjørnar Kanli i sitt etterlatte skrift. Foto: iStockPhoto.com

takelse i eutanasidebatten». Videre het det at «en like viktig grunverdi er hensynet til våre medmennesker» – alle har et ansvar for den virkningen egne valg kan ha for andre. Når det gjelder den siste delen, hensynet til andre, vil jeg igjen vise til Kanli, som skrev om sine pårørende:

«Jeg tror at denne min løsning (selvmordet) er best også for mine nærmeste. Det er en forferdelig tanke for meg å forestille meg at de skulle se at jeg råtnet på rot, så og si. Og enda verre. Tanken på at barnebarna skulle se bestefar transformeres til et ugjenkjennelig 'vrak' er for meg helt uakseptabel. (...) Det eneste jeg er lei meg for, er at jeg nå er nødt til, som en tyv i natten, å ta mitt eget liv. Det er ikke akkurat noen verdig og fin slutt på livet ...»

Kanli hadde ingen dødsspill å ta. «Som en tyv i natten» tok han sitt liv i garasjen, på en måte han fant uverdigg og belastende både for seg selv og sine pårørende. Men hans fortvilte løsning var, mente han, tross alt, den mest skånsomme utvei, gitt dagens lovverk. Hvor mye mer skånsom og verdigg kunne ikke

hans livsavslutning blitt, dersom han på legalt vis kunne fått sin dødsspill og hatt den liggende på nattbordet den dagen han ikke orket mer. Han beskriver et «scenario», som står i «grell kontrast» til den løsningen han valgte:

«Jeg kunne samle mine nærmeste rundt meg, ta et varmt og fint farvel, legge meg i min seng, strekke hånden ut etter giftpillen og sovne fredfullt inn – antagelig ville jeg gjøre det med et godt smil om munnen. Jeg føler meg ganske overbevist om at også mine nærmeste ville føle det som en verdigg og fin slutt på livet.»

Straffeloven er nå under revisjon. De foreldede dødshjelpsparagrafene fra 1902 skiller ikke mellom assistert selvmord og eutanasi. Straffelovskomiteens innstilling (NOU 2002:4 «Ny straffelov») delte seg i et mindretall som ønsket at aktiv dødshjelp kunne være straffritt i enkelte situasjoner, mens Regjeringen sluttet seg til flertallet som ikke ønsket noen endring. Det gjenstår å se hva som skjer under behandlingen av disse paragrafene i Stortinget på nyåret.

Hva er aktiv dødshjelp?

Både assistert selvmord og eutanasi benevnes gjerne aktiv dødshjelp. Ved begge disse formene for dødshjelp dør den syke en unaturlig død, av den dødelige giften som tilføres. Ved legeassistert selvmord skriver legen ut en resept på en dødelig medisin/gift som den syke kan velge å ta selv, mens ved eutanasi setter legen en dødelig injeksjon – her er det legen som utfører den endelige handlingen som medfører døden. (Ved såkalt passiv dødshjelp, avbryter eller unnlater man å sette i gang en livsoppholdende behandling, slik at den syke dør en naturlig død, for eksempel ved å slå av respiratoren. Man snakker i dag her heller om behandlingsunnlatelse.)

Debatte

Delta i debatten, men gjør det kort og konsist! (Maks 3000 tegn inkludert mellomrom – ca én maskinskrevet A4-side med dobbel linjeavstand.) Lengre innlegg vil i all hovedsak bli publisert på Fritanke.no/debatt.

Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innlegg. Debattinnlegg som sendes Fri tanke vil også kunne bli publisert på Fritanke.no.

Debattinnlegg sendes: Fri tanke Postboks 6744 St. Olavs plass, 0130 Oslo E-post: fri.tanke@human.no

Frist for å komme med i neste nummer: 5. november

Er du irritert over Human-Etisk Forbunds prioriteringer; Fri tanke skribenter; statskirkenes maktarroganse; politikernes floskler om kristen kulturarv; generell mangel på etisk tenkning; venstrevridde tillitsvalgte eller høyrevridde kommentatorer; majoritetskultur i skolen; sekttendenser i lokalsamfunnet; eller andre ting som relaterer seg til livssynet ditt – send oss et innlegg og start en debatt på Fritanke.no/debatt! Merk eposten «Fritanke.no/debatt».

Innvandringsdebatten – ha mot til å stille krav

Muslimer tilhører det religiøse samfunnet i Norge som går sterkest ut mot humanetikere, med koranen som lærebok. For eksempel vil det muslimske samfunnet aldri akseptere at en muslim gifter seg med en humanetiker og at barna oppdras som ateister.

Til tross for muslimenes negative holdning til oss, er det allikevel toneangivende medlemmer i HEF som tar på muslimene med silkehansker. Dette er åpenbart folk som ikke er klar over hva islam betyr i praksis.

Er vi blitt spurt om vi vil ha et flerkulturelt samfunn? Endringene i den norske befolkningen – nå har 40 prosent av barna i osloskolene ikke-vestlig opprinnelse – er dessverre ikke et resultat av en demokratisk, offentlig samtale.

En konsekvensanalyse må gi svar på hvilken politikk Norge må føre i fremtiden, for at også nye generasjoner kan leve i et fredelig og harmonisk samfunn. Resultatet av analysen kan kanskje føre til at vi, blant annet, blir mer selektiv i valget av nye borgere, og at vi satser mer på å hjelpe flyktninger i deres nærområder, fremfor å gi dem husly hos oss. Med de samme ressursene kunne vi på denne måten hjelpe langt flere mennesker i nød, enn å ha dem boende her i landet.

Videre må det stilles langt strengere krav til de mennesker som får innvilget opphold i Norge, enn det som er tilfelle i dag.

Den kulturelle og politiske siden ved innvandringen er selvfølgelig av særlig interesse og må vurderes. Her er spesielt muslimenes rolle interessant. Jeg tror at den jevne borger i dette landet ikke tar inn over seg at islam ikke bare er en religion, men også en livsstil og politikk. Dette forhold preger mange muslimer i den grad at de danner parallellsamfunn utenfor det tradisjonelle norske samfunnet.

Vi må huske at mange ikke-vestlige innvandrere har levd i «middelalderen» før de kom til Norge og at dette setter preg på dem og deres etterkommere. Dette har blant annet ført til utarbeidelse av et utall departementale skriv, forskrifter og lover og sysselsetter mange mennesker i dette landet.

Forskning i Sverige og Danmark har vist at utgifter i forbindelse med innvandring fra fjernkulturelle land er større enn inntektene. Jeg kan ikke se noen grunn til at forholdene i Norge skulle være annerledes.

Ha mot til å stille krav! Myndighetene bør stille krav og ikke bare sy puter under armene til våre nye medborgere. I motsetning til vestlige innvandrere, er ikke-vestlige innvandrere ivrige etter å bli norske statsborgere, til tross for at mange av dem ofte har lite til overs for det sekulære samfunnet og våre altomfattende

frihetstradisjoner og vårt krav til samfunnsansvar. Hadde det da ikke vært rimelig at folk som søker om norsk statsborgerskap undertegnet en kontrakt med myndighetene? Denne kontrakten må i tilfelle opplyse om rettigheter og forpliktelser og om følgene ved kontraktsbrudd. For eksempel vil norsk statsborgerskap kunne bli fratatt ved forbrytelser av en viss alvorlighetsgrad og ved gjentatte lovbrudd.

Er nordmenn et folk av naivister og snillister som er uten stolthet over det generasjoner har bygget opp og som ikke får seg til å stille krav til mennesker som ønsker å bosette seg her i landet?

Den franske filosofen og forfatteren Pascal Bruckner har satt fingeren på et viktig problem i Europa: Imperialismen, kolonihistorien og to verdenskriger har etterlatt Europa med kronisk skyldfølelse. Masochismen, eller skyldfølelsen, dominerer de europeiske lands politikk i form av dialog og toleranse overfor resten av verden. – Vi har ikke noe å lære andre. Deres verdier er like bra som våre. Resultatet er at vi godtar politisk praksis i arabiske og afrikanske land som er i strid med menneskerettighetene, sier Bruckner.

På europeisk jord utnyttes skyldfølelsen av radikale islamister til å motarbeide våre verdier og institusjoner, mener filosofen.

Hvor er den åndelige eliten og de ansvarlige myndigheter i denne diskusjonen?

Kan noen i HEF frigjøre seg fra ideologier og følelser og heller bruke fornuften?

En slik kort artikkel blir naturligvis meget generell, og alle ikke-vestlige innvandrere skal naturligvis ikke «skjæres over én kam». Jeg kjenner en god del av disse mennesker som jeg virkelig setter pris på. Gjennom min tidligere aktive innsats for u-landsstudenter og samvittighetsfanger, har jeg selv bidratt til å hjelpe noen av dem i en vanskelig situasjon.

Michael Blümlein, Kolbotn
(Innlegget er forkortet. Redaksjonen)

Bli i Human-Etisk Forbund!

Jeg leser i forrige nummer av Fri tanke at Iris Jensen synes Human Etisk-Forbund (HEF) skal bygge opp en egen humanistisk identitet. Jeg synes ikke de gjør annet, jeg. Men det er jo klart foreldre må fortsette å slåss mot statens diskriminering av de som ikke vil at barna deres skal oppdras til lutheranere gjennom offentlig barnehage og skole. De foreldrene som gikk til rettssak mot staten på grunn av at KRL-faget ikke gir rom for fritak er derfor mine helter. Det har kostet dem mye, det vet jeg, for jeg har intervjuet både barna og foreldrene. Men de vant til slutt. Både i FN

og i Strasbourg. Hvem var det som hjalp dem? Jo, HEF! Uten HEF, ingen rettssak!

Jeg synes at for å skrike så høyt om personlige ønsker for HEF så må man ha gjort en innsats, helst noe positivt, selv. Jeg valgte å skrive to bøker, *Barnehagene de nye misjonsmarker* og *Tvang til barnetro*, samt være leder av barnehageutvalget og reise rundt å holde foredrag. Jeg skrev også en kronikk, «Feige Feminister», som sto i VG for et par år siden.

Gøran Hoff Mikkelsen har valgt å melde seg ut av HEF, men jeg forstår ikke hans begrunnelse. Jeg er enig i de fleste av hans kampsaker. Blant annet det å rette et kritisk lys på omskjæring, tvangsgifte, trosopplæringstilbud m.m. Dette kan han kjempe for som medlem av HEF. Men hva er alternativet hans? Som utmeldt vil pengene hans gå til Den norske kirke i stedet for til HEF. Vil han starte et eget forbund?

Jeg er ikke enig i alt HEF gjør, men å forlange at alt de gjør skal skreddersys etter min oppfatning er å gå litt langt. Det kunne ikke falle meg inn å melde meg ut. HEF gjør altfor mye bra til det.

Tone Bergli Joner, forfatter

Ikke bare islam

Føler at jeg må gi en kort kommentar til Gøran Hoff Mikkelsen fra forrige nummers debattsider.

Jeg er nyinnmeldt medlem, og det slår meg derfor rett i fleisen. Er man så trangsynt at man ser seg nødt til å erklære seg som fiende av én spesiell religion? Er det ikke slik at alle monoteistiske religioner er like frihetsfiendtlige? Har de ikke alle sine svin på skogen? Er det noen religion som har gjort mer «ugagn» enn den kristne, så langt i historien? Det å trekke frem islam virker på meg mer politisk enn filosofisk.

All fundamentalisme er farlig. Enten det er kristen, muslimsk eller jødisk religion vi snakker om. For vi kan vel være enige om at det egentlig er fundamentalisme Gøran her er redd for, ikke religionen.

For om vi skal gå litt i dybden her, så er ikke kristen og muslimsk religion særlig forskjellige. De har begge nestekjærlighet som sitt fremste budskap. Forskjellen er at Bibelen blottlegger en langt mer voldelig og dømmende historie enn Koranen.

Koranens voldelige eller dømmende avsnitt er stort sett tolkninger som er gjort av menn senere i historien.

Jeg skulle ønske vi kunne enes om at fundamentalisme generelt er svært farlig. Og at det er religion generelt som er humanismens kanskje fremste fiende.

Petter Fr. Corneliusen

Forsinket hyllest til Kjartan Slettemark

Kjære Fri tanke, eller litt mer presist: Human-Etisk Forbund: Gratulerer med utnevnelsen av Kjartan Slettemark som deres representant for fri kultur!

Dette gjør meg enda sikrere på at jeg skal tilhøre Human-Etisk Forbund. Har vært medlem i ca 35 år, og vil være det til jeg går over i en helt annen forandring. Jeg har alltid hørt at HEF skal ha et stort mangfold i sin medlemsmasse, og det kan vi nok se litt av på de mange inseratene, leserbrevne etc.

Enhver, ja til og med redaktøren for tidsskriftet Humanist, må selvfølgelig få komme med sine private utspill (Se Fri tanke nr 4-2007). Da må også han regne med motbør. Sånn skal det bare være.

Jeg satt en kveld og leste artiklene om livskunstneren Kjartan Slettemark. Jeg er selv billedkunstner, og gikk en gang sammen med ham på Kunst- og håndverksskolen i Oslo. Har så vidt møtt han i de senere år også. Jeg må bare få si at slike mennesker det har vært systematiske samfunn meget god bruk for!

Kjartan Slettemark har heldigvis klart å bevare sin egen gode og sterke naivitet. Absolutt ingen person, enten han er humanist, kristen eller anarkist, er suveren for andre enn seg selv.

Redaktøren for Humanist går ut med en kommentar, og da med overskrifta: «Et dårlig valg.» Jeg sier med én

gang: Hans helt personlige mening sier selvfølgelig mye mer om han selv enn den sier om rabulisten Kjartan Slettemark. Disse to personene er jo motsetninger i den grad. Redaktøren er avbildet i hvit skjorte med sløyfe, og livskunstneren med sitt eget selvskapte antrekk. Kommer jo fra hver sin verden. Redaktøren, som tydelig er systematiker, gjemmer seg meget godt bak sitt intellekt, mens Kjartan Slettemark går ut i moden alder, 75 år, og viser så tydelig det aller viktigste et menneske kan vise, nemlig barnet i seg selv, med en godt voksen manns livserfaring som bakgrunn. Kjartan Slettemark er fortsatt på jakt etter egen visdom, og er det noe HEF behøver, så er det slike medmennesker som tar vare på grunnverdiene i sine helt personlige liv.

Vi må og skal arbeide mot anonymiseringa av menneskeindividet, som stadig blir mer og mer fremtredende. Kjartan Slettemark er en verdig representant for det helt personlige, unike liv. Derfor, all ære til juryen som tildelte nettopp Kjartan Slettemark Humanistisk kulturpris for 2007.

Redaktør Arnfinn Pettersens kommentar «Et dårlig valg» må jeg få si enda en ting til. Han anklager Kjartan Slettemark for å leve i 60/70-årene. Samtidig som han fremholder Slettemarks sammenligning, Hizbollah med Milorg, som en meget dårlig kvalifikasjon for en humanistisk kulturpris.

Dette synspunktet minner meg svært mye om den islamske kritikken som kom etter karikaturtegningene av Muhammed i Jyllandsposten for ei tid tilbake. Like fanatisk, begge parter. Mens Kjartan Slettemark tillater

seg å leke med ordet HizbOLAgutt, og gjør dette for, om mulig, å oppheve litt av araberhatet – han bruker jo sitt eget smil på bildet av Hizbollahs leder Hassan Nasrallah – så tar redaktøren dette like bokstavelig som de ytterliggående «religiøse» fanatikerne. Han er ikke et hår bedre, og forstår absolutt ikke lekens alvor hos barn. Instinkt og intellektualitet bør alltid være i balanse. Er det ikke det, faller en selv i den graven en graver for andre.

Når Kjartan Slettemark fortsatt engasjerer, er dette bare et uttrykk for vår egen stillstand. Vi skal være meget forsiktig med å snakke om utvikling. Vi behøver virkelig mennesker av hans kaliber for at vi skal begynne å tenke og føle litt, ut i fra oss selv.

Tor Esaissen

PS: Et alvorlig forslag til Human-Etisk Forbund
Dere burde ha opprettet et skikkelig rom på St. Olavs plass i Oslo, hvor det kunne vært avholdt konserter, utstillinger, opptredener av forskjellig slag, slik at forbundet virkelig kunne markert sitt mangfold utad og vist i praksis at det tar godt vare på kultur. Kjartan Slettemark burde være første utstiller. Forfatteren Finn Jon sa det så godt en gang: «Kultur betyr trivsel. Kunst er toppen av kultur.» Menneskerettsforkjemperen Martin Luther King sa: «Et samfunn uten kultur, er et dødt samfunn.» Kunst betyr liv og kan ikke teoretiseres i hjel. Mor Theresa: «Våre barn er våre professorer.» Jeg kommer gjerne også med ei utstilling i humanismens ånd, samt et foredrag, hvis HEF skulle vise interesse for det.

Møt Kristin!

Kristin Mellebye har vært fast giver til HAMU i mange år. Hun sier selv hvorfor:

Jeg begynte som fast giver etter å ha lest om noen av HAMUs prosjekter i India: Internatskole for 50 jenter i Gandhari, hvor jenter fra lambada-stammen ikke får gratis, offentlig skolegang, noe guttene får. Myndighetene føler ingen forpliktelser for jentene. En gammel hinduskikk er å «ofre» småjenter til landsbyguden slik at de som gudenes «hustruer» gjennom resten av sitt liv kan misbrukes seksuelt av alle landsbyens menn. Dette virker på meg

så uvirkelig og grusomt, at et slikt prosjekt som kan hjelpe jenter/kvinner bort fra dette, støtter jeg mer enn gjerne. Som kvinne, mor og også mor til en datter, ser jeg det som min plikt og med glede å gi disse medmenneskene en hjelp til å få et nytt liv og en ny sjanse. Det at HAMU ved disse prosjektene viser humanisme i praksis, tiltaler meg mer enn å støtte andre organisasjoner som ofte har religiøse undertoner.

HAMU overførte i 2007 ca. kr 900 000 til fem prosjekter i India. For å gi flere en stabil og trygg framtid, må vi være sikre på at våre trofaste givere vil fortsette å sende penger til oss. For at hjelpen skal nå flere, er vi avhengig av flere faste givere.

Bli fast giver!

Kontonummer: 6026 05 32629

OM HAMU

HAMU er norske humanisters hjelpeorganisasjon. HAMU har siden starten i 1993 hatt prosjekter i India.

I 2004 ble virksomheten utvidet til å støtte prosjekter i Nepal og Uganda. I 2007 kom Brasil inn som et nytt satsingsland.

Flere opplysninger om HAMU og våre samarbeidspartnere finner du på

www.hamu.no

HAMU har ikke selv noen ansatte i de ulike landene. Arbeidet blir gjort utelukkende av lokale samarbeidspartnere.

HEFs fylkesledersamling 2008

Vi minner om årets fylkesledersamling som holdes 11. - 12. oktober, i Humanismens Hus i Oslo.

Vi planlegger å starte samlingen lørdag kl. 11, og holde på til ca. kl. 15 på søndag. Hovedtemaene på årets samling vil være:

Prinsipp- og Arbeidsprogrammet
Kommunikasjonsstrategi
Humanismebegrepet
Budsjett 2009

Human-Etisk Forbund

HOVEDKONTOR:

St. Olavs gate 27
Postboks 6744 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Tlf. 23 15 60 00 Faks 23 15 60 01
Faks medlemsregister: 23 15 60 21
E-post: human@human.no
www.human.no

Hovedmedlem: kr. 325
Ungdom 15-24 år: Kontingentfritak
Husstandsmedlemmer, trygdede,
personer med lav inntekt: kr. 50,-
Medlemmer uten offentlig støtte: kr. 925,-
Konto: 0805 23 51252

Generalsekretær: Kristin Mile
Styreleder: Åse Kleveland (tlf. 22 02 59 00)
Nestleder: Leonid Rødsten (tlf. p: 75 05 52 64)

FYLKESKONTORER:

Østfold fylkeslag
ostfold@human.no
Tlf. 69 31 71 65
Faks 69 31 18 94
(ma-to 10-14)

Vest-Agder fylkeslag
vest-agder@human.no
Tlf. 95 75 95 41

Akershus fylkeslag
akershus@human.no
Tlf. 23 15 60 80
Faks 23 15 60 75
Daglig (sommer) 10-15
(vinter) 10-16

Rogaland fylkeslag
rogaland@human.no
Tlf. 51 90 64 50/52
Faks 51 90 64 51
(ma-fre 10-15)

Oslo fylkeslag
oslo@human.no
Tlf. 23 15 60 60
Faks 23 15 60 75
Daglig (sommer) 9-15
(vinter) 9-16

Hordaland fylkeslag
hordaland@human.no
Tlf. 55 21 41 90
Faks 55 21 41 94
(ma-to 10-14, ti 16-20)

Hedmark fylkeslag
hedmark@human.no
Tlf. 62 53 05 22
Faks 62 53 30 68
(ma-to 10.30-15.30)

Sogn og Fjordane fylkeslag
sognogfjordane@human.no
Tlf. 57 67 53 90
Faks 57 67 53 91
(ti og to 8-15)

Oppland fylkeslag
oppland@human.no
Tlf/faks 61 17 67 10
(ti og to 11-16)

Møre og Romsdal fylkeslag
moreogromsdal@human.no
Tlf. 71 21 56 05
Faks 71 21 56 05
(ma-to 9.30-15.30)

Buskerud fylkeslag
buskerud@human.no
Tlf. 32 89 36 70
Faks 32 89 38 45
(ma, ti, to 10-15)

Sør-Trøndelag fylkeslag
sor-trondelag@human.no
Tlf. 73 80 64 80
Faks 73 80 64 91
(ma-fr 9-15.30)

Vestfold fylkeslag
vestfold@human.no
Tlf. 33 31 32 05
Faks 33 35 32 05
(ma-to 9-14)

Nord-Trøndelag fylkeslag
nord-trondelag@human.no
Tlf. 48 60 62 28
(ma-on 9-13)

Telemark fylkeslag
telemark@human.no
Tlf. 35 53 13 38
Faks 35 53 13 21
(ti, on, to 9-14)

Nordland fylkeslag
nordland@human.no
Tlf. 75 52 97 00
Faks 75 52 97 01
(ma, ti, to 9-15, on 9-17)

Aust-Agder fylkeslag
aust-agder@human.no
Tlf. 37 02 41 00
(ma-fre 9-15)

Troms fylkeslag
troms@human.no
Tlf. 77 65 58 19
(ma 10-16, ti 9-15.30)

Finnmark fylkeslag
finnmark@human.no
Mobil 95 07 69 23
(ma-ti 9-15)

Møt høsten i
Fair-Trade-
hettegenser
med humanismemotiv!

Gråmelert hettegenser med humanismemotivet «I DECIDE MYSELF». God økologisk kvalitet, produsert av Switcher som bruker Fair Trade-produkter i all produksjon.

Kr 350,- + fakt

JEG BESTILLER:

..... stk hettegenser, størrelse: S, M, L, XL, XXL (sett ring rundt valgt størrelse)

Medlemsnummer: _____

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr./sted: _____

E-post: _____

Underskrift: _____

Human-Etisk
Forbund

Kan sendes
ufrankert i
Norge.
Adressaten vil
betale
porto.

Human-Etisk Forbund
Svarsending 1048
0090 Oslo

Fri tanke 3/2008

Søk Borghild Ros studiefond

Borghild Ros fond går til en eller flere søkere som foretar studie, reise, utredning o.l. innen livssynshumanistiske formål.

Stipendet deles bare ut hvis hovedstyret vurderer formålet til å ha nytteverdi for Human-Etisk Forbund. Søknader som ikke kommer inn under stipendets formål vil ikke bli besvart. Stipendmottaker rapporterer skriftlig etter hovedstyrets bestemmelser.

Stipendbeløp: Begrenset oppad til kr 50.000.

Søknadsfrist: 10. november.

Det er ikke nødvendig med eget søknadsskjema.

Søknaden sendes til:
Human-Etisk Forbund
Boks 6744, St. Olavs Plass
0130 Oslo

eller som e-post til arneberg@human.no.

Merk konvolutten eller e-posten med: «Borghild Ros studiefond»

Human-Etisk Forbund har arrangert konfirmasjon siden 1951. Den gang var konfirmasjon høytid og alvor – hvilken stilling har konfirmasjonen i dagens samfunn?

HUMAN-ETISK FORBUNDS LANDSKONFERANSE 2008:

Seremonien på dagsorden!

Landskonferansen arrangeres årlig og hensikten er å stimulere til ideologiske og livssynspolitisk debatt i Human-Etisk Forbund. Landskonferansen er forbeholdt medlemmer av forbundet.

Tema for årets konferanse er humanisme og seremonier. Hovedfokus vil være på overordnede spørsmål som angår forholdet mellom det humanistiske livssyn, dagens samfunn og forbundets seremonivirksomhet. Seremoniene er forbundets største aktivitet. Hvert år besøkes seremoniene våre av over 200 000 publikummere.

Foredragene vil blant annet belyse seremonien som sjanger, seremoniens stilling i dagens samfunn og seremonien som humanisme i praksis. Disse temaene følges opp i gruppearbeid og plenum. Deretter følger foredrag om talen som seremoniens tyngdepunkt, samt seremoniens kulturelle innslag. Dette skal også diskuteres i plenum.

Bidragstyttere i år er blant annet kommunikasjonspsykolog og tidligere generalsekretær i HEF og Norsk psykologforbund Tove Beate Pedersen, forsker og dr. philos. i KIFO Hans Stifoss-Hansen, seremonisjef i HEF Yngvild Kvaale og rådgiver i HEF Didrik Søderlind.

Praktisk informasjon

Årets landskonferanse arrangeres helgen 29.-30. november på Norlandia Oslo Airport Hotell.

Human-Etisk Forbund dekker opphold og reise (på billigste måte) for deltakerne. Det trekkes en egenandel på kr. 300 fra refusjon av reiseregning. Det er plass til omkring 100 deltakere.

Påmeldingsfrist: 31. oktober 2008.

Påmelding og informasjon:
www.human.no/landskonferanse

Human-Etisk Forbund

Vi ønsker å nå deg på e-post!

Human-Etisk Forbund ønsker å kunne nå sine medlemmer elektronisk. Det er både effektivt og miljøvennlig.

Send oss din e-postadresse til adresse@human.no.

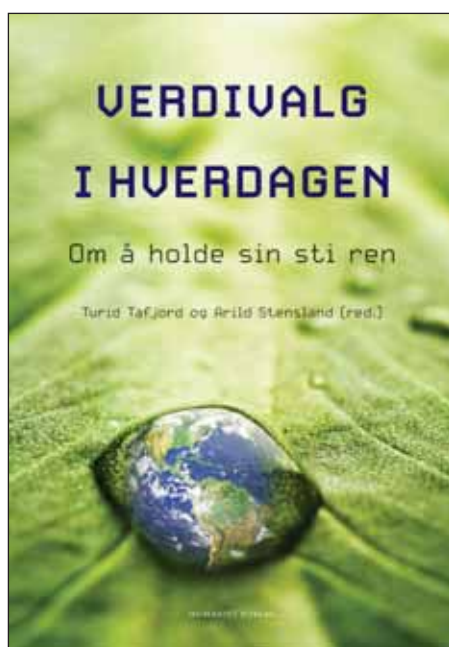

Human-Etisk Forbund
har 72992 medlemmer
pr 23. september

Bøker fra HUMANIST FORLAG

www.humanistforlag.no

■ Svært aktuell bok som tar opp temaer som korrupsjon, varsling, omdømmebygging og verdivalg i bedrifter og offentlige institusjoner.

Turid Tafjord og Arild Stensland (red.)
**VERDIVALG I HVERDAGEN
OM Å HOLDE SIN STI REN**

Bedrifter og offentlige institusjoner omgir seg daglig med problemstillinger og må foreta valg som fordrer etisk bevissthet. Det krever at ledere og ansatte må ha det store perspektivet i bakhodet når beslutninger skal tas. I beslutningene deres ligger ikke bare nøkkelen til et godt omdømme eller hva som egoistisk sett er riktig, men ansvaret for den globale utviklingen: Framtiden for kloden, folkegrupper og enkeltmennesker.

HEF-pris kr. 299,- (ord. 398,-)
Innbundet.

Julian Baggini
**ATEISME
EN KORT INTRODUKSJON**

■ Ateismen i et nøtteskall

Julian Baggini gir oss ateismens selvstendige begrunnelse. Han avliver myten om ateismen som noe mørkt og pessimistisk, og viser at ateister lever meningsfulle liv uten religion.

HEF-pris 149,- (ord. 198,-)
Heftet.

Som medlem av Human-Etisk Forbund får du 25% på alle bøker fra Humanist forlag. Se www.humanistforlag.no

Bestill på www.humanistforlag.no, bruk kupongen nedenfor eller faks: 23 15 60 21. Porto kommer i tillegg.

Tafjord, Stensland: Verdivalg i hverdagen 299,-
Baggini: Ateisme 149,-

Navn: .....

Adresse: .....

Postnr./sted: .....

E-post: .....

Underskrift: .....

Kan sendes
ufrankert i Norge.
Adressaten betaler
porto

Humanist forlag AS
Svarsending 1039
0090 Oslo